

Заштита мањинских права Рома

Ромски Информативни Центар, Крагујевац

2016. година

Наслов књиге - Заштита мањинских права Рома

Издавач - Ромски Информативни Центар, Крагујевац, ул. 1 маја 3, Крагујевац: www.ric.org.rs

Ауторка - Розалија Илић

Аутори/ке (Истрживачи/це) - Зоран Калањош, Јелена Јанковић, Ђулијета Сулић, Данијела Јанковић, Диана Ђорђевић, Александар Недељковић, Славица Ракић, Вера Куртић, Радмила Нешић, Дејан Бајрамовић и Кенан Рашиновић.

Штампа - Цицero Пpинт, ул. Ђуре Ђаковића 18, 34 000 Крагујевац

ИСБН - 978-86-83937-17-2

1. Илић, Розалија, 1968- [аутор]

а) Роми - Међународна заштита - Србија б) Роми - Правни положај - Србија

COBISS.SR-ID 220859916

ЦИПТ - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

341.234(=214.58)(497.11)

341.231.14(=214.58)(497.11)

ЗАШТИТА мањинских права Рома / [Розалија Илић ... и др.]. - Крагујевац

: Ромски информативни центар, 2016 (Крагујевац : Цицero пpинт). - 110 стр.

: илустр. ; 30 cm

Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија:

стр. 107-109.

Штампање ове публикације је омогућено кроз пројекат "Заштита мањинских права Рома у процесу преговора за приступање Европској унији", којег финансира Амбасада Краљевине Холандије (МАТРА програм), уз кофинансирање Open Society Foundations (Making the most of EU funds for Roma) и "Центра за производњу знања и вештина".

Ставови изнети у публикацији представљају ставове аутора/ки и не одражавају мишљење донатора.

Сви појмови који су у тексту употребљени у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на које се односе.

Захвалност

Ова публикација је настала у време тешких социјалних и економских проблема у земљи. Погођени разним недаћама и проблемима, сакупили смо последње атоме наде да покренемо заједницу да се бави заштитом мањинских права.

Захваљујемо се свим актерима који су нам помогли током спровођења истраживања, како на националном тако и на локалном нивоу, јер без њих ово истраживање не би имало смисла и не би нам дало могућности да креирамо нове препоруке како и на који начин да по питању Поглавља 23, штитимо права мањина, тј. права ромске заједнице.

Розалија Илић

Извршна директорка РИЦа

Садржај

	Стр.
1 Увод	5
2 Контекст	8
3 Правни оквир	14
4 Анализа националног нивоа	19
5 Истраживање локални ниво	29
6 Препоруке	91
7 Додаци и прилози	93
8 Литература	107

"Не планирати значи планирати неуспех"

Бењамин Франклин

1. УВОД

Јако је важно да се ромска заједница припреми за помоћ и изградњу вештинама потребних за преговарање о приступању, кроз мониторинг, лобирање и начин достављања и попуњавања табела за Акциони план.

Предстојећи преговори о процесу придруживања ЕУ представљају највиши политички приоритет за Србију у наредним годинама.

Преговори представљају огроман изазов за целу земљу, посебно за државну управу и државне институције.

Искуство других земаља је показало да области правних и правосудних реформи које проистичу из Поглавља 23 и 24 представљају посебну потешкоћу.

Пример добре праксе из Хрватске, јако указује на проблеме укључивања мањинских заједница, поготово ромске заједнице које се тичу ових поглавља. Зато упозоравају Србију да посебно обрате пажњу како да се Роми и Ромкиње укључе у овим процесима и покрену решање на правилан начин.

Подршка и техничка помоћ међународних институција, билатералних донатора и међународне заједнице су од суштинског значаја за успех реформи и остварење напретка у преговорима.

Програм правних и правосудних реформи пружа подршку која је конкретно прилагођена потребама и усредсређена на следеће области:

- Подршка институцијама које учествују у законодавним активностима, као помоћ у делотворном транспоновању најважнијег законодавства Европске уније (правне тековине) у законодавство Србије;
- Подршка Министарству правде Републике Србије, као водећој институцији за Поглавље 23, у изградњи административних капацитета за Преговарачку групу за Поглавље 23;
- Подршка основним реформама потребним за затварање Поглавља 23 и 24, посебно у односу на реформу правосуђа.
- Подизање свести јавности о процесу придруживања ЕУ и специфичним реформама које проистичу из Поглавља 23 и 24.

Рецимо у запошљавању у јавним институцијама јако је битно да се изграде препоруке како да се Роми и Ромкиње упошљавају. У политичком контексту како да држава донесе Закон где се јасно једној мањинској заједници као што су Роми омогући обавезни праг при сваким изборима, како националним тако и локаним.

Пошто су критеријуми за чланство у ЕУ у политичком, економском, правном и административном контексту, за Роме је важно да сваки сегмент савладају и разумеју на прави начин како би - чињенично стање знали да прикажу у Србији, тј. да на основу чињеница укажу како да Србија

брже промени постојеће стање. На основу бржих процеса мењања стања моћи се барем кад су у питању ромска права, припомоћи у преговорима приступања у ЕУ.

Како би лобирали за своје интересе, тачно се зна да минимум 2 пута годишње имамо прилику да учествујемо: у 4 месецу и у 9 месецу за време драфтирања Прогрес репорта.

Кад су у питању основна права, Србија се за ромску заједницу само обавезала да ће урадити Стратегију, и то је једино што стоји у самом Извештају, тј АП за поглавље 23.

У наредном периоду јако је важно да се ромска заједница организује и покрене мониторинг посматрања сада важних процеса у обавезама које ће се Србија кроз саму Стратегију обавезати. У прошлих 10 година имали смо само Стратегију на папиру без икаквих буџета да се ромска питања решавају на конкретним нивоима.

Ова публикација је настала у оквиру пројекта **"Заштита мањинских права Рома у процесу преговора за приступање Европској унији"**, који има за циљ да ојача ромске организације у Србији за активно учешће у процесу придруживања у ЕУ, са посебним акцентом на праћењу поглавља 23.

Специфични циљеви пројекта су - Јачање капацитета ромских истраживачима/мониторима да овладају знањима и вештинама који доприносе процесу за придруживање Србије у ЕУ; Информисање и укључивање ромске заједнице да са доносиоцима одлука допринесу бржи процес придруживања Србије у ЕУ.

Подизање капацитета 11 РНВО (истраживачи/монитори) које ће користити механизам праћења Извештаја из сенке за поглавље 23, пратити стање и давати препоруке, како би се права Рома у Србији што ефективније и ефикасније спроводили у пракси. Пројекат треба да омогући оснаживање лидерима из ромске заједнице да заступају интересе Рома и Ромкиња, на националним и локалним нивоима. Активности на пројекту се одвијају кроз тренинг; истраживање/мониторинг; издавање публикације/Извештаја; одржавање једног округлог стола/заговарање; веб портал.

Мрежа РНВО која је спровела локално истраживање је покренула мрежу истраживача/монитора која је пратила процесе који су јако важни да се на прави начин изврше промене које су у интересу ромске заједнице.

Мрежу чине следеће организације:

Удружење Рома Беаша "Румунка", Бачки Моноштор	Зоран Калањош	Сомбор
Ромски женски центар "Бибија"	Јелена Јанковић	Београд/Лазаревац
Асоцијација координатора за ромска питања	Ђулијета Сулић	Смедерево
Центар за интеграцију Рома	Данијела Јанковић	Ваљево
Рома Центар	Диана Ђорђевић	Крагујевац
Удружење Рома "Ђурђевдан"	Александар Недељковић	Параћин
Романи цикна	Славица Ракић	Крушевац
Женски простор	Вера Куртић	Ниш
Удружење грађана "Тернипе"	Радмила Нешић	Пирот
Романи Асви	Дејан Бајрамовић	Врање
Омладински Форум за едукацију Рома	Кенан Рашиновић	Бујановац

Проблем који смо желили да решимо је да јачањем капацитета РНВО имамо знање које ће у интересу ромске заједнице заступати и помоћи Србији да успешно спроведе процесе реформе у свом законодавству. Да на интегративном приступу Србија ојача своје институције у упошљивости ромске заједнице, политичком јачању Рома, и владавини права за све грађане.

Очекивања од пројекта:

На локалном нивоу желимо да укажемо како се елементи из акционих планова 23 и 24 могу инкорпорирати у локалне акционе планове за инклузију Рома али и друге релевантне локалне политике које се директно или индиректно тичу Рома. То је веза између акционих планова и локалног нивоа из једне перспективе, а из друге- резултати мониторинга на локалном нивоу треба да нам помогну да укажемо шта у националним политикама треба да се мења (на пример у секторским политикама, у ажурирању националних акционих планова за имплементацију Стратегије за интеграцију Рома). Поред тога, желимо и да током пројекта повећамо видљивост рада групе организација које ће бити укључене у пројекат и радимо на њиховом оснаживању да се активно, као партнери укључе у локалне процесе доношења локалних прописа (тамо где то нису) као и у процесе доношења националних прописа. Такође, важно нам је да ромској заједници преведемо језик администрације на језик људских и грађанских права који они лакше могу да разумеју, и да схвате да се садржај акционих планова директно односи на њихове животе. На тај начин ће њихова повратна информација бити садржајнија и релевантнија, и имати већи утицај на усмеравање политика а политике би требале онда да буду примереније потребама. Зато ће током пројекта бити важна медијска активност и активност веб портала.

Ова публикација је рађена на следећи начин -

- А) На националном нивоу смо радили Анализу - Поглавља 23 и Анализу Стратегије (старе за период 2005 - 2015 и нове за период од 2015 - 2025),
- Б) На локалном нивоу смо радили истраживање у 11 градова.

Што се тиче Анализе на националном нивоу користили смо разне Стратешке документе, Истраживања, Акционе планове; Акциони план за Поглавље 23. Циљ је био да се направи Анализа стања, проблема и препорука.

Што се тиче истраживања на локалном нивоу: Циљеви и методологија истраживања - циљ је био да се добије слика на локалном нивоу о познавања процеса интеграције Републике Србије у ЕУ. **Специфични** циљеви истраживања били су да се: Утврди проценат знања о Акционом плану поглавља 23; Идентификују узроци непознавања истих; Сагледају могућа решења проблема непознавања; Сагледа улога институција, невладиних организација у подизању свести грађана и планова будућих акција у том смеру.

Узорак - За формирање узорака користили смо резултате добијених одговора од: Локалне самоуправе (14 питања); Центра за социјални рад (4 питања); Националне службе за запошљавање (3 питања); Школска Управа (2 питања); Основне школе (3 питања); Медији (3 питања); Полициска управа (3 питања); Ромске невладине организације (13 питања); Грађана Роми/Ромкиње (7 питања).

Укупан узорак је следећи: 11-ест Локалних самоуправа; 11-ест Центара за социјални рад; 11-ест Националних служби за запошљавање; 11-ест Школских Управа; 67 Основних школа; 29 Медија; 11 Полициских управа (19 градова обухват); 27 Ромских невладиних организација; 108 Грађана Рома/Ромкиња.

Упитник је креиран у сарадњи свих партнера на пројекту где смо један део свакодневних проблема неинформисаности грађана успели да операционализујемо и преточимо у питања. Јединица анкетирања била су особе- појединци а не домаћинства где је анкетар случајним избором бирао испитанике у ромском насељу. Упитник је урађен техником директних разговора (фејс то фејс). Упитник за институције на локалном нивоу прослеђен је преко њихових писарница или електронском поштом.

2. КОНТЕКСТ¹

Европски савет је 2012. године одобрио Србији статус земље кандидата. Преговори о приступању су покренути у јануару 2014. године. Аналитички преглед правних тековина ЕУ (процес скрининга) је завршен у марту 2015. године. Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП) између Србије и ЕУ ступио је на снагу септембра 2013. године.

Србија је остала посвећена свом стратешком циљу, приступању ЕУ и наставила је да остварује резултате у спровођењу обавеза из ССП. Она спроводи амбициозан план политичких и економских реформи и успешно је завршила израду акционих планова који су неопходни за отварање преговарачких поглавља о владавини права. Србија је одиграла конструктивну улогу у региону. Она такође игра веома конструктивну улогу у управљању миграционом кризом.

Правни и институционални оквир за поштовање основних људских права постоји. Неопходно је обезбедити његово доследно спровођење у целој земљи, укључујући и у погледу заштите мањина. Потребно је додатно радити на обезбеђивању услова за потпуно остваривање слободе медија и слободе изражавања, у чему је Србија остварила извесан ниво припремљености. Потребно је уложити даље континуиране напоре како би се побољшао статус Рома и избеглица и расељених лица.

Управљање (Governance)

Влада Србије и даље активно ради на остваривању приоритетног циља приступања ЕУ. Главни преговарачки тим је оформљен септембра 2015. године. Учешће Народне скупштине и других заинтересованих страна, укључујући и цивилно друштво, је потребно **додатно ојачати и утврдити као редовну праксу**. Иако се поздрављају недавно предузети кораци ка интензивирању дијалога, Влада Србије мора остварити пуну сарадњу са независним регулаторним телима и канцеларијом Заштитника грађана и поштовати њихове надлежности. Правни оквир који се односи на локалну самоуправу и даље треба да се унапреди и спроводи. Потребне су промене Устава како би се решила питања која су значајна за преговоре о приступању.

Влада Србије је доследнија у спровођењу свог програма приоритетних реформи. И даље је опредељена за европске интеграције и дијалог са Косовом уз посредство ЕУ. Уз политичке смернице Министра за европске интеграције, руководство шефа преговарачког тима и делотворну подршку Канцеларије за европске интеграције Владе Републике Србије, српска администрација је показала висок ниво припремљености и професионализма у процесу скрининга. Главни преговарачки тим је оформљен септембра 2015. године. Влада Републике Србије је поступила по налазима из Извештаја Комисије о напретку за 2014. годину тако што је деловала у складу са Националним планом за усвајање правних тековина ЕУ за период 2014-2018. године. Потребно је додатно систематско укључивање Народне скупштине и цивилног друштва у процес приступања. Боља координација секторских политика и предвидљивост њихових финансијских импликација су и даље од кључног значаја за преговоре. Потребно је уложити већи труд како би се грађани Србије на делотворнији начин обавестили о користима које им носи придруживање ЕУ.

¹ Овај извештај обухвата период од октобра 2014. године до септембра 2015. године. Заснован је на прилозима из многих извора, укључујући прилоге Владе Републике Србије, држава чланица ЕУ, извештаје Европског парламента и информације добијене од различитих међународних и невладиних организација. По правилу, законодавство или мере које су у припреми или чекају сагласност скупштине нису узети у обзир.

Цивилно друштво

Остварен је извесан напредак у унапређењу сарадње између владе и организација цивилног друштва (ОЦД). Међутим, потребно је предузети додатне мере како би се обезбедио транспарентан дијалог између ОЦД и других државних институција.

Оснажено цивилно друштво је кључна компонента сваког демократског система и потребно је да га државне институције као такво признају и у складу са тим према њему поступају. Организације цивилног друштва и борци за људска права играју кључну улогу у подизању свести о грађанским и политичким правима у средини која често непријатељски настројена према критици. Цивилно друштво је наставило да се развија, посебно на локалном нивоу. Председник Владе је покренуо иницијативу да од маја организује редовне састанке са представницима водећих ОЦД. И даље је потребно унапредити сарадњу између владе и цивилног друштва, а неопходан је механизам којим ће се обезбедити транспарентан дијалог са ОЦД. Власти су укључиле организације цивилног друштва у процес преговора о приступању. Међутим, учешће цивилног сектора у креирању јавних политика је још увек у великој мери на *ad hoc* основи, што онемогућава коришћење пуног потенцијала који овај сектор има. Што се тиче укључивања ромског цивилног сектора комуникација је јако слаба (сем комуникације са Националним саветом за Роме и мрежом СКРУГа – Лиге Рома) и недовољна да би се направила критичка маса и подршка у процесима који нас очекују.

Канцеларија за сарадњу са цивилним друштвом је покренула бројне иницијативе. Директорка те канцеларије је у марту поднела оставку, а нови директор/ка још увек није именован/на. Национална стратегија за стварање подстицајног окружења за развој цивилног друштва за период 2015 – 2019. године израђена је уз широко учешће цивилног друштва. Потребно је успоставити механизме којима ће се обезбедити транспарентно финансирање ОЦД. Закони Србије, нпр. пореска правила, не подстичу приватне донације за ОЦД. Закон о волонтирању није значајно проширио рад на волонтерској основи, док Закон о социјалној заштити тек треба да се у потпуности спроведе у погледу ОЦД које пружају социјалне услуге.

Људска права и заштита мањина

Општи преглед ситуације

Правни прописи и институције које су потребне да би се подржало међународно право за људских права постоје. Постоји велики број правних прописа којима се штите мањине и културна права. Међутим, потребно је улагати континуиране напоре како би се обезбедило делотворно и доследно спровођење у целој земљи. Недостаци посебно утичу на следеће области:

- Још увек не постоје услови за пуно остваривање слободе изражавања. Потребно је обезбедити потпуно спровођење нових медијских закона;
- Промовисање и заштита права најрањивијих и највише дискриминисаних група, укључујући и ЛГБТИ популацију, лица са инвалидитетом и лица са ХИВ-ом/сидом, још увек треба обезбедити у пуној мери. Треба на прави начин обављати истраге, гоњење и кажњавање за кривична дела мотивисана мржњом;
- Потребно је ојачати напоре усмерене ка побољшању тешких услова живота Рома и борбу против дискриминације. Потребно је даље побољшати координацију владе и вођство у оквиру политике интеграције Рома.

Слобода изражавања

Србија је остварила изванредан ниво припремљености у области права на слободу изражавања. Уопштено посматрано, **није остварен никакав напредак** прошле године. Пакет закона са циљем побољшања ситуације у медијима и појашњавања правног оквира, посебно у вези са државним финансирањем и контролом над медијима постоји. Потребно је спроводити нове медијске законе, поготово кад су у питању медији за националне мањине, који немају финансијски капацитет да се изборе са свим процедурама за отварање и спровођење програма и шема на мањинским језицима. Свима је познато да ни јавни ни приватни сервиси у овом тренутку не поштују онај минимум да имају програмске шеме и теме које су намењене проблемима, примерима добре праксе, јавним темама где рецимо Роми могу да покажу своја знања и умећа, или изнесу проблеме у заједници.

Поглавље 23 - Правосуђе и основна права

Основне вредности ЕУ обухватају владавину права и поштовање људских права. Правосудни систем који добро функционише и делотворна борба против корупције од изузетног су значаја, као што је и поштовање основних права у законодавству и у пракси.

Србија је достигла **изванредан ниво припремљености** кад је реч о правним тековинама и европским стандардима у овој области и остварила је **изванредан напредак**. У септембру 2015. године успешно је завршен акциони план у области владавине права, који је потребан за отварање Поглавља 23. Донета су побољшана правила за оцењивање тужилаца и судија и предузети су кораци да се смањи велики број заосталих предмета. Међутим, и даље има простора за политички утицај на именовања у правосуђу. Национална стратегија за борбу против корупције до сада није дала очекиване резултате. Корупција је и даље распрострањена у многим областима и представља озбиљан разлог за забринутост. Када је реч о основним правима, нису обезбеђени услови за пуно остваривање слободе изражавања. Законодавство којим се штите мањине је у великој мери постоји али треба да буде доследно спроведено широм земље. Наредне године, Србија нарочито треба да:

- консолидује процес реформе правосуђа, решавањем постојећих недостатака у погледу независности, одговорности и делотворности правосудног система и обезбеди његово делотворно спровођење;
- успостави евиденцију истраге, кривичног гоњења и правоснажних пресуда у случајевима корупције, нарочито у случајевима корупције на високом нивоу;
- обезбеди услове за пуно остваривање слободе изражавања;
- делотворније спроведе оквир за борбу против дискриминације, промовише једнакост и обезбеди интеграцију особа која припадају најрањивијих групама (Рома, ЛГБТИ особа, особа са инвалидитетом и лица са ХИВ/АИДС), као и мањина.

Основна права

Србија је ратификовала све главне **међународне инструменте за заштиту људских права**. Међутим, спровођење релевантних међународних инструмената треба да буде боље и конзистентније. Од септембра 2014. године, **Европски суд за људска права (ЕСЉП)** је установио да је земља прекршила Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода (ЕКЉП) у 14 случајева који се углавном односе на право на правично суђење и заштиту имовине. Органу одлучивања додељене су укупно 1253 нове пријаве, чиме је број нерешених пријава порастао на 1494.

У погледу **унапређења и остваривања људских права**, релевантни државни органи као што је Канцеларија за људска и мањинска права, скупштински одбори, Омбудсман, Повереник за заштиту равноправности као и организације цивилног друштва, наставиле су да унапређују подизање нивоа свести о људским правима, толеранцији и забрани дискриминације. Потребно је ојачати улогу Канцеларије за људска и мањинска права. Покренути отварање регионалних одељења Канцеларије за људска и мањинска права, као што је пример Ниш, отворити још у Новом Саду и Крагујевцу.

Потребно је усвојити нови закон о **заштити података о личности** да би се обезбедила потпуна усклађеност са стандардима ЕУ. Видео надзор, биометријски подаци, безбедност података на интернету, обрада и заштита осетљивих података, као и директан маркетинг и даље су неадекватно регулисани и остављају значајан простор за злоупотребе. Законодавство у области обраде осетљивих података треба усвојити по хитном поступку. Постоји потреба да се повећају капацитет и финансијска средства Канцеларије Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности.

Слобода мисли, савести и вероисповести је гарантована Уставом и генерално се поштује. Регистровано је неколико верских организација. Наставља се смањење инцидената који су повезани са религијом. Поред седам заједница које су признате као традиционалне верске заједнице, регистровано је неколико верских организација. Међутим, недостатак транспарентности и доследности у поступку регистрације и даље је једна од главних препрека у остваривању права неких верских група. Оспорене одредбе правилника о регистру цркава и религиозних заједница још нису измењене. Приступ црквеним службама на неким мањинским језицима не гарантује се у потпуности широм Србије.

Спроводе се три нова медијска закона, али тек треба да се види њихов утицај и делотворност у смислу остваривања циљева медијске стратегије Србије из 2011. године. Увођење регистра медија у циљу веће транспарентности власништва над медијима је у раној фази. Повереник за информације од јавног значаја пријавио је неколико случајева у којима су државни органи прибегли плаћању новчане казне уместо обелодањивања тражених информација. Увођење захтева за регистрацију за приступ Националном привредном регистру на мрежи отежава могућност новинара да истражују у тајности информације од јавног значаја. Процес приватизације медија у државном и општинском власништву је започео, иако са извесним закашњењем.

Законодавство Србије о забрани дискриминације генерално је у складу са европским стандардима, али је додатно усклађивање потребно нарочито у погледу обима изузетака од начела једнаког третмана, дефинисања посредне дискриминације и обавезе обезбеђивања прихватљивог простора за запослене са инвалидитетом. Потребно је спровести акциони план за стратегију за борбу против дискриминације. Канцеларија Повереника за заштиту равноправности још увек нема адекватне просторије и њен капацитет је потребно оснажити. Лица која су највише дискриминисана су и даље Роми, лезбејке, гејеви, бисексуалци, трансродна и интерсексуална (ЛГБТИ) лица, особе са инвалидитетом и лица оболела од ХИВ/АИДС, који се, заједно са бранитељима људских права, често суочавају са говором мржње и претњама. Подстицање националне, расне и верске мржње и нетолеранције забрањено је према Кривичном закону. Одговарајућа истрага, гоњење и санкционисање кривичних дела мотивисаних мржњом и даље је од суштинског значаја.

У погледу **једнакости жена и мушкараца**, Координационо тело за родну равноправност успостављено је у октобру 2014. године и заменило је Дирекцију за родну равноправност у Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања. Потребно је обезбедити оснивање одрживе институције за промоцију родне равноправности, са адекватним ресурсима. (Видети такође Поглавље 19 – Социјална политика и запошљавање). Све већи број жена које су убили њихови партнери разлог је за забринутост. Налози за хитном заштитом се не издају одмах, број склоништа

је недовољан а не постоји ни државни центар за жртве сексуалног насиља нити национална телефонска линија за помоћ женама. Потребно је појачати заштиту жена од свих облика насиља и унапредити механизме за координацију прикупљања и размене података између свих релевантних актера у систему. Иако је број жена посланика повећан на 34%, учешће жена у политици и у приватном сектору и даље је веома ниско.

Национални савет за **права детета** је започео са радом. Приоритет треба да буде обезбеђивање делотворније координације дејих права и система заштите детета, укључујући националне политике. Административни подаци још увек нису разврстани да би се омогућило праћење статуса рањивих група, нарочито у погледу ромске деце и деце са посебним потребама. Нови акциони план за децу и нова стратегија за превенцију насиља над децом и заштиту деце од насиља и даље су потребни.

Ситуација у којој се налазе деца са сметњама у развоју у великим институцијама наставља да буде разлог за забринутост. Услуге подршке породици и родитељству требало би да буду приоритет како би се спречило смештање у установе социјалне заштите. Постоји потреба да се додатно прошире услуге на нивоу локалне заједнице и да се обезбеди пружање услуга које су више интегрисане. Потребно је без одлагања усвојити правилник о препознавању дискриминације у образовним установама. Питање приоритета треба да буде одлука о механизмима финансирања програма за одвраћање младих људи од криминала. Потребно је ојачати механизме и услуге подршке тражиоцима азила, тако да постану више усмерене на децу.

У погледу **интеграције особа са инвалидитетом**, усвојени су закони о кретању особа са инвалидитетом уз помоћ паса водича и о употреби знаковног језика. Потребно је значајно побољшати социјалну инклузију, нарочито у погледу запошљавања, образовања и доступности услуга на нивоу локалне заједнице. Систем социјалних услуга, укључујући и оне за старије особе, још увек је у великој мери институционализован. Третман лица са менталним инвалидитетом у институцијама још увек није регулисан у складу са међународним стандардима. Поступак лишавања правне способности лица са психосоцијалним и интелектуалним тешкоћама треба ускладити са међународним стандардима. (Видети такође Поглавље 19 Социјална политика и запошљавање).

Постоји правни оквир за заштиту **мањина** и културних права. Србија је потписница Оквирне конвенције о националним мањинама. Законодавство се спроводи најделотворније у Аутономној Покрајини Војводини. Потребно га је додатно ојачати, нарочито у другим деловима земље. Избори за Савете националних мањина одржани су у октобру 2014. године, када је 20 националних мањина изабрало своје савете. У априлу, Републички Савет за националне мањине је поново успостављен. Потребно је усвојити свеобухватну ревизију Закона о саветима националних мањина за спровођење релевантне одлуке Уставног суда и за обезбеђивање његове усклађености са законима у области медија, културе и образовања. Државни фонд за националне мањине још увек није оперативан. Потребно је обезбедити делотворно функционисање локалних савета за међуетничке односе. Законодавство треба доследно да се спроводи широм Србије, нарочито у области образовања, употребе језика и приступа медијима и верским услугама на језицима мањина. Ово не би требало да утиче учење званичног језика, што је важан фактор у социјалној инклузији мањина. Јавни радиодифузни сервис РТС треба да обезбеди конзистентнији приступ информацијама на језицима мањина. Након приватизације, јавни радиодифузни сервиси на језицима мањина треба да буду одрживи. Потребно је повећати заступљеност националних мањина у државној управи, нарочито на локалном нивоу. Србија је до краја 2015. године припремила наменски акциони план за заштиту националних мањина широм земље, као што је захтевано у оквиру преговора о поглављу 23.

Нова стратегија и акциони план за Роме још нису усвојени. Према закључцима са трећег семинара о Ромима, одржаног у јуну, остварен је добар напредак у погледу евиденције грађана, док је у свим другим областима напредак био спор и неједнак. Накнадна регистрација непријављених

грађана довела је до пада броја ''правно невидљивих лица''. Пронађена су системска решења за спречавање поновне појаве таквих случајева у будућности. Потребни су додатни напори како би се осигурало да се деца непријављених родитеља одмах региструју. Роми се и даље суочавају са тешким условима живота и дискриминацијом у приступу социјалној заштити, здравству, запошљавању и адекватном становању. Још увек треба обезбедити поштовање међународних стандарда у принудним исељењима и пресељењима. Легализација неформалних ромских насеља треба да се посматра као начин којим се омогућава уређивање тих насеља и њихова обухваћеност урбанистичким планирањем. Потребни су високо образовни Роми у настави, на свим нивоима (васпитачи/це, наставници/це разредне наставе, професори/ке) и здравствене медијаторке да би се решило питање високе стопе напуштања школе међу ромском децом, као и слаб приступ здравственој заштити.

Према подацима УНХЦР-а, у Србији постоји око 35.259 особа које су постале **избеглице** и 203.140 интерно расељених лица (ИРЛ) као последица оружаног сукоба у бившој Југославији током 90-их година, од којих око 90.000 лица са потребама расељавања и без трајног решења. Приоритет је затварање преосталих 10 ''колективних центара'' у које је смештено 227 избеглица и 495 ИРЛ. Стамбена ситуација расељених лица се незнатно побољшала. Многе избеглице и ИРЛ још увек подnose тешке услове живота, запосленост и сиромаштво. Интерно расељена лица ромске популације суочавају се са двоструком дискриминацијом. Потребна је већа доследност у спровођењу Закона о пребивалишту и боравишту грађана како би се омогућило интерно расељеним лицима без одговарајуће документације да стекну основна права. Србија нема свеобухватну стратегију ни акциони план за решавање ситуације дуготрајне расељености и за помоћ интерно расељеним лицима у проналажењу трајних решења.

3. ПРАВНИ И СТРАТЕШКИ ОСНОВ

3.1. Међународноправни основ

3.1.1. Уједињене нације

Систем Уједињених нација за заштиту људских права се састоји од неколико механизма. Пактови и Конвенције, који чине основни корпус међународног права, и Уговорна тела која прате спровођење ових докумената су један од механизма. Универзални периодични преглед Савета УН за људска права, и рад специјалних процедура истог савета су преостала два механизма.

Спровођење доле наведених инструмената УН о људским правима прате Комитети УН који у конструктивном дијалогу са државама чланицама дају циљане препоруке везане за унапређење стања људских права у држави². Сличне препоруке дају и други механизми УН, односно Савет УН за људска права кроз Универзални периодични преглед³ као и тзв. Специјалне процедуре Савета УН за људска права међу којима су Специјални извештељи и Радне групе.

Мере дефинисане *Стратегијом*, као и акционим плановима који ће уследити, треба да буду усклађене са препорукама које су Републици Србији дали ови механизми. Новембра 2014. године је Влада Републике Србије донела одлуку о конституисању Савета за праћење примене препорука механизма УН за људска права⁴, чија је конститутивна седница одржана у марту 2015. године.

Универзална декларација о људским правима (1948) обавезује државе да поштују, штите и испуњавају људска права. Члан 22. Универзалне декларације утврђује да: "Свако, као припадник друштва, има право на социјалну сигурност и право да остварује економска, социјална и културна права неопходна за своје достојанство и за слободан развој своје личности, уз помоћ државе и међународне сарадње, а у складу с организацијом и средствима сваке државе". Члан 25. гарантује да: "Свако има право на животни стандард који обезбеђује здравље и благостање, његово и његове породице, укључујући храну, одећу, стамбени смештај и лекарску негу и потребне социјалне службе, као и право на осигурање у случају незапослености, болести, инвалидности, удовиштва, старости, или других случајева губљења средстава за издржавање услед околности независних од његове воље".

Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима (1966)⁵ гарантује свима право на адекватан животни стандард (11), као и право на рад и на основу рада (чланови 6-8), социјално осигурање (9), заштиту породици и деци (10), образовање (13), итд. Овај пакт предвиђа и обавезу држава да се старају о пуном испуњењу економских, социјалних и културних права и то тако што ће предузимати кораке, самостално или кроз међународну сарадњу, у складу са расположивим средствима а са циљем да се постепено (прогресивно) постигне пуно уживање свих гарантованих права за све. У контексту ове Стратегије, сви кораци ка пуном испуњењу права се дефинишу као посебне стратешке мере.

Обавеза прогресивне реализације међутим не укида обавезу државе да одређени минималан садржај економских, социјалних и културних права учини доступним одмах и без одлагања. Овај

² Преглед најновијих препорука се може наћи на веб адреси:

<http://www.ohchr.org/EN/countries/ENACARegion/Pages/RSIndex.aspx>

³ <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/yu/ljudska-prava/konvencije/63-upr-univerzalni-periodicni-pregled/89-upr-univerzalni-periodicni-pregled>

⁴ <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/yu/vesti/1063-odluka-o-obrazovanju-saveta-za-pracenje-primene-preporuka-mehanizama-ujedinjenih-nacija-za-ljudska-prava>

⁵ Закон о ратификацији међународног пакта о економским, социјалним и културним правима, "Службени лист СФРЈ", бр. 7/71.

минимални садржај дефинише Комитет УН за економска, социјална и културна права у својим Општим коментарима⁶.

*Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације (1965)*⁷ је вишеструко важна за креирање афирмативних мера (члан 1, став 4; члан 2, тачка 2), развијање десеграгативне праксе (члан 3), остваривање људских права без било какве расне, националне или етничке дискриминације (члан 5), доследне борбе против свих облика дискриминације (члан 7), а једнак значај имају и *Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена*⁸ (1979) и *Факултативни протокол који је 1999. године донет уз овај документ јер се њима обезбеђује спровођење мера које гарантују суштинску равноправност жене у свим областима живота*.

*Конвенција о правима детета*⁹ (1989) и *Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета* (2000) штите најбољи интерес детета и веома су важан основ за образовање деце и младих, али и права која им гарантују пуну социјалну заштиту и сигурност.

Декларација о правима припадника националних или етничких, верских или језичких мањина (1992) у складу са чланом 27. *Међународног пакта о грађанским и политичким правима* проширује заштиту и остваривање права припадника националних мањина у смислу да индивидуално или у заједници са другима, приватно и јавно, чувају свој културни, национални, етнички, верски и језички идентитет. Декларацијом су утврђене обавезе које државе предузимају да би обезбедиле остваривање поменутих права без било какве дискриминације по личној основи.

3.1.2. *Савет Европе*

Конвенција за заштиту људских права и основних слобода (1951) је документ којим су утемељени принципи савремене демократије у Европи – владавина права и јединствена заштита људских права и индивидуалних слобода. Дух овог документа је основа остваривања и заштите људских права која су неотуђива и призната свима без икаквог разликовања по личном својству. У том смислу је и одредба члана 14 *Конвенције* која се односи на забрану дискриминације, али и *Протокол 12* који је донет уз *Конвенцију* 4. новембра 2000. године који ближе уређује забрану дискриминације у систему заштите људских права *Савета Европе*.

Европска социјална повеља из 1961. године се назива и "социјалним уставом" *Савета Европе*. Повељом је утврђено да су државе обавезне да створе услове у којима сви имају могућност да се баве занимањима за које се слободно одреде, да остварују праведну накнаду за свој рад без дискриминације, право на социјалну и медицинску заштиту, адекватне услове становања, право на заштиту од сиромаштва и социјалног искључења. Савет Европе је усвојио и бројне препоруке, декларације и резолуције којима је пажњу посебно посветио уређењу права Рома и Ромкиња (образовање¹⁰, здравље¹¹, становање¹², рад и економско оснаживање¹³), генералним политикама у

⁶ Општи коментар 18 *E/C.12/GC/18* право на рад; Општи коментар *E/C.12/2000/4* право на здравље; Општи коментар 13 *E/C.12/1999/10* право на образовање; Општи коментар 4, право на адекватно становање.

⁷ "Службени лист СФРЈ", бр. 31/67

⁸ "Службени лист СФРЈ – Међународни уговори", бр. 11/81.

⁹ "Службени лист СФРЈ – Међународни уговори", бр. 15/90 и "Службени лист СРЈ – Међународни уговори", бр. 4/96 и 2/97).

¹⁰ Recommendation CM/Rec(2009)4 of the Committee of Ministers to member states on the education of Roma and Travellers in Europe; Recommendation No. R(2000) 4 of the Committee of Ministers on the education of Roma/Gypsy children in Europe.

¹¹ Recommendation Rec(2006)10 of the Committee of Ministers on better access to health care for Roma and Travellers in Europe.

¹² Recommendation Rec(2005)4 of the Committee of Ministers on improving the housing conditions of Roma and Travellers in Europe.

¹³ Recommendation Rec(2001)17 of the Committee of Ministers on improving the economic and employment situation of Roma/Gypsies and Travellers.

вези са унапређењем положаја Рома и Ромкиња¹⁴, социјалној инклузији¹⁵ и спречавању дискриминације¹⁶. Значајне су и препоруке које је у вези са елиминисањем расизма и дискриминацијом Рома и Ромкиња усвојио ECRI¹⁷ (Европска комисија против расизма и нетолеранције), а у вези са проблемима остваривања права Рома и Ромкиња на локалном нивоу CLRAE¹⁸ (Конгрес локалних и регионалних власти). Најзад, када је реч о стандардима Савета Европе у вези са унапређењем положаја Рома и Ромкиња треба указати на документа које је усвојила Парламентарна скупштина¹⁹.

У Стразбуршкој декларацији о Ромима²⁰ се истиче да су антидискриминаторно законодавство и социјално укључивање главне полуге унапређења статуса Рома и Ромкиња. "Усвајање и ефикасно спровођење антидискриминационог законодавства, укључујући у области запошљавања, приступа правосуђу, пружању роба и услуга, укључујући приступ стамбеним и кључним јавним услугама, као што су здравство и образовање" и "Усвајање и ефикасно спровођење кривичног законодавства против расно мотивисаних злочина" су основа активне политике према Ромима и Ромкињама. Социјално укључивање се, према стандардима овог документа обезбеђује кроз ефикасан и равноправан приступ: а) образовном систему; б) запошљавању и професионалној обуци; в) здравственом систему; г) услугама које се тичу становања и смештаја и друго.

3.1.3. Правне тековине Европске уније²¹

Оквир ЕУ за националне стратегије за интеграцију Рома и Ромкиња до 2020. године²² који је усвојен у мају 2011. године има за циљ подршку државама у остваривању осетне промене у животима

¹⁴ Recommendation CM/Rec (2008) 5 of the Committee of Ministers on policies for Roma and/or Travellers in Europe; Recommendation Rec (2004) 14 of the Committee of Ministers on the movement and encampment of Travellers in Europe; Recommendation No. R (83) 1 of the Committee of Ministers on stateless nomads and nomads of undetermined nationality; Resolution (75) 13 of the Committee of Ministers on the social situation of nomads in Europe.

¹⁵ Recommendation CM/Rec (2012) 9 of the Committee of Ministers to member States on mediation as an effective tool for promoting respect for human rights and social inclusion of Roma.

¹⁶ Declaration of the Committee of Ministers on the Rise of Anti-Gypsyism and Racist Violence against Roma in Europe.

¹⁷ ECRI General Policy Recommendation N°13 on combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma; ECRI General Policy Recommendation N°3 on combating racism and intolerance against Roma/Gypsies.

¹⁸ Recommendation 315 (2011) of the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe on the situation of Roma in Europe: a challenge for local and regional authorities; Resolution 333 (2011) of the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe on the situation of Roma in Europe: a challenge for local and regional authorities; Resolution 44 (1997) of the CLRAE on "Towards a Tolerant Europe: the contribution of Roma"; Resolution 16 (1995) of the CLRAE on "Towards a Tolerant Europe: the contribution of the Roma (Gypsies)"; Recommendation 11 (1995) of the CLRAE on "Towards a Tolerant Europe: the contribution of the Roma (Gypsies)"; Resolution 249 (1993) of the CLRAE on Gypsies in Europe: the role and responsibility of local and regional authorities; Resolution 125 (1981) of the CLRAE on the role and responsibility of local and regional authorities in regard to the cultural and social problems of populations of nomadic origin.

¹⁹ Resolution 1768 (2010) of the Parliamentary Assembly on Roma asylum seekers in Europe; Recommendation 1941 (2010) of the Parliamentary Assembly on Roma asylum seekers in Europe; Resolution 1740 (2010) of the Parliamentary Assembly on the situation of Roma in Europe and relevant activities of the Council of Europe; Recommendation 1924 (2010) of the Parliamentary Assembly on the situation of Roma in Europe and relevant activities of the Council of Europe; Recommendation 1633 (2003) of the Parliamentary Assembly on Forced Returns of Roma from the former Federal Republic of Yugoslavia, including Kosovo, to Serbia and Montenegro from Council of Europe member States; Recommendation 1557 (2002) of the Parliamentary Assembly on the legal situation of Roma in Europe; Recommendation 1203 (1993) of the Parliamentary Assembly on Gypsies in Europe; Recommendation 563 (1969) of the Consultative Assembly on the situation of Gypsies and other travellers in Europe.

²⁰ CM(2010)133 финал 20.10.2010.

²¹ ЕУ циљеви интеграције Рома и Препорука Савета о делотворним мерама интеграције Рома у државама чланицама јесу од изузетног значаја и за земље које приступају ЕУ, посебно што је Препорука саставни део *Acquis Communautaire*. Сходно томе, земље проширења такође треба да ускладе своје постојеће стратегије са ЕУ циљевима за интеграцију Рома и предузму циљане мере како би премостили разлике између Рома и остатка становништва у приступу образовању, запошљавању, здравственој заштити и становању, као и интерсекторске мере у вези са личним документима, јачању учешћа локалних и регионалних власти и дијалога са организацијама цивилног друштва.

²² An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020 - Council Conclusions adopted by EPSCO on 19 May 2011.

Рома и Ромкиња тако што ће променити начин на који приступају социјалном укључивању ромске заједнице. У том смислу јасно је указано на то да право Европске уније није довољно за борбу против дискриминације и због тога државе треба да осмисле и спроведу интегрисан и одржив метод који комбинује напоре кроз различите области као што су образовање, запошљавање, здравље и становање. Овим документом Европска комисија позива државе да припреме нове или ревидирају постојеће националне стратегије за интеграцију Рома и Ромкиња како би што ефикасније одговориле на изазове инклузије Рома и Ромкиња, а у циљу побољшања њиховог положаја. Оквир налаже да националне стратегије за интеграцију Рома и Ромкиња (НСИР) морају бити усклађене са ЕУ циљевима интеграције Рома и Ромкиња, Општим основним принципима инклузије Рома и Ромкиња, а пре свега компатибилне са развојном стратегијом "Европа 2020" и националним развојним и реформским програмима.

Оквиром ЕУ за националне стратегије за интеграцију Рома и Ромкиња до 2020. године (Оквир) Европска комисија препоручује државама да приликом израде националних стратегија воде рачуна о: а) мапирању микрорегија или сегрегираних насеља где је ромска заједница најдепривиранија на основу постојећих социо-економских и географских показатеља; б) довољним буџетским издвајањима допуњеним финансирањем из иностраних извора; в) дефинисаној методологији праћења и евалуације утицаја мера усмерених ка интеграцији Рома и Ромкиња, као и дефинисаном механизму ревидирања стратегије; г) сарадњи и континуираном дијалогу са ромским цивилним друштвом, регионалним и локалним властима приликом израде, спровођења и праћења реализације националне стратегије и д) утврђивању тела овлашћеног да координира израду и спровођење стратегије. Овим документом који се односи на осмишљавање, правно уређење и спровођење инклузивних стратегија указује се на то да је важно успоставити механизам праћења резултата како би се обезбедило: а) утврђивање конкретних резултата на основу мерљивих индикатора; б) да средства определена за интеграцију Рома и Ромкиња стигну до крајњих корисника; в) да постоји напредак у остваривању ЕУ циљева у вези са интеграцијом Рома и Ромкиња и г) да се националне стратегије за интеграцију Рома и Ромкиња спроводе.

Оквир дефинише ЕУ циљеве интеграције Рома и Ромкиња у четири приоритетне области: приступ образовању, запошљавању, здрављу и становању.

Приступ образовању подразумева: а) да сва ромска деца имају приступ квалитетном образовању и нису изложена дискриминацији или сегрегацији; б) обезбеђење завршетка најмање основне школе; в) проширење приступа квалитетном раном образовању и васпитању; г) смањење броја ученика који напуштају средње образовање и мотивисање ученике ромске националности да наставе средње и високо образовање.

Приступ запошљавању подразумева да се основни циљ смањивање разлике у стопи запошљавања између Рома и Ромкиња и осталог становништва оствари кроз: а) обезбеђење, у пуном обиму и без дискриминације, приступа стручном оспособљавању, тржишту рада и средствима и програмима за самозапошљавање; б) промовисање приступа микро-кредитирању; в) посебну пажњу у запошљавању квалификованих Рома и Ромкиња у јавном сектору; г) привлачење Рома и Ромкиња на тржиште рада кроз посредовање и персонализоване услуге јавне агенције за запошљавање.

Приступ здрављу подразумева смањивање разлике у здравственом стању између Рома и Ромкиња и остатка становништва кроз: а) пружање квалитетне здравствене заштите Ромима и Ромкињама, посебно деци и женама, превентивне неге и услугама социјалне заштите под истим условима под којима су оне доступне остатку становништва; б) укључивање квалификованих Рома и Ромкиња у програме здравствене заштите који се односе на њихову заједницу, где год је то могуће.

Приступ становању и основним услугама сконцентрисано је на уклањање разлике између удела Рома и Ромкиња који имају приступ становању и јавним услугама (вода, струја, гас) и осталог становништва и подразумева: а) промовисање приступа становању, укључујући социјално становање

без дискриминације; б) активности у вези са становањем кроз интегрисан приступ који укључује и мере за образовање, здравље, социјалну заштиту, запошљавање, безбедност и мере десегрегације.

Овај документ је добио још већу политичку тежину усвајањем Закључака Европског савета из јуна 2011. године, којим су државе чланице позване да до краја 2011. године припреме, унапреде или израде нове националне стратегије инклузије Рома и Ромкиња, односно да развију интегрисани сет мера у оквиру националних политика социјалне заштите ради побољшања положаја Рома и Ромкиња.

Стратегија паметног, одрживог и инклузивног раста (Европа 2020) је документ који се не односи директно на политику Европске Комисије према Ромима и Ромкињама, али који својим значајем опредељује политике и правна решења у вези са инклузијом Рома и Ромкиња у земљама чланицама и земљама које теже да то постану. Европска комисија је 2010. године усвојила ову Стратегију међу чијим циљевима су смањивање сиромаштва, пораст броја образованог становништва и повећање запошљавања. Стратегијом се јасно указује на међусобну везу стратешких циљева: "повећани нивои образовања повећавају запошљивост, а повећање стопе запослености смањују сиромаштво".

Стратегија паметног, одрживог и инклузивног раста наглашава да су поред активности и мера које ће предузимати Европска комисија неопходне и активности националних држава у свим стратешким областима. Када је реч о образовању за будуће планирање интеграције рањивих група попут Рома и Ромкиња, од значаја је чињеница да Европска комисија настојањем да повећа број високообразованих грађана старости између 25 и 34 године са једне трећине на једну половину подиже општи ниво образованости и отвара могућности за укључивање у образовање ученика из друштвених група којима оно није било доступно. Од чланица ЕУ се очекује да обезбеде, а држава које настоје да постану чланице да воде рачуна о ефикасном улагању у систем образовања на свим нивоима и да поправе образовне исходе у сваком периоду образовања, од предшколског до високошколског и да тако предупредe прерано напуштање образовања. Од држава се очекује и то да повећају отвореност и релевантност образовних система стварањем националних оквира квалификација и бољим прилагођавањем исхода учења потребама тржишта рада; олакшају улазак младих на тржиште рада кроз интегрисану акцију, која ће, између осталог, покривати и вођење, саветовање и приправнички стаж".

Инклузивни раст подразумева оснаживање људи кроз висок ниво запослености, улагање у вештине, борбу против сиромаштва и модернизацију тржишта рада, обуке и систем социјалне заштите како би се помогло људима да предвиде промене и управљају њима и изграде социјалну кохезију. Променама у политикама образовања и запошљавања, уз стварање здравог привредног и економског језгра, стварају се услови за остваривање европске платформе за борбу против сиромаштва и социјалне искључености што води ка подизању свести и остваривању основних људских права сиромашних и социјално искључених, омогућавајући им да живе достојанствено и преузму активну улогу у друштву.

Ради постизања тих циљева Европска комисија ће настојати да: а) трансформише отворени метод координације процеса социјалног укључивања и социјалне заштите у платформу за сарадњу, упоредну анализу (peer review) и размену добре праксе, као и у инструмент за подстицање посвећености приватних и јавних актера у области смањења социјалне искључености и предузимања конкретних активности, укључујући и циљну подршку из структурних фондова, нарочито из Европског социјалног фонда; б) осмишљава и реализује програме којима се промовишу социјалне иновације усмерене на најугроженије становништво, првенствено стварањем иновативних могућности образовања, оспособљавања и запошљавања за материјално угрожене заједнице, програма борбе против дискриминације и програма чији је циљ развијање новог плана за интеграцију миграната која треба да омогући овој групи становништва да потпуно искористе свој потенцијал; в) процени адекватности и одрживости система социјалне заштите и пензионог

система, и идентификовања начина за обезбеђивање унапређеног приступа систему здравствене заштите.

Истовремено, на националном нивоу државе чланице треба да: а) промовишу колективну и индивидуалну одговорност у борби против сиромаштва и социјалне искључености; б) дефинишу и спроведу мере усмерене на специфичне околности група под посебним ризиком међу којима су и Роми и Ромкиње; в) у потпуности развију пензиони и систем социјалне заштите како би осигурале адекватну подршку каја се тиче дохотка и приступа здравственој заштити²³.

3.2. Национални правни основ

3.2.1. Устав Републике Србије

Уставом је Србија дефинисана као држава чије основне вредности јесу социјална правда, грађанска демократија, људска и мањинска права (члан 1). Националне мањине уживају посебну пажњу ради остваривања пуне равноправности (14), забрањена је дискриминација (21) и изазивање расне, националне и верске мржње (49), а Устав мањинама јемчи: а) пуно остваривање индивидуалних и колективних права путем којих непосредно, или преко изабраних представника (национални савет националне мањине) одлучују или учествују у одлучивању о појединим питањима у области образовања, културе, обавештавања и службене употребе језика и писма (75); б) пуну равноправност и забрану дискриминације (76); в) равноправност у вођењу јавних послова (77); забрану насилне асимилације (78); право на очување посебности, односно на заштиту и очување културног, етничког, језичког идентитета (79); право на сарадњу са сународницима (80) и развијање духа толеранције (81).

За остваривање инклузије Рома и Ромкиња важни су и чланови Устава којима се гарантује достојанство и развој личности (23), подстиче уважавање разлика (48), признаје право грађана и грађанки на учешће у управљању јавним пословима (53), право на рад (60), право на посебну заштиту породице, мајке, самохраног родитеља и детета (66), здравствену (68) и социјалну заштиту (69), образовање (71).

Најзад, са становишта правног уређења спровођења инклузије Рома и Ромкиња важно је поменути да Устав надлежности у вези са спровођењем јавних политика дели између државних органа (97, 99, 123), органа аутономне покрајине (183) и органа јединице локалне самоуправе (190).

4. АНАЛИЗА НАЦИОНАЛНОГ НИВОА

Општа анализа

У Србији је 2011. године пописано 147.604 грађана и грађанки ромске националности што чини 2,1% становништва на територији Србије²⁴ без Косова и Метохије и то је број који је референтан за планирање стратешких мера²⁵.

²³ EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, стр. 18.

²⁴ Светлана Радовановић, Александар Кнежевић, *Роми у Србији - Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. у Републици Србији*, Републички завод за статистику, Београд, 2015.

²⁵ Међутим, о броју и просторној распрострањености Рома и Ромкиња требало би говорити са опрезом. У односу на претходне пописе Роми бележе позитиван раст становништва (на Попису становништва 1991. године било је пописано 140.237 Рома и Ромкиња, док је на Попису становништва из 2002. године, било пописано 108.193 Рома и Ромкиња). Међутим, тај раст није одређен искључиво природним прираштајем, већ и различитом пописном методологијом, али и повећањем интерно расељених лица ромске националности са Косова и Метохије. Због тога у виду би требало имати и то да се процене броја

Према методолошки верификованим извештајима и показатељима већина Рома и Ромкиња се суочава са друштвеном искљученошћу, сиромаштвом и изложена је отвореној, а још чешће прикривеној дискриминацији²⁶.

Подаци о социјално-економском положају Рома и Ромкиња су штур, застарели, несистематизовани и прикупљају се парцијално, углавном на основу нестандардизованих и неверификованих методологија. Подаци о сиромаштву у Србији постоје, ажурира их и редовно аналитички исказује Тим за социјалну укључивање и смањење сиромаштва, али они не садрже информације о етничкој структури сиромашних грађана у Србији. Због свега тога је тешко проценивати реалне димензије сиромаштва Рома и Ромкиња, а невођење статистике о томе је и још један израз њихове социјалне искључености, односно одсуства потребне институционалне бриге за унапређење њиховог положаја.

Прикупљање података о остваривању економских, социјалних и културних права, међу којима су права на рад, на становање, на социјалну заштиту, на образовање и запошљавање, је од суштинске важности за процес унапређења приступа овим правима за све, па и за Роме и Ромкиње. Комитет УН за економска и социјална права је стога тражио од Републике Србије да помену те податке прикупља редовно, у односу на показатеље који су везани за људска права, и разложено између осталог и у односу на етничко порекло.

Према подацима прикупљеним Пописом становништва 2011. године обрађеним у студији "Роми у Србији" посредно су изведени показатељи сиромаштва Рома и Ромкиња. На основу агрегатних података о демографским обележјима становништва и посматрања економске структуре уочене су разлике које се јављају међу етничким заједницама и укупног националног нивоа развијености економских структура, које у крајњој линији одређују и социјални положај укупног друштва, односно појединих етничких заједница у њему²⁷.

У том смислу уочљиве су разлике између економске активности Рома и Ромкиња и укупне популације. Упркос томе што је и код Рома и Ромкиња и код укупне популације уочљив пад удела активног и пораст удела неактивног становништва, коефицијент економске зависности (однос броја активних, издржаваних и лица са личним приходом) показује да се у Србији број издржаваних у међупописном периоду (2002 - 2011) смањио за око 15,0%, као и да је број лица са личним приходом порастао за око 10,0%. Истовремено, број издржаваних Рома и Ромкиња порастао је за 69,1%, док се број лица са личним приходом смањио за преко једне половине (51,0%). Дакле, промене у економским структурама ромског становништва у односу на укупно становништво нису се одвијале истим смером и интензитетом. Повећање удела неактивног, пре свега издржаваног становништва, представља негативну компоненту економског просперитета, која утиче и на одређивање социјалног положаја Рома и Ромкиња. У том смислу, поменућемо да је 2011. године у Србији на 100 активних било 140 неактивних становника, док је код Рома и Ромкиња на 100 активних било 257 неактивних (пре свега издржаваних) лица²⁸. Како се у активно становништво убрајају лица која обављају занимање и лица која не обављају занимање скренућемо само пажњу на то да од укупно активних Рома и Ромкиња, 59,0% не обавља занимање, што је знатно изнад националног просека који износи 22,4%.

Рома у Србији крећу од 247.591 (Горан Башић, Божидар Јакшић, Уметност преживљавања - где и како живе Роми у Србији, ИФДТ, Београд, 2005.) до 600.000 (Ана Поповић, Јелена Станковић, Економски факултет Универзитета у Нишу, 2013. (<http://www.eknfak.ni.ac.rs/dl/FINALLY/Nacionalni-izvestaj-Srbija.pdf>), као и проблеме етничке мимикрије и статистичког занемаривања стварног броја Рома и Ромкиња (Estimates and official numbers of Roma in Europe, Council of Europe (www.coe.int/en/web/portal/roma)).

²⁶ United Nations, Economic and Social Council, *Concluding observations on the second periodic report of Serbia* (E/C.12/SRB/CO/2), 2014.

²⁷ Радовановић, Кнежевић. *Ибид.*, 82

²⁸ Радовановић, Кнежевић, *Ибид.*, 84

Груписањем према занимањима која обављају може се сагледати и професионална структура Рома и Ромкиња. Професионална структура представља једно од основних економских обележја али и личних обележја јер оно најчешће одређује висину зараде, а самим тим и економски и социјални статус. Очигледно је да су најзаступљенија занимања она која указују на професионалну и социјалну инфериорност Рома и Ромкиња, директно условљена образовном структуром. Уочљива је полна диференцијација код активних Рома и Ромкиња који обављају занимање, јер мушкарци чине 77,5%, а жене 22,5%, што представља знатну разлику у односу на национални ниво, где мушкарци чине 57,9%, а жене 42,1% од укупно активних који обављају занимање. У том смислу, треба поменути да су раније ступање у брак, рађање и матерински статус, као и ниво образовања, значајнији чиниоци женске активности, као и да специфичне особености положаја жена представљају један од важнијих узрока толиких разлика у нивоима економске активности Ромкиња и осталог женског становништва Србије.

Најзад, према подацима о економској активности Рома и Ромкиња у Републици Србији, закључује се да је у међупописном периоду значајно опао проценат запослених Рома и Ромкиња и то за 5,95%. Реч је о статистички значајним разликама које указују на то да је у условима када је донета прва Стратегија о унапређењу положаја Рома и Ромкиња којом су, поред осталог, биле предвиђене и мере активне политике запошљавања Рома и Ромкиња, њихов положај погоршан²⁹.

О економској немоћи, су и подаци који указују на то да више од једне четвртине (27,6%) од укупно ромских домаћинстава своје приходе остварује преко социјалних примања.

О социјалној и здравственој угрожености Рома и Ромкиња, нарочито деце и жена, указује истраживање вишеструких показатеља о положају жена и деце у Србији које је 2014. године, уз техничку и финансијску подршку UNICEF-а, спровео Републички завод за статистику: процењена стопа смртности одојчади и међу децом у ромским насељима износи 13 на хиљаду живорођене деце што је дупло већа стопа од националног просека; 10% деце у ромским насељима је потхрањено, а 19% заостаје у расту што је за око пет пута већа стопа у односу на децу из осталих етничких група³⁰. У вези са обухватом деце препорученим вакцинама, 13% ромске деце је примило све вакцине на време, односно до краја прве године, а код деце из опште популације тај обухват је 71%.

Према UNICEF-овим подацима³¹ од укупног броја корисника услуга центара за социјални рад, 45.050 су припадници ромске националности што је скоро трећина од броја Рома и Ромкиња пописаних 2011. године. То значи да је у ромској популацији удео корисника услуга социјалне заштите скоро четири пута већи него у укупном становништву у Србији. У старосној структури Рома корисника система социјалне заштите, 47,2% су одрасле особе, 31,1% су старије особе и деца, а младих је 21,7%. Деца узраста до 17 година чине 27,6% свих корисника центара за социјални рад, а заједно са младима (18-26 година), којих има 9,8%, представљају укупно 37,3% свих корисника центара за социјални рад, а тиме и другу по величини групу корисника центара.

Најчешће се истиче да је образовање начин на који ће Роми и Ромкиње најефикасније превазићи проблем сиромаштва. Међутим, подаци из поменутог истраживања вишеструких показатеља положаја жена и деце указују да за то још нису створени институционални услови за то јер је тек 80% деце из ромских насеља која су похађала први разред основне школе похађало и предшколски припремни програм (код опште популације обухват је 98%), а само 69% ромске деце кренуло је у први разред основне школе на време (код опште популације је 97%), 64% деце ромске националности заврши основну школу (код опште популације је 93%), најзад, свега 22% деце ромског порекла похађа средњу школу (код опште популације је 89%). Посебан проблем је то што

²⁹ Валентина Соколовска, *Друштвени и културни потенцијал ромске заједнице*, Нови Сад, 2014.

³⁰ Истраживање вишеструких показатеља жена и деце у Србији 2014 и Истраживање вишеструких показатеља положаја жена и деце у ромским насељима у Србији 2014, Републички завод за статистику и UNICEF, 2014.

³¹ Александра Лакићевећ Добрић, *Пружање додатне подршке ученицима из осетљивих група у предуниверзитетском образовању*, Прилог 2: Преглед политика и мера у сектору социјалне заштите за подршку образовним потребама деце из осетљивих група, UNICEF, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд, 2013.

девојчице напуштају школовање и заснивају породице између 15 и 19 године. Чак 43% девојчица ромске националности у овом узрасту прекида школовање ради удаје. Код девојчица исте доби у општој популацији овај проценат је 4%.

Последице искључености из образовања утичу на конкурентност Рома и Ромкиња на тржишту радне снаге – удео неписмених у укупној ромској популацији старијој од 10 и више година са 15,1% и даље је изнад националног просека од 2%. Негативни су подаци који указују на стечени степен стручне спреме, преко 1/3 Рома и Ромкиња – 34,2% нема завршену осмогодишњу школу, 1/3 Рома и Ромкиња има основно образовање, а удео Рома и Ромкиња са средњим образовањем је 11,5%, а са високим забрињавајућих 0,7%.

Пописом из 2011. године први пут су пописивани и бескућници, а према добијеним налазима Рома и Ромкиња бескућника је 5.719 што је једна трећину од свих пописаних бескућника. Поред тога, пажњу треба скренути и на чињеницу да је пописано 1.553 домаћинства која живе у просторијама насељеним из нужде. Чланови тих домаћинства у Попису 2011. године се третирају као секундарни бескућници. Незнатну већину бескућника чине мушкарци (51,1%), а најзаступљенију старосну категорију ових лица представљају деца узраста до 14 година. Скоро половина од укупног броја бескућника регистрована је у Београдском региону (48,6%). Осим тога, стихијски миграциони прилив у Београд и уопште тешка економска беда Рома и Ромкиња приморала је многе да живе у насељима типа фавела и слам³².

Дискриминација је, заједно са сиромаштвом, основна препрека социјалном укључивању Рома и Ромкиња. Упркос томе што је држава установила и развила антидискриминациону политику (Закон о забрани дискриминације, Стратегија о забрани дискриминације са акционим планом, Повереник за заштиту равноправности, забрана дискриминације у Уставу и низу закона, заштита пред судовима) и посредна и директна дискриминација према Ромима и Ромкињама су и даље изражене. Од укупно 124 притужбе за дискриминацију на основу националне припадности које је Повереник за заштиту равноправности примио у 2014. години, чак 40% се односи на дискриминацију Рома и Ромкиња. У Редовном годишњем извештају Повереника за заштиту равноправности за 2014. годину се наводи да је у току те године поднето пет кривичних пријава због изазивања националне, расне и верске мржње и нетрпељивости према ромској националној мањини, као и да су покренуте две стратешке парнице. Све то указује на то да су активности на сузбијању дискриминације Рома и Ромкиња неопходне и да би их требало интензивирати у наредном периоду, кроз поменуте механизме, као и кроз напоре на јачању културе људских права и друштвене солидарности.

Посебан проблем је то што се пред судовима води мали број поступака у вези са дискриминацијом Рома и Ромкиња што доводи до некажњивости, а истовремено је дискриминација према њима изражена како у институцијама и јавном животу, тако и у приватној сфери.

Унапређење положаја Рома и Ромкиња је везано за пун приступ остваривању људских права. Проблеми којима се Стратегија бави у вези са образовањем, запошљавањем, здравственом и социјалном заштитом и становањем суштински се односе на приступ Рома и Ромкиња овим људским правима чији садржај је дефинисан међународним правом људских права кроз пактове и конвенције које је Република Србија ратификовала.

Људска права, а међу њима и право на адекватан стан, на здравље, образовање, запошљавање и социјалну сигурност су универзална и неотуђива, али и међусобно условљена и повезана. Остваривање сваког од побројаних права директно утиче на остваривање и свих других гарантованих људских права, због чега је неопходан стратешки и синхронизован приступ.

Обавеза државе је да ова права учини доступним, да их заштити и да поштује њихово уживање. У области економских, социјалних и културних права која су суштина Стратегије, држава

³² Радовановић, Кнежевић, *Ибид.*, 84

има и обавезу предузимања активности којима се обезбеђује пуно остварење ових права у складу са расположивим ресурсима.

Стратегија за унапређење положаја Рома и Ромкиња у Републици Србији до 2025. године рађена је применом методологије "приступ заснован на људским правима". Овај приступ се заснива на нормативним стандардима и принципима из области људских права, а спроводи се уз поштовање основних принципа људских права, од којих су од посебне важности принципи партиципације, односно пуног учешћа Рома и Ромкиња, одговорности и забране дискриминације.

Стратегијом се инсистира на томе да се унапређење положаја Рома и Ромкиња посматра кроз призму приступа људским правима гарантованим ратификованим инструментима међународног права, Уставом Републике Србије и њеним законима. Доследно спровођење наведених принципа подразумева и да је ромска заједница на смислен начин укључена у дефинисање и спровођење мера, да постоји јасан систем утврђивања одговорности за неспровођење усвојених мера, као и да се стриктно поштује забрана дискриминације. Због тога мере које *Стратегија* и *Акциони план* за њено спровођење предвиђају морају бити усмерене како на институције које су у систему заштите, поштовања и испуњавања људских права носиоци обавеза, у смислу да се мерама треба пружити подршка институцијама да своје обавезе испуне, тако и на Роме и Ромкиње, као носиоце права, које треба оснажити тако да своја права захтевају, да им приступају и да их уживају.

У вези са недостатком података и недоумицама које се односе на проблеме идентитета Рома и Ромкиња, остваривања права, анализе јавних политика којима се спроводе мере унапређења њиховог положаја не постоје систематски, на основу верификованих методологија прикупљени емпиријски подаци и на њима заснована научна објашњења. У друштвеним и хуманистичким наукама у Србији, супротно пракси у другим државама, не подстичу се научна истраживања посвећена питањима инклузије, живота и обичаја, статуса, идентитета Рома и Ромкиња.

Влада Републике Србије дала је на мишљење Бриселу "*Стратегију за социјално укључивање Рома и Ромкиња за период од 2015 - 2025. године*" (у даљем тексту: *Стратегија*) на основу члана 45. став 1. Закона о Влади³³, и чекају се даљи поступци ка Усвајању. Уставни основ за доношење *Стратегије* садржан је у члановима 18, 19, 21, 23, 48, 49, 60, 64, 66, 68, 69, 71, 75 - 81, 97, 137, 178, 179, 183. и 190. Устава Републике Србије³⁴.

У протеклом периоду постигнути су одређени резултати у вези са трајним унапређењем положаја Рома и Ромкиња - изменама Закона о ванпарничном поступку омогућен је накнадни упис чињенице рођења лица која нису уписана у матичну књигу рођених и прописан је поступак остваривања тог права; повећан је обухват ромске деце у основном образовању и установљене су афирмативне мере приликом уписа ученика и студената ромске националности у средње школе и на факултете; побољшан је приступ остваривања појединих права због увођења представника Рома и Ромкиња у процес остваривања јавних политика (педагошки асистенти, здравствене медијаторке, "ромски" координатори). Упркос томе, главне препреке за социјалноекономску интеграцију Рома и Ромкиња нису отклоњене и није створен потпун нормативни основ за спровођење дугорочних мера смањивања сиромаштва и остваривања суштинске једнакости грађана и грађанки ромске националности, што су били циљеви "*Стратегије за унапређивање положаја Рома 2009-2015*"³⁵.

Због тога је основни разлог за доношење *Стратегије* стварање услова за њихову социјалну укљученост - смањење сиромаштва и сузбијање дискриминације Рома и Ромкиња, односно стварање услова за пун приступ остваривању људских права лица ромске националности. Поред тога, разлози

³³ "Службени гласник РС" број 55/2005, 71/2005-испр. 101/2007, 65/2008, 16/2011, 68/2012 - Одлука УС, 72/2012, 7/2014 - Одлука УС и 44/2014.

³⁴ "Службени гласник РС", бр. 98/2006.

³⁵ "Службени гласник РС" 27/09

због којих се доноси ова *Стратегија* произилазе из потребе да се створе предуслови за остваривање поменутих стратешких циљева, и то да се:

- Успоставе механизми за спровођење, планирање, надзирање и унапређење усвојених мера и активности;
- Развију капацитети и одговорност органа државне управе и локалне самоуправе да се ефикасно старају о остваривању и заштити права лица ромске националности;
- Обезбеде средстава у Буџету Републике Србије, буџетима јединица локалне самоуправе, као и међународних развојних партнера који делују у Републици Србији за финансирање стратешких мера;
- Делотворно укључе представници ромске заједнице у поступке осмишљавања и спровођења стратешких мера и остваривања гарантованих људских права на рад, становање, образовање, социјалну и здравствену заштиту.

Због поменутих разлога, али и због тога што истиче важност стратешког документа усвојеног 2009. године, Влада Републике Србије је преко свог Савета за унапређење положаја Рома и спровођење Декаде укључивања Рома покренула активности за доношење *Стратегије*. У вези са том одлуком су и активности Канцеларије за људска и мањинска права Владе Републике Србије која је 2014. године припремила ''Полазну студију за израду Стратегије за социјално укључивање Рома усаглашену са Стратегијом Европа 2020''. Овим документом је указано на то да су економски, политички и друштвени услови у којима је 2009. године донета ''Стратегија за унапређење положаја Рома'' битно измењени и да њоме нису остварени усвојени стратешки циљеви, те да је због тога потребно припремити нови стратешки документ.

''Полазну студију'' је, након јавне расправе у којој су учествовали бројни представници ромске заједнице, Националног савета ромске националне мањине, организација цивилног друштва које заговарају права Рома и Ромкиња, усвојио Савет за унапређење положаја Рома и спровођење Декаде укључивања Рома Владе Републике Србије чиме је постигнуто начелно опредељење да се будућим стратешким документом мере усмере ка развијању пуног капацитета јавне управе да се стара о остваривању друштвене равноправности Рома и Ромкиња и елиминисању узрока структурног сиромаштва кроз четири међусобно повезане јавне политике – образовање, становање, запошљавање и здравље. Дух и мере таквог приступа заснивају се на стандардима људских права, поштовању достојанства личности и заштити права грађана и грађанки у непосредном окружењу, слободи од ускраћености, родној равноправности и заштити и унапређењу етно-културног идентитета Рома и Ромкиња. Међутим, како велики број Рома и Ромкиња живи у изузетно неповољним социјално економским условима и потребне су им различите врсте подршке, нарочито у локалним самоуправама, као стратешка област је уврштена и социјална заштита.

Стратегија је заснована на постојећим стратешким, правним и институционалним ресурсима – стратегијама и прописима којима су уређена поједина питања унапређења положаја Рома и Ромкиња, али и на опредељењу државе да развија програме унапређења положаја Рома и Ромкиња исказаним Оперативним закључцима са семинара ''Социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији'' (за период 2015-2017. године)³⁶ и Нацрту акционог плана за поглавље 23³⁷. Институционални ресурси за спровођење Стратегије су Савет за унапређење положаја Рома и спровођење Декаде укључивања Рома Владе Републике Србије, Канцеларија за људска и мањинска права, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, ресорна министарства која су задужена да воде јавне политике од интереса за остваривање стратешких мера и потпредседница Владе Републике Србије и министарка грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре која у име Владе

³⁶ Оперативне закључке је 9. септембра 2015. године потпредседница Владе др Зорана Михајловић је упутила надлежним државним органима са молбом да их у наредне две године реализује.

³⁷ Нацрт акционог плана из августа 2015. године.

координира рад државних органа, локалних самоуправа и јавних предузећа у вези са унапређењем положаја Рома и Ромкиња.

Због пропуста и недостатака у вези са остваривањем претходног стратешког документа, *Стратегијом* је предвиђено да, у складу са Оперативним закључцима и Акционим планом за поглавље 23, потпредседница Владе Републике Србије, уз помоћ Канцеларије за људска и мањинска права и Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва, координира пословима у вези са инклузијом Рома и Ромкиња из *Акционог плана за спровођење Стратегије* и да се стара о успостављању одрживих нормативних и институционалних услова за спровођење стратешких мера и управљање *Стратегијом*.

Одговорност органа јавне власти за остваривање стратешких циљева и друштвену одговорност, солидарности и свест о томе да је социјална искљученост фактички губитак у социјалном капиталу државе, а да процес социјалног оснаживања припадника искључене друштвене групе значи јачање људске безбедности, доприноси економском расту и унапређењу људских права. Развијање друштвене свести о одговорном односу грађана и грађанки према социјалном укључивању Рома и Ромкиња искључиво зависи од носилаца јавних политика који јасним одлукама и спровођењем мера којима се сузбија етничка нетрпељивост и предрасуде треба да створе повољно друштвено и правно окружење за социјалну инклузију. Принцип инклузије који је у основи стратешког приступа унапређивању положаја Рома и Ромкиња у нашем друштву подразумева прилагођавање окружења субјекту инклузивне политике. Супротно мерама интеграције које подразумевају да се у припадници "рањиве" друштвене групе инкорпорирају у постојећи социјални систем или у неки од његових подсистема и да се напредак остварује уз минималне системске корекције, инклузија захтева прилагођавање окружења људима или групама који су у стању културне или социјалне ускраћености, односно који трпе стварну штету због друштвене искључености. Инклузија захтева реструктурирање друштвеног окружења, односно промене које стварају трајне услове за промену друштвене позиције у којем се налазе лица којима су инклузивне мере директно посвећене. Међутим, за инклузију је битно да су инклузивне мере посвећене свима и да трајно решење, односно отклањање проблема који су узрок искључености зависи од свих. У том смислу интегративна политика је рана интервенција, први корак ка инклузији. У протеклом периоду у јавним политикама су развијени различити модели интеграције и усвајање инклузије као стратешког циља означава спремност система да обезбеди различите врсте друштвене и системске подршке укључивању Рома и Ромкиња. Инклузија захтева дубље промене које су у социјалном, образовном и културном систему почеле и засноване су на прилагођавању јавних политика потребама "рањивих" група, прихватању различитости као стања, а не изузетка, прихватању различитих друштвених стилова и прихватању чињенице да је инклузија свеобухватан процес, а не само сегмент појединих јавних политика. Развијање капацитета јавне управе да спроводе усвојена стратешка, уставна и законска решења је услов развоја инклузивне праксе.

Учешће представника ромске заједнице у процесу израде и спровођења *Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња* предуслов је доследног поштовања људских права. Тај захтев није формалне већ суштинске природе јер омогућава директним корисницима стратешких мера да ефективно доприносе њиховом осмишљавању и вишегодишњем спровођењу и контроли ефеката и резултата. Подела надлежности између националних служби, локалних самоуправа у вези са спровођењем инклузије Рома и Ромкиња подразумева и одређивање задужења Националног савета ромске националне мањине који би, поред тога што има Законом утврђене надлежности у вези са културном аутономијом Рома и Ромкиња (образовање, службена употреба језика, култура и информисање), требало да развије капацитете за осмишљавање и спровођење инклузивне културне политике којом се обезбеђује очување етно-културног идентитета Рома. Поред тога, Националном

савету ромске националне мањине треба проширити овлашћења како би на одговарајући начин развио ресурсе на основу којих може делотворно да учествује, даје мишљења и предлаже промене у вези са спровођењем стратешких мера. Измене закона о националним саветима националних мањина, које су Акционим планом уз Поглавље 23 предвиђене за 2017. годину, су један од основа за проширење надлежности Националном савету ромске националне мањине. Истовремено, неопходно је и оснажити Национални савет за пуно укључивање ромске заједнице на свим нивоима, кроз директне консултације и сличне активности. Овакав стратешки приступ подразумева и непосредно учешће грађана и грађанки ромске националности и организација цивилног друштва које заступају интересе и заговарају права Рома и Ромкиња у процесу доношења одлука и спровођења мера унапређења њиховог положаја. Овакав приступ је могуће обезбедити стварањем отвореног, партиципативног модела управљања у оквиру Националног савета. Учешће организација цивилног друштва је неопходно јер Национални савет као централизовано тело које се на основу Закона бира искључиво на државном нивоу нема институционалне могућности да делотворно учествује у спровођењу и праћењу стратешких мера у преко деведесет локалних самоуправа у којима припадници ромске националне мањине живе у значајнијем броју. Нарочито је важно да у процесу спровођења и праћења стратешких мера учествује што више различитих организација цивилног друштва како би се обезбедила заштита права деце, жена, омладине, старијих, особа са инвалидитетом припадника ЛГБТ и других друштвених група које су у посебно осетљивом положају.

За остваривање суштинске равноправности Рома и Ромкиња нужно је да се, поред континуиране институционалне подршке њиховој инклузији, оствари и одређени степен друштвене солидарности и политичке воље. У друштву у којем је етничка дистанца изражена, а испољавање дискриминације често **истовремено са програмом социјалног укључивања треба да се развију одговарајуће антидискриминаторне политике и да се осмисли политика интегративне мултикултуралности и интеркултуралног дијалога**. Реч је о политикама које би требало да се спроводе у свим деловима друштва и којима се инклузија и грађанска равноправност третирају као кључни вредносни принципи. Како би се подстакла друштвена подршка мерама инклузије Рома и Ромкиња потребно је да се у јавним политикама образовања, културе, информисања развију програми и активности на основу којих би се формирали позитивнији друштвени ставови у односу на заштиту људска права, различитост, интеркултуралност. У том процесу улога државе, која осмишљава и усмерава јавне политике је од кључног значаја, али није довољна и због тога подршку треба ширити кроз деловања цивилног друштва у којем нису само невладине организације већ и верске заједнице, културна и спортска удружења и друго.

За остваривање Стратегије, али и за укупан интеграциони капацитет изузетно је важно на који начин друштво и институције реагују на афирмативне мере као додатном, институционалном интервенционизму у јавним политикама којим се пружа подршка Ромима и Ромкињама да превазиђу препреке у вези са приступом правима. У основи јавних политика којима се то постиже су посебне (афирмативне) мере којима држава обезбеђује праведнији положај Рома и Ромкиња у друштвеној утакмици. Таквим мерама се обезбеђује приступ образовању и равноправније запошљавање и временски су одређене до момента када њихово постојање губи сврху пошто се отклоне узроци због којих су уведене. Афирмативним мерама се обезбеђује правичнији приступ правима људима који се, због дуготрајног утицаја неповољних социјално економских чиниоца, налазе у положају који је извор њихове неједнакости и друштвене искључености. Међутим, осмишљавање и спровођење афирмативних мера у вези са инклузијом Рома и Ромкиња захтева развијање капацитета у јавној управи за управљањем инклузивним политикама. Јавна управа у Србији нема довољан капацитет за спровођење инклузивних јавних политика, а спровођење појединих закона и стратегија, указује на то да се систем државне управе и локалне самоуправе споро прилагођава стандардима, захтевима и прописима којима се социјално укључивање Рома и Ромкиња, али других осетљивих друштвених група признаје и обезбеђује.

Мерама и активностима којима се остварују стратешки циљеви не сме се утицати на промене етничког и културног идентитета Рома и Ромкиња. Штавише, јавне политике кроз које се остварује Стратегија, требало би и да су део укупне политике мултикултуралности којом се обезбеђује очување етно-културног идентитета Рома и Ромкиња. Потенцијал културе Рома и Ромкиња, као дела европске и србијанске културе, би требало у постојећим правним и институционалним условима искористити као средство за превазилажење предрасуда према Ромима и Ромкињама, али и као замајак у културним индустријама у (интер)културалном окружењу. Култура је значајна за јачање друштвених веза и елиминисање дискриминације и требало би да је уткана у све инклузивне јавне политике.

Предходна Стратегије није остварена због: Недоследно управљање спровођења циљева Стратегије за унапређење положаја Рома; Непостојање управног тела задуженог и одговорног за спровођење, планирање, надзирање и кориговање усвојених мера и активности; Неадекватни и непрецизни Акциони планови нису предвидели конкретне обавезе органа државне управе и јединица локалних самоуправа; Искљученост припадника ромске националности у управљању процесом имплементације Стратегије за унапређење положаја Рома; Неусклађена динамика реализације краткорочних и дугорочних циљева; Неискоришћеност постојећих капацитета у органима јавне власти и установама које пружају јавне услуге да се старају о остваривању права грађана ромске националности; Неприпремљеност и неспремност органа јавне власти да остваре суштину Стратегије за унапређење положаја Рома и примене мера ефективног унапређења положаја Рома.

Непосредно спровођење мера инклузивних јавних политика треба поверити институцијама и сервисима у јавним делатностима у јединицама локалне самоуправе. Децентрализацијом стратешког планирања, управљања и спровођења мера, одређивање јасне циљне групе, поделом и утврђивањем надлежности омогућава се да се утврде мерљиви индикатори, благовремено планирају мере и инклузивни буџет, управља променама и ризицима и најважније успостави систем одговорног управљања процеса унапређења положаја Рома³⁸.

Анализа мере - Поглавље 23

Анализа мера за Поглавље 23 до сада је имала већ три верзије и на све три верзије имали смо коментаре (мрежа СКРУГ - Лига Рома), од којих су неки усвојени а неки не. Трећа верзија Акционог плана (АП) за поглавље 23 процеса преговарања представља значајно бољу верзију у односу на претходан нацрт Акционог плана. Ипак треба истакнути жаљење да представници ромске заједнице нису били укључени у израду АП будући да би непосредним укључивањем били у могућности да боље појасне проблеме с којима се сусрећу и тиме утичу на подизање квалитета АП.

Упркос значајним побољшањима текста АП у делу који се односи на заштиту права Рома, постоји низ питања која су изузетно важна за ромску заједницу, а нису ушла у АП. Нацрт АП не садржи квалитетне СМАРТ индикаторе који би показивали промену која се намерава остварити неопходним мерама. Тиме не постоје мерљиви показатељи за успешност имплементације АП. Слично је било и са претходном Стратегијом за инклузију Рома која због непостојања индикатора

³⁸ Стр.5. ''Полазна студија за израду Стратегије за инклузију Рома у Србији'' усаглашене са ''Стратегијом Европе 2020'', Влада Републике Србије, Канцеларија за људска и мањинска права, 2014. године

није уопште реализована. Посебно је жалосно што предлози импакт индикатора које је предложила ромска заједница нису усвојени у овом нацрту АП. Неке мере су усвојене али су индикатори, игнорисани.

Подручја која су од изузетне важности за ромску заједницу, а која нису ушла у АП односе се на политичку партиципацију, становање, запошљавање у државној, регионалној и локалној управи као и у јавним телима и предузећима у државном власништву, као и подручје културе и медија.

У односу на политичку партиципацију важно је истакнути да без ње нема одрживе интеграција Рома у друштво. Примера ради, у градовима у којима ромска заједница чини 10 до 30% укупног становништва број Рома укључених у тела власти мери се у промилима. Поред тога, иако у Србији живи око 150 000 Рома (према службеним статистикама, али процене иду и до 600 000 Рома у Србији) ромска заједница нема нити једног посланика у Народној скупштини. Без политичке заступљености на свим нивоима тешко је очекивати да ће Роми изаћи са маргина друштва и бити препознати као конструктиван чиниоц изградње друштва.

Иако АП има поглавље о запошљавању, предложене мере се односе само на самозапошљавање и запошљавање у приватном сектору у којем се предложеним мерама не могу остварити видљивији помаци. За разлику од приватног сектора, мерама запошљавања Рома у телима државне, регионалне и локалне управе, јавним телима и предузећима у државном власништву могу се постићи мерљиви помаци у запошљавању Рома, те на тај начин утицати на социјални положај целе ромске заједнице. За разлику од тога, нацрт нове Стратегије за унапређивање положаја Рома предвиђа пуно конкретније мере, те би их требало укључити у АП.

Везано за подручје културе и медија треба истакнути да ромска заједница значајно доприноси обогаћивању културе у Србији, али да због непостојања адекватних институција то није препознато у српском друштву, те се о таквој културној баштини не води институционална брига. У том контексту изузетно би било важно створити ромске културне центре који би уједно били места за окупљање младих, а тиме и алтернатива за позитивно усмеравање младих Рома и Ромкиња. Надаље, без јасне медијске политике према Ромима они се не могу интегрисати у већинско друштво на начин да се и шира заједница упозна с Ромима и да се утиче на смањење предрасуда о Ромима. Поред тога, медији су од изузетне важности за очување ромске културе, језика и традиције.

Посебно похвално се може оценити део АП који се односи на образовање, а који садржи низ врло квалитетних мера. Но, упркос томе изостављене су мере везане за запошљавање високообразованих Рома, већ постојећих професионалних наставника, који се налазе на евиденцији незапослених лица, као и штампање уџбеника на ромском језику.

Мере које се односе на Поглавље 23 нису обухватиле предложене препоруке и оперативне закључке са семинара о социјалној инклузији Рома из 2011 и 2013 године којима је председавао господин Тјер Мирел. Од тих закључака и постигнутих договора, очекивали смо промене у стамбеној политици према старим ромским насељима која нису легализована и институцијама социјалне заштите, где готово да нема запослених Рома. (Семинар: Social Inclusion of the Roma in the Republic of Serbia, Operational Conclusions, Belgrade, Jun 2011. and 18.june2013.)

Мере које су ушле у нацрт АП за поглавље 23 нису усклађене с мерама које су предвиђене нацртом нове Стратегије за интеграцију Рома за период 2015 -2025, те би у том смислу требало извршити усклађивање нацрта АП са новом Стратегијом и закључцима са Семинара о социјалној инклузији из 2011 и 2013 године.

5. ИСТРАЖИВАЊЕ ЛОКАЛНИ НИВО

Локално истраживање је спроведено у 11 градова. О добијеним резултатима, препорукама и закључцима, следе текстови:

СОМБОР

Општи подаци

Град Сомбор се налази на 19°06'44" источне географске дужине и 46°34'15" и 45°46'27" северне географске ширине. Територија Града Сомбора простире се на површини од 1.177,22 км², што чини 13,50% територије округа, 5,47% територије АП Војводине, односно 1,33% територије Републике Србије. Према својој површини Град Сомбор је друга административна јединица по величини у АП Војводини, одмах иза Зрењанина, а са укупно 97.263 становника, према попису из 2002. године, представља четврту најбројнију општину у АП Војводини, одмах иза Новог Сада, Суботице и Панчева. Сомбор је уједно и административни центар Западнобачког округа.

Територију Града Сомбора чине сам град и 15 насељених места – села: Алекса Шантић, Бачки Брег, Бачки Моноштор, Бездан, Гаково, Кљајићево, Колут, Растина, Риђица, Светозар Милетић, Станишић, Стапар, Телечка, Чоноплга и приградска насеља – салаши: Билић, Буковац, Градина, Жарковац, Козара, Ленија, Лугово, Милчић, Ненадић, Обзир, Радојевићи, Ранчево, Централа, Чичови, Шикара и Шапоње.

Град Сомбор простире се на 17 катастарских општина, на укупној површини од 117,722ха 36ари 90м², а просечна величина катастарске општине износи 69км². На подручју Града Сомбора постоји 22 месне заједнице. Сам Град има 7 месних заједница, док су осталих 15 у осталим насељеним местима. Највећи број становника уочава се у месној заједници Горња Варош 15.738, док је најмање насељена Растина са 567 становника.

Од укупне површине Града Сомбора 82,65% чини пољопривредну површину, што представља значајан потенцијал за даље интензивирање пољопривредне производње.

Према попису из 2002. године, Град Сомбор има 99.949 становника. Број становника на крају 20. века има тренд раста, са изузетком 1991. године када је стопа раста броја становника била негативна (-3,09) и знатно мања од стопе раста на нивоу Западнобачког округа и Републике Србије. Већ по наредном попису становништва, 2002. године, број становника је увећан, а стопа раста је 4,00 што је за више од 100% у односу на стопу раста на нивоу округа и знатно више у односу на републичку стопу.

Према процени Републичког завода за статистику Републике Србије, који годишње врши процену броја становника на нивоу општина, број становника Сомбора се у протеклим годинама смањивао у односу на број из 2002. године (97.515), кад је вршен последњи званичан попис. Број се смањивао за просечно 1000 становника, те према процени РЗС износи 92.887 становника за 2006. годину. Стопа раста броја становника негативна је како у Граду Сомбору, тако и на нивоу Западнобачког округа и Републике Србије.

Структуру становништва према типу насеља према попису из 2002. године чини градско становништво са укупно 52,92% и остало становништво 47,08%. Укупан број живорођене деце на територији Града Сомбора током 2007. године износио је 669. Према статистичким подацима стоји да се у Граду Сомбору на 1000 становника роди 7,3 детета. Овај број је нешто виши на нивоу Западнобачког округа и износи 7,5, док на нивоу Републике Србије износи 9,2 рођена детета на 1000 становника. Природни прираштај је негативан и у односу на окружни и републички веома изражен.

Од укупног броја становника Града Сомбора старијих 15 и више година (82.845) већина (58,17%) се налази у брачној заједници. Велики проценат (24,81%) чине самци, неожењени или неудате. Ова појава евидентна је у руралним подручјима на нивоу читаве Републике Србије, па и у Граду Сомбору. Мушки део популације остаје и привређује у сеоском домаћинству, док женски део тежи урбаним срединама и пресељава се у град. Позитивну слику даје мали проценат разведених (4,69), што је одраз традиционализма и чврстих ставова у погледу правих животних вредности.

У Граду Сомбору, према званичним статистичким подацима из 2002. године, живи 46.839 мушкараца (или 48,16%) и 50.424 жена, односно 51,84% од укупне популације од 97.263 становника. Од укупног броја становника 51.471 представља житеље самог Града (урбаног становништва 52,92%), док други део од 45.792 становника чине сеоско (рурално) становништво (47,08%). Становништво града је старачко јер је 14,82% становника млађе од 15, а 37,31% становника је старије од 50 година. Просечна старост становништва је 41,0 година (мушкарци 39,1 а жене 42,7), с тим што су житељи на селу (41,7) нешто старији од истих у граду (40,3).

У свим старосним групама до 49 година мушкарци су заступљенији. У старосној групи од 35 до 39 година учешће жена и мушкараца је уједначено, док је у свим осталим старосним групама од 50 година и више учешће жена веће. Највећи број становника се налази у старосној групи од 50 до 54 године (8,08%).

У старосној структури Града Сомбора по основним контингентима, најбројнији је радни контингент од 15-64 године (67,76%), а најмалобројнији је предшколски узраст до 6 година старости (5,91%).

Према индексу старења, који представља основ старог (60 и више година) према младом (0-19 година) становништву очигледно је да на територији Града Сомбора живи старије становништво. Просечна дужина живота мушкараца је 69,2 године, а жена 75,9.

У Граду Сомбору број женског становништва за 3,68% већи је од броја мушког становништва. Слична разлика (3,1%) уочљив је и на нивоу округа и на нивоу Републике Србије (2,74%). Од укупног броја становника од 97.263 у Сомбору живи 50.424 женског и 46.839 мушког становништва.

Град Сомбор је етнички изразито шаролик и у њему је регистровано чак 21 националност. Од укупног броја становника, 59.799 (61,48%) се изјаснило да је српске националности, 12.386 мађарске (12,73%), 8.106 хрватске (8,33%), 2.730 бугарске (2,81%), 926 црногорске, 5.098 југословенске, 100 албанске, 30 бошњачке, 32 бугарске, 42 горанске, 167 македонске и 94 муслиманске националности, али су регистровани и Немци (339), Роми (415), Румуни (250), Русини (75), Словаци (117), Словенци (81), Украјинци (27) и Чеси (16).

Највећи број становника Града Сомбора је српске националности, отуда је преовладјујућа хришћанска религија православне вероисповести (61,31%). Хришћанство католичке вероисповести заступљено је у 28,07%, док је протестантска вероисповест заступљена са 0,49%. Проценат у висини 10,13 чине друге вероисповести и лица која верски нису опредељена.

Најзаступљенији матерњи језик на подручју Града Сомбора јесте српски (81,93%), затим следе мађарски (12,14%) и хрватски (2,93%).

Град Сомбор на свом подручју има укупно 42.235 активних становника. Од укупног броја активног становништва које обавља занимање (32.924) већи део чини мушко становништво 19.545. Број 22.057 чини број лица са личним приходом, од чега је изразито већи део мушког становништва (20.759). Број издржаваних лица врло је близу броју активног становништва које обавља занимање, односно мањи је за само 0,11%. Проценат лица у иностранству је занемарљив износи 0,16.

Радно способног становништва по попису из 2002. године, односно активног становништва које обавља занимање према делатности и полу има укупно 32.924, од тога 19.545 мушкараца и 13.379 жена. Највећи број ангажованих је у пољопривреди, лову и шумарству, те прерађивачкој индустрији. Удео жена у укупном броју запослених је 40,6% и њихово је веће учешће само у здравственом и социјалном раду, образовању, финансијском посредовању и трговини.

У Граду Сомбору регистровано је укупно 28.455 породица, од чега је 31,31% без деце, а 68,69% са децом. Према броју деце, највећи је број породица са једним дететом (9.738 или 34,22% од укупног броја породица), а најмањи са 5 и више деце (64 или 0,22 од укупног броја породица). Просечан број деце млађе од 25 година по породици износи 1,63.

У Граду Сомбору је, према статистичким подацима из 2002. године, постојало 34.140 домаћинстава са просечно 2,84 чланова. Највићи број домаћинстава је са два члана (8.961). Овај број прати број домаћинстава са 4 члана (7.152), док следе домаћинства са једним чланом (7.080) и домаћинства са 3 члана (6.856). Најмање је домаћинстава са 10 и више чланова и укупно их има 16.

Досељеници на подручје Града Сомбора чине 45,89%, док становници који од рођења станују у истом месту чине 54,10% од укупног броја становника. Највећи број лица (16.029) досељен је у периоду од 1991-2002. године што представља последицу ратних збивања на територији бивше Југославије. Та лица чине 16,48% у укупном броју становника Града Сомбора. Велики број становника досељен је и у периоду 1946-1960. године (8.395) што представља 8,63% укупног броја становника Сомбора.

Град Сомбор има укупно 7.869 дневних миграната. Од укупног броја 5.486 (69,72%) јесу дневни мигранти који обављају занимање и то 4.715 у другом насељу исте општине, 745 у другој општини, а 21 у другој држави. Број дневних миграната који се школују износи 2.383 (30,28%), од чега је 1.667 ученика, а 716 студената.

Од укупног броја дневних миграната (5.486) највећи број обавља занимање у области прерађивачке индустрије (2.143 или 39,06%), затим области пољопривреде, лова и шумарства (564 или 10,28%), саобраћаја, складиштења и веза (537 или 9,79%), те области трговине и оправке моторних возила (457 или 8,33%). Надаље следе области државне управе, одбране и социјалног осигурања, грађевинарства и здравственог и социјалног осигурања.

На територији Града Сомбора од укупно 35.621 станова, 34.535 налази се у власништву физичких лица. Према структури преовлађују двособни станови (36,79%) просечне површине 61,17 м², потом следе трособни (30,26%) просечне површине 82,61 м² и четворособни (13,05%) просечне површине 101,67 м². Преко 95% станова опремљено је водоводном и електро инсталацијом и купатилом.

Од укупног броја настањених станова (32.629) 95,59% чине једно домаћинство. Преовлађују станови у којима станује 2 лица и они чине 25,09% од укупног броја станова на подручју Града Сомбора. Потом следе станови у којима станује 4 лица (20,90%) и станови у којима станује 1 лице (19,35%). Изузетно је мали проценат станова у којима станује 7 и више лица и износи 1,99% од укупног броја станова Сомбора.

АНАЛИЗА УПИТНИКА

1. Локална самоуправа (Градска управа Града Сомбора)

У Локалној самоуправи града Сомбора формиран је Савет за међунационалне односе чији је председавајућу у тренутку писања ове анализе Љиљана Петровић – Ромкиња по националности. Не постоји програм стажирања за младе ромске националности. Од стратешких докумената намењени унапређењу положаја Рома постоји Локални акциони план за унапређење образовања Рома који има и своју буџетску линију и Локални акциони план запошљавања у којем су као посебна група наведени Роми. У изради и у фази усвајања је и Стратегија развоја социјалне заштите у којој су такође као посебна група препознати Роми. У оквиру Одељења за друштвене делатности систематизовано је радно место Координатор за ромска питања, а постоје и извештаји о реализацији ЛАП-а за претходни период. Планирана буџетска средства за реализацију Локалног акционог плана за образовање Рома је 3,9 милиона динара. У оквиру локалне самоуправе је именована Комисија за одабир пројеката и имплементацију програма "Декада Рома" која врши и мониторинг реализације ЛАП-а. Не постоји тим на нивоу локалне самоуправе који прати јавне позиве и пише пројекте намењене унапређењу положаја Рома. Локална самоуправа нема искуства везано за проблеме у примени законских норматива о упису у матичне књиге рођених и пријаве пребивалишта. У локалној самоуправи је именован Мобилни тим за инклузију Рома. Постоји посебна служба у Градској управи која пружа бесплатну правну помоћ.

Дефинисане мере из ЛАП-а Рома које се спроводе су: регресирање путних трошкова за средњошколце; регресирање путних трошкова за студенте; смештај и исхрана у студентским и ученичким домовима; бесплатна ужина за обавезне предшколце; финансирање рада Играонице за ромску и децу из социјално угрожених породица (3-5) година у Бачком Моноштору; допунска настава за ученике ОШ "22.октобар" Бачки Моноштор који имају слабе оцене.

ПРЕПОРУКЕ

***Потребно је формирати радну групу за израду новог Локалног акционог плана јер важећи истиче 2016.године, те је исти потребно након израде упутити у скупштинску процедуру за усвајање.

***Потребно је на ефикаснији начин спровести активности око мониторинга реализованих мера из ЛАП-а.

***Повећање буџета у ЛАП-у за запошљавање је нужно (субвенције за самозапошљавање и субвенције послодавцима за ново запошљавање лица ромске националности).

***Формирати пројектни тим или придодати Канцеларији за ЛЕР члана који ће пратити програме намењене инклузији Рома.

***Потребно је наставити активности Мобилног тима и исти проширити на још неке чланове (Црвени крст, Школа за основно образовање одраслих).

***Креирати програм стажирања за младе ромске националности.

2. Центар за социјални рад

Услуге које пружа Центар за социјални рад доступне деци, одраслима и старима ромске националности су: сигурна кућа, смештај за одрасле, помоћ у кући, саветовалиште за брак и породицу, новчана социјална помоћ, тренутна материјална помоћ.

На територији града Сомбора укупно пет изјашњених породица врши услуге породичног смештаја, док је дванаесторо деце ромске националности на породичном смештају.

ПРЕПОРУКЕ

***Укључити припаднике ромске националне мањине на листе за смештај у заштићеним условима.

***Потребно је донети рационалнији план расподеле средстава за тренутне материјалне помоћи.

3. Национална служба за запошљавање

Национална служба за запошљавање – Филијала у Сомбору спроводи следеће активности у циљу информисања припадника ромске националности о могућностима запошљавања: АТП-1, АТП-2, индивидуални разговори, клуб за тражење посла, тренинг самоефикасности, мотивационо активациони тренинг, обука за елиминацију стреса услед незапослености – губитка, обука "Пут до успешног предузетника", професионално саветовање. Активне мере подршке запошљавању Рома/Ромкиња на локалном нивоу су: самозапошљавање, ново запошљавање, могућност преквалификације и доквалификације уз сарадњу са локалном самоуправом, АП Војводином и Републиком.

Кроз удруживање средстава НСЗ, Локалне самоуправе и реализацијом пројекта "Запошљавање Рома на територији града Сомбора" финансираним од стране ЛДМИ и ОСИ, запослено је 20 лица ромске националности. Десет кроз програм самозапошљавања, а десет кроз давање субвенција послодавцима за ново запошљавање.

4. Школска управа

Школа у којој се примењују мера у функцији превенције раног напуштања школовања ученика ромске националности је ОШ "22.октобар" Бачки Моноштор. Пример добре праксе имамо у школи ОШ "22.октобар" Бачки Моноштор. План рада Тима за унапређивање рада са ученицима ромске националности има план унапређивање рада са ромским ученицима. Извештај о раду педагошког асистента и извештај рада Тима је у годишњем извештају школе.

5. Школе

У Сомбору има један педагошки асистент у ОШ "22.октобар" у Бачком Моноштору. Ову школу похађа највећи број ромске деце (око 1/3). Од 22 анкетираних школа све су навеле да им је потребан педагошки асистент, али је реално да се педагошки асистенти због броја ученика ромске националности уведу у још 4 школе.

ПРЕПОРУКЕ

**Увести педагошке асистенте у основним школама у Бездану, Дорослову, Сомбору, Телечкој као и у ПУ "Вера Гуцуња" у одељењима у Бачком Моноштору, Сомбору, Бездану и Дорослову.

6. Медији

У Сомбору постоје следеће телевизије: РТВ Спектар, РТВ К54 и РТВ Среће. Запослени новинари и уредници, наведених телевизија нису имали обуке за спречавање подстицања дискриминације путем медија, у последњих годину дана. Такође немају у програмском садржају емисија на ромском језику.

Емисија на ромском језику постоји као пројекат који траје 12 месеци, у трајању од 60 минута, једном недељно, у оквиру програмске шеме Радио Сомбора.

ПРЕПОРУКЕ

***Организовати обуке на тему "Спречавање подстицања дискриминације путем медија".

***Обучити младе ромске националности да припреме одређени садржај на ромском језику који би се емитовао у програмима наведених телевизија.

***У оквиру Конкурса за информисање Града Сомбора, одвојити средства за информисање најброниранијих националних мањина (препорука и за локалну самоуправу)

7. Грађани и грађанке

Од укупно анкетираних десет испитаника, четворо су биле жене, а шест мушкарци. Испитаници су становници ромског насеља у Бачком Моноштору.

1.Колико сте упознати са условима које Србија треба да испуни за улазак у ЕУ? Да ли знате шта све подразумева процес приступања Србије у ЕУ?

Девет испитаника од десет, није упознато са условима које Србија треба да испуни за улазак у ЕУ. Такође, незнају ни шта подразумева процес приступања Србије ЕУ.

Сви испитаници повезују процес приступања Србије ЕУ са визном либерализацијом и бољим животом.

2. Колико сте упознати са документима о приступању ЕУ?

Да ли знате за постојање политичких критеријума за приступање ЕУ? Које поглавље у оквиру приступних преговора говори о положају Рома/Ромкиња.

Од десет испитаника ниједан није упознат са документима о приступању ЕУ.

Од десет испитаника ниједан није упознат које поглавље у оквиру приступних преговора говори о положају Рома/Ромкиња.

3. Шта данас угрожава остваривање основних људских права код Рома и Ромкиња?

Образложите.

Четири испитаника сматрају да дискриминација већинског становништва, лоша економска ситуација и веома мали проценат запослених лица ромске националности.

Два испитаника сматрају да Роми немају своју политичку партију и да је то један од главних разлога за нејединство у ромској заједници.

Четири испитаника сматрају, да представници Рома морају бити школовани и како би били у могућности да помажу свом народу и на тај начин би Роми остваривали основна људска права.

4. Да ли знате која стратешка документа постоје на локалу, а која су везана за положај Рома/Ромкиња?

Два испитаника знају да у Сомбору постоји Локални акциони план за образовање Рома и да се из тих средстава плаћају путни трошкови за средњошколце и смештај у домовима ученика.

Осам испитаника не зна која стратешка документа постоје на локалу, а која су везана за положај Рома.

5. Ако би наша држава постала чланица ЕУ, да ли би сте напустили земљу и зашто?

Осам испитаника би напустило земљу да би имали бољи живот и обезбедили деци бољу будућност.

Два испитаника не би напустио земљу јер је задовољан својим статусом у друштву.

6. Да ли сте посетили неку ЕУ земљу? Када? Коју? Ваше искуство....

Четири испитаника је посетило земљу чланицу ЕУ. Немачка је на првом месту дестинација, а након ње следе Аустрија, Мађарска и земље Скандинавије. Искуства су помешана али су углавном позитивна. Највећи број има позитивна искуства у односу на рад у страним земљама, те да од рада могу да живе.

Шест испитаника није посетило ниједну земљу чланицу ЕУ.

7. Шта бисте упутили Влади Републике Србије, шта локалној самоуправи, а шта Европској унији када је у питању приступ Србије Европској унији?

Осам испитаника је упитило питања Влади РС: Зашто враћате азиланте у Србију? Може ли то да се уреди?; Када ће нам бити боље?; Хоће ли скоро бити неког запошљавања?

Два испитаника је упитило питања ЕУ: Када ће Србија бити примљена у чланство ЕУ?; Да ли ћемо ускоро моћи да добијемо радне визе за рад у земљама ЕУ?

Закључак

Усвајањем Локалног акционог плана за унапређење образовања Рома у Сомбору 2006 године Локална самоуправа је по први пут покушала да системски реши проблем необразованости ромске популације, а самим тим показала да сматра да је образовање један од путева интеграције и еманципације у друштву. Након девет година имплементације истог, слика образованих Рома у Сомбору се променила на боље, а повећана је и запосленост.

Позитиван пример праксе су и субвенције које Локална самоуправа у сарадњи са Националном службом за запошљавање даје послодавцима који запошљавају лица ромске националности и лицима који желе да покрену сопствени бизнис.

Транзицијом наше земље и стављањем Србије на белу шенген листу отворио се и пут ка Европи. Роми са територије града Сомбора од самог почетка "користе" визну либерализацију и у земљама западне Европе траже азил, раде на привременим и сезонским пословима чиме се знатно побољшао животни стандард људи који живе у ромским насељима.

Потребно је да се ставке из нацрта Акционог плана за поглавље 23 у потпуности имплементирају у наредном периоду, чиме ће се знатно убрзати интеграција Рома у савремене друштвене токове.

ВАЉЕВО

Општина Ваљево се налази у западној Србији и центар је Колубарског округа који обухвата још пет општина (Мионица, Осечина, Уб, Лајковац и Љиг) са близу 200.000 становника. Град је формиран на обалама реке Колубаре, притоке реке Саве. У граду има седам обданишта, седам основних школа и шест средњих школа. Од академских установа је Виша Економска, а град је у свету познат по истраживачкој станици "Петници", односно раду са талентованим ученицима и студентима. Најстарија образовна установа је Гимназија.

Према последњем попису 2011 године град Ваљево има 90.312 становника градског и приградског становништва, од тог броја је 1.314 становника ромске националности. Незванично можемо рећи да Рома у Ваљеву има око 3.500. У периоду од 2009 – 2011 године у пет основних школа (ОШ "Андре Савчић", ОШ "Нада Пурић", ОШ "Сестре Илић", ОШ "Прота Матеја Ненадовић" и ОШ "Свети Сава") и Предшколској установи "Милица Ножица" ангажовани су педагошки асистенти. Такође у Локалној самоуправи је ангажован ромски координатор као и здравствена медијаторка у Дому здравља.

АНАЛИЗА УПИТНИКА

Локална Самоуправа

У Локалној самоуправи града Ваљева формиран је Савет за међунационалне односе која има укључене Роме. Не постоји програм стажирања за младе ромске националности. Од стратешких докумената намењени унапређењу положаја Рома постоји Стратегија локалног одрживог развоја до 2020. године. Остали планови су у изради. Од локалних политика постоји Локални акциони план за образовање Рома али не постоји извештај о реализацији локалних политика за Роме (ЛАП, Стратешки план, Стратегија, и сл.) за претходни период. Планирана буџетска средства за реализацију Локалног акционог плана за образовање Рома је 1,7 милиона динара. Непостоји план мониторинга и евалуације имплементације стратешких докумената за Роме. Основане су званичне комисије за објављивање, одобравање и праћење јавних позива за програме и пројекте из планираних буџетских средстава намењених за Роме. Нема формиран Тим на нивоу ЛС који прати јавне позиве и пише пројекте намењене унапређењу положаја Рома. Локална самоуправа нема искуства везано за проблеме у примени законских норматива о упису у матичне књиге рођених и пријаве пребивалишта.

Постоји посебна служба у Градској управи која пружа бесплатну правну помоћ. Поред градске службе има и удружење "Одбор за људска права" који пружа исто бесплатну правну помоћ.

Подстицајне материјалне мере (мере из ЛАП-а за образовање Рома) за подршку образовања ромских ученика су: бесплатна ужина за обавезне предшколце, превоз основаца из села Балачка у школу у Бранковину, стипендирање ученика осмог разреда основне школе, средњошколаца и студената државних факултета.

Нема посебних програма намењених ромској деци узраста од 3-5 година и њиховим родитељима за унапређење раног развоја деце, само се планира повећање обухвата. Тридесет двоје ученика/студената ромске националности током школске 2014./2015. године је примао стипендију из локалног буџета.

ПРЕПОРУКЕ

***Укључити младе ромске националности у оквиру постојећих програма стажирања.

***Локални акциони план за Роме да се ревидира за период 2016-2025 годину

***Оснажити младе (кориснике стипендија) ромске националности како би били активни у својим заједницама касније и у друштву.

***Вршити мониторинг и евалуацију имплементираних активности из ЛАП-а.

***Основати тим који ће пратити позиве и писати пројекте намењене унапређењу положаја Рома. У тим укључити ромског координатора, представнике РНВО.

***Укључити ромску децу у обданишта узраста од 3-5 година. Заједничка акција Предшколске установе (директор), Општине (ромски координатор), РНВО и педагошких асистената.

Центар за социјални рад

Услуге које пружа Центар за социјални рад, које су доступне деци, одраслима и старима ромске националности су: сигурна кућа, ургентни смештај за одрасле, право на помоћ у кући, саветовалиште за брак и породицу,

услуге социјалног рада. Само једна ромска породица пружа услугу породичног смештаја, док је шесторо деце ромске националности на породичном смештају.

За једног корисника ромске националности је током 2015. године је примењен мера пријаве пребивалишта на адресу Центра за социјални рад.

ПРЕПОРУКА

Повећати број корисника, којима је потребан смештај који задовољава основне услове живота.

Национална служба за запошљавање

Активности које спроводи Национална служба за запошљавање на локалном нивоу у циљу информисања припадника ромске националности о могућностима запошљавања су: АТП-1, индивидуални разговори, клуб за тражење посла, тренинг самоефикасности, мотивационо активациони тренинг, обука за елиминацију стреса услед незапослености - губитка, обука "Пут до успешног предузетника", професионално саветовање. Активне мере подршке запошљавању Рома/Ромкиња на локалном нивоу су: самозапошљавање, ново запошљавање, могућност преквалификације и доквалификације.

Кроз активне мере запошљавања, субвенције за самозапошљавање добило је 4 незапослена лица ромске националности. А субвенције за ново запошљавање радника добило је 3 незапослена лица ромске националности.

За остале активне мере немају техничке могућности да искажу бројчано број лица, али знају да лица ромске националности прихватају све мере.

ПРЕПОРУКЕ

***Едуковати и подстицати младе ромске националности за самозапошљавање.

***Укључивати младе ромске националности у програм преквалификације и доквалификације.

Школска управа

План рада Школске управе одређује Министарство просвете, науке и технолошког развоја, у том плану нема посебна мера која се односи на превенцију раног напуштања школовања ромских ученика. О активностима ресорног министарства, у последње време се говори о мерама против осипања ученика - без етничке спецификације, у циљу смањења опадања броја ученика, и још увек не у смислу обавезности документа у годишњем плану рада Школе.

Структура и садржај годишњих планова рада је предвиђен законом - не налаже посебан део који би се тичао превенције раног напуштања школовања ромских ученика па тако школе које имају ромске ученике на различите начине разматрају подршку ромским ученицима.

Школе у којима се примењују мере у функцији превенције раног напуштања школовања ученика ромске националности су: ОШ "Прота Матеја Ненадовић" и ОШ "Андра Савчић" мере о напуштању школовања ученика ромске националности имају у плану и извештају о раду педагошког асистента који стоји у ГТР.

Пример добре праксе имамо у школама: ОШ "Свети Сава" у плану рада Тима за унапређивање рада са ученицима ромске националности има план унапређивање рада са ромским ученицима. Извештај о раду педагошког асистента и извештај рада Тима је у годишњем извештају школе. ОШ "Нада Турић" има Тим за подршку Ромима и унапређење децјег стандарда. Педагошки асистент је кординатор Тима. Тим има план рада у оквиру којих су и мере спречавања напуштања школовања ученика ромске националности који је у годишњем плану и извештају рада школе као и у извештају педагошког асистента. Као и акциони план подршка ученицима из осетљивих група. ОШ "Сестре Илић" нема проблем са осипањем ученика ромске популације тако да немају потребу за мерама.

Школе

У Ваљеву има пет педагошких асистената у основним школама (ОШ "Андра Савчић", ОШ "Нада Турић", ОШ "Сестре Илић", ОШ "Прота Матеја Ненадовић" и ОШ "Свети Сава") и један педагошки асистент у Предшколској установи "Милица Ножица". То су школе које имају ученике ромске националности. Све анкетирание школе сматрају да им је потребан педагошки асистент. Највећи резултати педагошких асистената у школама су: старање да деца редовно похађају наставу, помоћ у изради домаћих задатака, подстицање и мотивисање деце о учешћу у другим активностима, помоћ и подстицање ученика да се интегришу у одељењу, подстицање позитивног односа у односу на децу којима је потребна додатна подршка, подстицање уписа у средње школе, успостављање везе између родитеља и школе, сарадња са наставним кадром како би се

унапредио рад ученика, сарадња са локалним институцијама, сарадња са НВО, сарадња са Међународним организацијама, учествују у реализацији пројеката. Очекивања школе су: да се наставе све активности и да резултати буду константни и одрживи, постижу резултате, постоји квалитетна сарадња школе и породице, ученици настављају даље школовање, да наставе да сарађују са надлежним установама, организацијама, удружењима и јединицом локалне самоуправе, наставе да учествују у пројектима који промовишу образовање, мултикултуралност и сл.

Медији

У граду Ваљеву има три телевизије ТВ Марш, ТВ ВА Плус и ТВ Вијић. Запослени новинари и уредници, наведених телевизија нису имале обуке за спречавање подстицања дискриминације путем медија, у последњих годину дана. Такође немају у програмском садржају емисија на ромском језику.

ПРЕПОРУКЕ

***Организовати обуке на тему "Спречавање подстицања дискриминације путем медија".

***Обучити младе ромске националности да припреме одређени садржај на ромском језику који би се емитовао у програмима наведених телевизија.

Грађани и грађанке

Анкетирано је укупно 10 испитаника (5 мушкараца и 5 жена). Испитаници су становници ромских насеља (Горња Грабовица, Баир и Насеље Милорада Павловића). Образовна слика испитаника/ца је различита. 20 % испитаника има непотпуну основну школу, преосталих 80% испитаника има завршену основно, средње и високо образовање. Пет испитаника што је 50% је запослено и остварује приходе. Остали испитаници 50%, су незапослени али се баве сезонским пословима, сакупљањем секундарних сировина и шверцом. Старосно доба испитаника је од 30-38 година. Испитивање вршено електронским путем и директним разговором са испитаником на терену.

1. Колико сте упознати са условима које Србија треба да испуни за улазак у ЕУ?

Да ли знате шта све подразумева процес приступања Србије у ЕУ?

Од десет испитаника, осам испитаника што је 80% није упознато са условима које Србија треба да испуни да би ушла у ЕУ. Такође, незнају ни шта подразумева процес приступања Србије ЕУ. Два испитаника што је 20% је упознато само на основу информација у медијима и зна да се то односи на владавину права, функционисање правосудја, борбе против корупције, заштита људских права, као и питања попут азила, миграција и виза.

2. Колико сте упознати са документима о приступања ЕУ?

Да ли знате за постојање политичких критеријума за приступање ЕУ? Које поглавље у оквиру приступних преговора говори о положају Рома/Ромкиња.

Од десет испитаника 100%, нико није упознат са документима о приступању ЕУ.

Један испитаник 10%, сматра да су политички критеријуми односе на добросуседске односе са Косовом. Осталих девет испитаника 90%, незнају за постојање политичких критеријума за приступање ЕУ.

Од десет испитаника 100 %, нико није упознат које поглавље у оквиру приступних преговора говори о положају Рома/Ромкиња.

3. Шта данас угрожава остваривање основних људских права код Рома и Ромкиња?

Образложите.

Три испитаника 30% сматрају да дискриминација већинског становништва и саме државе, лоша економска ситуација и много незапослених Рома су сметња у остваривању основних људских права.

Један испитаник 10%, сматра да и даље доминирају предрасуди о Ромима што је сметња у остваривању основних људских права.

Један испитаник 10%, сматра да и даље постоји нејединство Рома па као такве их користи већинско становништво што Ромима представља сметњу у остваривању основних људских права.

Један испитаник 10%, сматра да и даље постоји низак ниво образовања Рома што угрожава Роме у остваривању основних људских права.

Један испитаник сматра 10%, да представници Рома морају бити школовани и високо моралне особе који би помагали свом народу и на тај начин би Роми остваривали основна људска права.

Један испитаник сматра 10%, да нико неће да се бави Ромима и да зато и немогу да остваре основна људска права.

Остала два испитаника 20%, незнају шта угрожава Роме у остваривању основних људских права Рома/Ромкиња.

4. Да ли знате која стратешка документа постоје на локалу, а која су везана за положај Рома/Ромкиња?

Пет испитаника 50%, знају да у Ваљеву постоји Локални акциони план за образовање Рома и да се уз тих средстава стипендирају ученици осмог разреда основне школе, средњошколци и студенти.

Осталих пет испитаника 50% незнају која стратешка документа постоје на локалу, а која су везана за положај Рома /Ромкиња.

5. Ако би наша држава постала чланица ЕУ, да ли би сте напустили земљу и зашто?

Седам испитаника 70%, би напустило земљу да би имали бољи живот и обезбедили деци бољу будућност.

Један испитаник 10% не би напустио земљу јер је задовољан својим статусом у друштву.

Један испитаник 10%, сматра да се то неће десити у скорије време па о томе није ни размишљао.

Један испитаник 10%, није се определио.

6. Да ли сте посетили неку ЕУ земљу? Када? Коју? Ваше искуство....

Шест испитаника 60%, је посетило земљу чланицу ЕУ. На првом месту је Аустрија па Немачка, Мађарска. Имају позитивно искуство. Људи боље живе, односно могу да живе од свог рада, нема дискриминације, државе су уређене у сваком погледу.

Четири испитаника 40%, није посетило ниједну земљу чланицу ЕУ.

7. Шта бисте упутили Влади Републике Србије, шта локалној самоуправи, а шта Европској унији када је у питању приступ Србије Европској унији?

Девет испитаника 90%, је дало одговоре на први део питања "Шта бисте упутили Влади републике Србије", одговорило следеће - Ако се све ради проформе а нема бољитка (а људи трпе) боље ништа нерадити!; Хоће ли нам бити боље?; Да не враћају наше људе који су тамо отишли на азил, миграције је било од када је света и века, отишли су трбухом за крухом, овде посла нема а када се врате немају где, неки су чак и куће продали па су овде на улици.; Кад ће нам бити боље?; Да буду истрајни на том путу јер мислим да се то неће скоро догодити!; Само напред.; Да мисле о народу и њиховом животу до тада.; У земљама ЕУ не постоје расне и националне разлике. Тај вид поштовања мањина, бојим се да никада нећемо достићи.; Локална самоуправа брине о Ромима пред изборе.; Отарасите се свих оних који су на било ком положају само ради свог личног интереса, јер су та лица рак целог друштва. Они црпе све што је здраво у том друштву "Сви пропадају/не напредују" док само они сами расту.; Оно што је најгоре у свему томе је лош утицај на омладину која гледајући таква лица прихватају такав начин понашања и њихове друштвене (не)моралне норме као опште и као нешто што треба следити ако желиш бити успешан, богат. Рак се лечи одстрањивањем, пружимо нашој деци здрав пример.

Један испитаник 10%, се обратио локалној самоуправи који сматра да је неопходно запослити неколико људи који би се бавили питањем Рома, здравством и предшколским образовањем.

ПРЕПОРУКЕ

***Државне институције да обезбеде све услове за информисање.

***Рад са ромском заједницом:

-Информисање о програмима о унапређењу положаја Рома на локалном нивоу,

-Информисање о програмима о унапређењу положаја Рома на државном нивоу.

***Укључити локалне ромске НВО у информисање ромске заједнице.

Закључак

Усвајањем Локалног акционог плана 2006 године, Роми у Ваљеву су показали да сматрају да је образовање један од путева интеграције и еманципације у друштву. Ангажовањем педагошких асистената у школама, допринело је утврђивању потребе једне битне а предвиђена активност у ЛАП-у, стипендирање ученика, средњошколаца и студената који својим радом и трудом то заслужују. Тако да је у школској 2014/2015 години стипендирано 32 ученика/средњошколаца/студената ромске националности. Овај вид стипендирања ученика

се спроводи четири године у Ваљево. О реализацији наведене активности, анкетирањем испитаника ромске националности, знало је 5 испитаника од укупно 10, јер су корисници стипендија њихови рођаци, пријатељи или комшије. Информације о конкурс се прослеђују електронским путем школама и штампаним медијима. У непрестаној борби за живот већина Рома и нема времена а неки и могућности да прате средства информисања. Такође сматрају да помоћ треба да им пружи као и информације, ромски представници у државним институцијама.

ЛАЗАРЕВАЦ

Град Лазаревац средиште је једне од 17 београдских општина. Од Београда, главног града Србије, Лазаревац је удаљен 55 километара.

Велики Црљени су једна од највећих месних заједница лазаревачке општине. Велики Црљени немају типично ромско насеље јер Роми живе са већинским становништвом. Иако интегрисани, Роми су у незавидном положају. Око 60% Рома су у иностранству.

Насеље Луковица су 8км од центра Лазареваца. На самом крају насеља су ромска домаћинства, којих има 32. Насеље нема канализацију, дом здравља, продавницу...

Насеље Сколово је 25км удаљено од центра Лазареваца. Има 45 ромских домаћинства у насељу. Једно је од најугроженијих насеља општине Лазаревац. Велики је проценат неписмених Рома и Ромкиња. Само 3 Рома су запослена у целом насељу. У насељу је највећи број беба у општини Лазаревац и највећи проценат малолетних мајки. На три километара од насеља налази се издвојено одељење Основне школе "Свети Сава" за ученике од првог до четвртог разреда, а дванаест километара удаљена је школа за ученика од петог разреда до осмог.

Руководећи се принципима кључним Националне стратегије, Градска општина Лазаревац је 2010. године формирала Савет за националне мањине који предвиђа да се у 2011. години изradi Локални акциони план за унапређење положаја националних мањина.

У том контексту на 5-ој седници савета за националне мањине, донешена је Одлука о приступању изradi локалног Акционог плана, односно формирању тимова за сваку област предвиђену акционим планом за националне мањине посебним акцентом на Роме, која су најбројнија национална мањина у Општини Лазаревац. Савет је у оквиру својих Надлежности формирао Комисије за сваку област за изradу локалног Акционог плана. Основни циљ изrade овог стратешког документа је унапређење образовања, здравствене заштите, становања, запошљавања, културе и информисања Роми, је унапређење положаја Ромкиња.

Према попису из 2002. године, у општини Лазаревац, најбројнија национална мањина су Роми, којих има 450. Процена РНВО је да у Општини Лазаревац има много већи број Рома.

АНАЛИЗА УПИТНИКА

Анализа је урађена на основу 8 интервјуа и анкета: Председник општине; Начелник управе, Савет за образовање, Савет за националне мањине -Садашњи сазив и Прошли, Основне школе, Школа за стручно оспособљавање одраслих.

За Предлог савета за националне мањине (Прошли сазив) и ромских НВО у Лазаревцу, председник ГО Лазаревац је донео Уредбу о изradi "локалног ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ Акционог плана положаја националних мањина од 2012.-2016.год". У општини Лазаревац ЛАП је усвојен на седници скупштине општине Лазаревац Градске, у децембру 2011. године у Извештај о реализацији ЛАП-а, Савет за националне мањине подноси општинском већу, а оно скупштини општине.

У интервјуу са начелником општине, дошли смо до података да нема извештаја о реализацији ЛАП-а, да у оквиру општинских структура нису реализоване предвиђене само ЗУП-ом и да откако је промењена Општинска власт, нема сарадње са организацијама цивилног друштва. Овај Локални Стратешки документ је добро поставио основе за почетак решавања проблема ромске заједнице. Међутим, због веома смањеног општинског буџета, није могуће финансирати ЗУП.

Што се тиче општинских службеника, 70% је упознато са овим локалним акционим планом. За 2013. годину планирана буџетска средства за ЗУП су била 1.000.000 динара. Средства су трошена на тај начин, што их је Савет усмерио на организације цивилног друштва које се баве ромским питањима, и то за област културе, спорта, насиља над женама и образовања.

Чланови и чланице Савета за образовање упознати су са ЛАП-ом, али нису учествовали у изради, јер је Савет за образовање касније формиран. Нема међусекторске сарадње између саветодавних тела у оквиру локалне самоуправе и нема иницијативног тела који би покренуо реализацију и буџетирање ЛАП-а. Савет за образовање прати напуштање деце основношколског из система, или немају Разврстано на ромску децу и другу децу (према националности), такође немају ни родну димензију.

Према подацима Основне школе "Свети Сава" у Великим Црљенима, број ромских ученика за школску 2013/2014 годину је 48 (32 девојчице и 16 дечака). Школа иначе има 400 ученика/ица. Одустајање од Основне школе код ромске деце је најчешће у периоду од 1 6-ог разреда. Током 2014/2015 године, Основно школовање је напустило четири ученика ромске националности (3 девојчице и 1 дечак), у узрасту од 2-4-ог разреда. Мерама индивидуализације (ИОП) је обухваћено пет ученика. Немају података да су ученици/ице који су напустили основношколско образовање уписали школу за образовање одраслих.

Подаци Основне школе "Вук Караџић", у Степојевцу, говоре да је број ромских ученика/це 37 (21 дечак и 16 девојчица), мерама индивидуализације је обухваћено 4 ученика/ица, а у претходној школској години 4 ученика је напустило основну школу (1 девојчица и 3 дечака). У овој Основној школи, се одвија и програм "Друга шанса" -образовање одраслих, и у овој школској години уписано је 19 полазника/ица (12 Ромкиња и 7 Рома).

Запослени у обе школе су упознати са ЛАП-ом, као и са мерама афирмативне акције за упис ромске деце у средње школе и на факултете.

Савет за националне мањине (Садашњи сазив) је у току 2013. године сарађивао са ромским НВО у циљу реализације активности предвиђене ЗУП-ом (Образовање, Културне манифестације и спортске активности). У току 2014. године, нису предвиђена буџетска средства за финансирање ЛАП-а, јер је Градска општина Лазаревац на привременом финансирању, што значи да њено финансирање зависи од Града Београда. За следећу годину, Савет је већ припремио захтев за буџетирање ЗУП-а и то за област образовања и побољшања услова становања Рома.

По речима председника савета за националне мањине, ЗУП је веома реалан и представља један од важних стратешких докумената, како би једна Локална самоуправа побољшала положај маргинализованих група. Нажалост, буџетирање локалног Акционог плана зависи од средстава које ће Град Београд усмерити на ГО Лазаревац.

Савет је такође радио на кампањама за упис ромских ученика у средње школе и на факултете и редовно су били присутни на локалним медијима. Такође, су информисали ромске ученике и студенте о стипендијама. Савет за националне мањине (Прошли сазив) је радио на изради ЛАП-а у сарадњи са ромским НВО и представницима локалних институција (Дом здравља, Центром за социјални рад, МУП-ом, Националном службом за запошљавање и основним школама).

Радили су на буџетирању ЛАП-а, увођењу програма "Друга шанса", организовали јавне Трибине и Дискусије са грађанством у циљу упознавања са ЛАП-ом, информисали јавност о спровођењу редовно ЗУП-а на локалним ТВ и радио станицама.

Реализовали су низ активности које су пратиле реализацију ЛАП-а: Културне манифестације, емисије на ромском језику (Радио Лазаревац), информисање на ромском и енглеском језику (часопис "Глас Ром"), уређење јавних површина и ромских насеља.

Канцеларије за националне мањине је упозната са ЗУП-ом и учествовали су у 2013. години на ревизији буџета. У сарадњи са НВО, спровели су активности предвиђене ЛАП-ом, а то су- помоћ и подршка ромским ученицима на савладавању школског градива.

Ромске невладине организације су учествовале у изради ЛАП-а. Пратећи циљеве дуже локалног Акционог плана, реализовале су низ пројектних активности: образовне и едукативне радионице намењене ромским девојцима и Ромкињама, само за побољшање репродуктивног здравља Ромкиња, доделили 25 грантова за економско оснаживање Рома и Ромкиња.

Локална самоуправа

У Локалној самоуправи формиран је Савет за међунационалне односе и има 3 члана ромске националности. На петој седници Савета за националне мањине донета је одлука о изради акционог плана односно формирању тимова за сваку област предвиђену акционим планом за националне мањине са посебним акцентом за Роме

који су најбројнија национална мањина у општини Лазаревац. Савет је у оквиру својих надлежности формирао комисије за сваку област за израду локалног акционог плана. Основни циљ израде овог стратешког документа је унапређење образовања, здравствене заштите, становања, запошљавања, културе и информисања Рома и унапређење положаја Ромкиња. Локални акциони план је намењен унапређењу положаја Рома. Не постоји ниједан програм стажирања за младе ромске националности. Период његове имплементације је актуелан. Нема план мониторинга и евалуације имплементације стратешких докумената за Роме. Није формиран тим на нивоу ЛС који прати јавне позиве и пише пројекте намењене унапређењу положаја Рома. Ниједан ученик ромске националности није примио стипендију из локалног буџета у току школске 2014/2015. године. У оквиру програма стажирања за младе у институцијама није обухваћена и ромска национална заједница у 2015 години.

Центар за социјални рад

Деци, одраслима и старима ромске националности су доступне све услуге социјалне заштите. Само једна ромска породица пружа услугу породичног смештаја. У 2015. години је 22 деце на породичном смештају. Ни за једног корисника ромске националности није током 2015. године примењена мера пријаве пребивалишта на адресу Центра за социјални рад.

Систем социјалне заштите деценијама је Роме стављао у пасивну позицију као примаоце помоћи. То је створило код Рома представу о дужности државе да брине о њиховој егзистенцији. Уместо развијање сопствених потенцијала у Општини Лазаревац код ромске заједнице је створена Зависност од помоћи.

По подацима Центра за социјални рад Лазаревац има 119 корисника материјалне помоћи. Млади родитељи, посебно младе самохране мајке, представљају ризичну самоонемогућену групу, када је у питању Процес запошљавања.

Ово је проблематика повезана и са сиромаштвом, те представља ''окидач'' - Новог кола сиромаштва.

Национална служба за запошљавање

Национална служба за запошљавање обавља послове запошљавања, осигурања за случај незапослености, остваривање права из осигурања за случај незапослености и друга права у складу са законом и вођење евиденција у области запошљавања.

Активности Националне службе за запошљавање у раду са лицима која траже запослење креће се у распону од индивидуалног рада са тражиоцима запослења, па до њиховог укључивања у конкретне мере активне политике запошљавања, према потребама лица. Највећи проблем је здравствено стање полазника као и одсуство мотивације. Велики број Рома/Ромкиња ангажован је и ради на сакупљању секундарних сировина и у области рециклаже, и то најчешће у сивој економији.

У мере активне политике запошљавања укључују се незапослена лица са евиденције НСЗ, која испуњавају услове предвиђене програмима, међу којима и Роми/Ромкиње. Приоритет за укључивање у мере увек имају лица која припадају категорији теже запошљивих и која су стратешким документима (Национални акциони план запошљавања за конкретну годину) препозната као циљна група којој је потребно посветити посебну пажњу ради повећања запошљивости на тржишту рада. Управо су Роми/Ромкиње препознати као једна од циљних група којој треба посветити посебну пажњу у пружању подршке у запошљавању.

Запослени у Националној служби за запошљавање су укључени у рад мобилних тимова за инклузију Рома. Ови тимови су састављени од здравствених медијаторки, педагошких асистената, општинских ромских координатора и представника Центара за социјални рад и филијала Националне службе за запошљавање, и представљају нов концепт у раду са популацијом ромске националности. У Филијали за град Београд мобилни тимови за инклузију Рома формиран су за општине Талилула и Звездара. До сада реализоване активности су: 100 корисника успешно завршило 10 дана обуке о начелима вођења сопственог бизниса; 51 корисник запослен тј. започео пословање - укупно 45 нових привредних субјеката. Предузете активности и укљученост припадника ромске националности у програме и мере активне политике запошљавања. Обуку у клубу за тражење посла која подразумева интензивнију припрему за овладавање техникама за активно тражење посла, похађало је једно лице ромске националности мушког пола.

Када је о сајмовима запошљавања реч, 14. маја 2015 у Дому омладине одржан је Београдски сајам запошљавања и пракси и на истом је присуствовало 24 незапослених лица ромске националности, од којих су 12 (50%) жене. У јавне радове укључено је 5 лица ромске националности која су све женског пола.

По програму доделе субвенција за samozapoшљавање, донете су одлуке за 48 незапослених лица припадника ромске националности; у току је процес потписивања уговора са овим лицима.

Реализација програма функционалног основног образовања одраслих у 2015. години отпочеће у другој половини године, као и школска 2015/2016. година. Филијала за град Београд је закључила Споразуме о

сарадњи и реализацији програма функционалног основног образовања одраслих са школама које спровode наставу по моделу функционалног основног образовања одраслих са три школе, и то: ОШ "Бранко Пешић", Земун; ОШ "Вук Караџић", Степојевац; ШООО "ЂУРО САПАЈ", Београд. Следи укључивање незапослених лица у овај програм.

Школска управа и Школе

Подаци о ниском обухвату ромске деце и младих на свим нивоима образовања, као и подаци о напуштању основне школе показују да систем образовања:

1. Не може да обезбеди Образовање за сву децу,
2. Да нема ефикасне механизме којима ће полазнике задржати у систему и омогућити да свако оствари своје право на образовање.

Најбројније насеља у Лазаревцу са ромском децом су МЗ Соколово, МЗ Велики Црљени, МЗ Степојевац, МЗ Жупањак, МЗ Медошевац, МЗ Шопић, МЗ Загорка Драговић, МЗ Горњи Град, МЗ Момчило Павловић, МЗ Зеке, МЗ Рудовци, и МЗ Црне Међе.

Ромска деца често напуштају редован систем образовања и већ у раној фази прелазе у специјалне школе, јер у обичној школи немају потребну пажњу и подршку наставника, заштиту од игнорисања, маргинализације, узнемиравања, па и дискриминације.

Ова деца доживљавају неуспехе у школи, само постају још више демотивисана, што продубљује неуспех све док се не стекну услови за премештај у специјалну школу. Осим тога ромска деца су често изложена различитим облицима прикривене или отворене дискриминације од стране школских власти, наставника, школског особља, али и неромских родитеља.

По програму Министарства просвете, основну школу одраслих по програму "Друга шанса" је могуће завршити у ОШ "Барошевац" само у Степојевцу.

У оквиру Школске управе не постоје мере које су у функцији превенције раног напуштања школовања ромске деце.

Школама су потребни педагошки асистенти.

Грађани и грађанке

Испитано је 4 грађана и 4 грађанке ромске националности на територију општине Лазаревац. Испитаници су из насеља Велики Црљени, Соколово и Лукавица.

1. Колико сте упознати са условима које Србија треба да испуни за улазак у ЕУ?

Да ли знате шта све подразумева процес приступања Србије у ЕУ?

Од осам испитаника четворо није уопште упознато са процесом приступања Србије у ЕУ.

Троје знају да је неопходно испунити одређене услове, док један испитаник сматра да је спорно само Косово.

2. Колико сте упознати са документима о приступања ЕУ?

Да ли знате за постојање политичких критеријума за приступање? Које поглавље у оквиру приступних преговора говори о положају Рома/Ромкиња.

Већина испитаника уопште није упозната са документима о приступању ЕУ нити са политичким критеријумима за приступање.

Шесторо испитаника уопште не знају која су то поглавља.

Двоје знају да је то поглавље 23.

3. Шта данас угрожава остваривање основних људских права код Рома и Ромкиња?

Образложите.

100% испитаника сматра да је дискриминација основни проблем који угрожава остваривање људских права код Рома и Ромкиња.

Испитаници су то највише осетили приликом запошљавања и приликом лечења у Дому здравља.

4. Да ли знате која стратешка документа постоје на локалу, а која су везана за положај Рома/Ромкиња?

50% испитаника су чули за Локални акциони план.

Остали не знају ништа о стратешким документима која су везана за положај Рома и Ромкиња.

5. Ако би наша држава постала чланица ЕУ, да ли би сте напустили земљу и зашто?

Петоро испитаника би напустило земљу и ако би Србија постала чланица ЕУ јер сматрају да би и поред тога живот био бољи у неким западним земљама.

Двоје у том случају не би напустило земљу.

Један испитаник није сигуран шта би у том случају урадио.

6. Да ли сте посетили неку ЕУ земљу? Када? Коју? Ваше искуство....

Троје испитаника није посетило ниједну земљу која је члан Европске Уније али би волели и планирају.

Петоро испитаника је посетило ЕУ земље. Неки су радили у земљама ЕУ.

Сматрају да је у ЕУ земљама виши стандард, бољи живот као и да и има много мање дискриминације према Ромима.

7. Шта бисте упутили Влади Републике Србије, шта локалној самоуправи, а шта Европској унији када је у питању приступ Србије Европској унији?

Троје испитаника немају препоруку Влади Републике Србије.

Осталих пет испитаника имају препоруку да се, пре свега, смањи дискриминација према Ромима.

Остале препоруке су да се више људи запошљава, да се повећа социјална помоћ и да се побољшају услови живота у земљи.

ПРЕПОРУКЕ

***Унапредити механизме за спровођење и координацију националних стратегија и пратећих оперативних докумената у вези са побољшањем положаја Рома како би се осигурала одговорност државе за спровођење мера које су дефинисане као одговор на интересорне теме обухваћене у овим стратегијама.

***Успоставити јасну и делотворну сарадњу цивилног сектора и институција на националном и локалном нивоу и међународних организација.

***Успоставити механизме за мониторинг и евалуацију стратешких докумената кроз коришћење добро развијених индикатора за мерење напретка у спровођењу као и анализирање буџетских трошкова.

***Укључивање Рома у рад локалних механизма.

***Створити услове и могућности за унапређивање запошљивости Рома кроз додатно образовање и целоживотну едукацију.

СМЕДЕРЕВО

Смедерево је позиционирано на 40,39° северне географске ширине и 20,57° источне географске дужине. Налази се у североисточном делу Републике Србије, на другој по величини европској реци Дунаву. Од престонице, Београда, удаљен је свега 46 км. Основни потенцијал града Смедерева је управо њен карактеристичан микроположај односно изузетно повољан геосаобраћајни положај између два европска коридора - копненог X - ауто-пут и воденог - VII - Дунав. Ову предност са локалног аспекта сагледавања треба максимално искористити. Укупна површина града Смедерева износи 481,7км²

Демографски подаци и национална структура становништва

Данас на подручју општине Смедерево (рачунајући и расељена лица са Косова и Метохије) живи 108.209 становника, од чега у самом граду и приградским насељима 83.768 житеља. Густина насељености општине 2006. године је 243,27 становника по км². Главни разлог наглом расту броја становника за период 2002—2006. је услед доласка око 7.500 расељених лица са Косова и Метохије, који су ово подручје интензивно населили у периоду од 1999. па све до данас. У општини Смедерево живи 28 различитих етничких група од којих је према подацима добијених у попису 2011. године најбројнија ромска национална мањина 2369.

Година	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2006.	2011.
Број становника	59.545	66.132	77.682	90.650	107.366	110.768	109.809	117.134*	107.528

Град - општина	Пол	Укупно	Роми
Смедерево - град	с	108209	2369
	м	53445	1188
	ж	54764	1181

Подаци о Ромима у Смедереву

Према званичним подацима (попис 2011. година) Рома у Смедереву има 2369. Према евиденцији ромских удружења Рома има око 7500. Из наведених података се види да је у Смедереву, као и у већини других места у Србији присутан проблем евидентирања ове националне мањине.

У Смедереву највећи део Рома живи у следећим градским подручјима:

- насеље мали Кривак, насеље Обилци, Ковачићево, Царина, као и у сеоским подручјима,
- село Враново, Осипаоница, Лугавчина, Михајловац, Сараорци.

Неки од података, који указују на положај Рома су и да у Смедереву живи и око 250 интерно расељених Рома са Косова, да је око 80% Рома у Смедереву функционално неписмено, да средњу и високу школу похађају само 53 особе и да су од укупног броја корисника социјалне помоћи 45% лица ромске националности.

Лоша образовна структура и висока незапосленост карактеришу највећи део популације Рома у Смедереву, док су поједина насеља посебно угрожена, као на пр. насеље Мали Кривак- лоша инфраструктура, непостојање планске документације, иако насеље постоји од 18. века и сада броји око 400 кућа, као и насеље у непосредној близини железаре у коме је животна средина посебно угрожена.

АНАЛИЗА УПИТНИКА

ЛОКАЛНА САМОУПРАВА

У граду Смедереву ромска национална мањина са свим осталим националним мањинама чини око 5%, што није довољно да се формира Савет за међунационалне односе, тако да у Локалној самоуправи Смедерево овај Савет не постоји. Од тела која су именована у оквиру Локалне самоуправе а баве се проблемима Рома су Савет за побољшање положаја Рома града Смедерева и Мобилни тим за инклузију Рома града Смедерева. У Савету за побољшање положаја Рома од укупно 9 чланова 3 члана су ромске националности. Захваљујући постојању Мобилног тима за инклузију Рома града Смедерева унапређена је сарадња и размена информација између локалних институција које се баве социјалном инклузијом Рома. Мобилни тим чине општинска координаторка за ромска питања, педагошка асистенткиња, здравствена медијаторка, као и представница Центара за социјални рад и Националне службе за запошљавање.

У граду Смедереву постоји ЛАП за побољшање положаја Рома 2014-2017. годину који обухвата следеће области: образовање, здравство, запошљавање, становање, културу и информисање. За имплементацију овог документа у буџету града издвојена су средства у укупном износу од 2.000.000,00 динара. ЛАП-оп за побољшање положаја Рома у граду Смедереву предвиђени су и механизми не само за његово спровођење већ и за мониторинг и евалуацију. Како је документ усвојен у јулу 2014. године, због процедура око именовања Комисије и Тима за мониторинг и евалуацију, активности које су требале да се финансирају из буџета нису спроведене. Ове године именована је Комисија за избор пројеката за имплементацију ЛАП-а за Роме. Такође је именован и Тим за мониторинг и евалуацију.

У 2014. години из буџета града финансирано је ангажовање педагошке асистенткиње (393.000,00) динара, организовани превоз и ужина за 30 предшколаца ромске националности.

У оквиру ЛАП-а за побољшање положаја Рома дефинисана је мера материјална подршка породицама о стању социјалне потребе чија деца похађају ОШ (удџбеници, ужина, екскурзије) у износу од 500.000,00 динара. Од ове године за 10 ученика средњих школа ромске националности у оквиру ЛАП-а за Роме издвојена су средства за стипендије. Такође, ЛАП-ом су предвиђене мере и за предшколце.

Град Смедерево је један од десет градова и општина у Србији који учествује у Пројекту "Вртићи без граница - више могућности за учење и развој деце раног узраста".

У оквиру овог пројекат који се спроводи укључена су и деца ромске националности. Родитељи учествују и у припремању четворочасовних програма којима се подржава рани развој и учење деце. Програм је бесплатан

за децу и њихове родитеље, а након истека пројектног периода, финансирање програма у потпуности ће преузети локална самоуправа.

Примена законских норматива о упису у матичне књиге рођених и пријаве пребивалишта се поштују.

У оквиру Градске управе Смедерево у Одељењу за општу управу, месне заједнице, ванредне ситуације и заједничке послове - Одсека за општу управу постоји особа ангажована на пословима пружења правне помоћи.

ПРЕПОРУКА

***Укључити младе ромске националности у оквиру постојећих програма стажирања.

ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД

- Послови јавних овлашћења (министарство): Заштита деце и омладине и заштита одраслих и старих лица - Новчана социјална помоћ; Старатељство, заштита личности, имовине; Усвојење; Хранитељство (обука хранитеља, смештај деце); Породично правна заштита деце; Рад са малолетницима, превентивно и на захтев суда (васпитни налози, мере) и малолетним извршиоцима прекршаја и кривичних дела; Превенција и заштита од насиља у породици; Остали захтеви суда (издржавања); Домски смештај и смештај у специјализоване установе, мониторинг и евалуација; Збрињавања одраслих и старих лица.

- Облици заштите које финансира Град Смедерево - Једнократне и ванредне помоћи; Народна кухиња; Социјално становање у заштићеним условима; Погребни трошкови; Трошкови превоза особа са инвалидитетом; Персонална асистенција особа са инвалидитетом; Сигурна кућа; Смештај у прихватну станицу и прихватилиште; Путни трошкови и исхрана пролазника; Бесплатан оброк у ђачкој кухињи; Саветодавно терапијске и социјално едукативне услуге; Кућа на пола пута.

Сви наведени облици заштите су доступне деци, одраслима и старима ромске националности.

Две ромске породице пружају услугу породичног смештаја, док је 26 детета ромске националности на породичном смештају.

Табела број 1 - број деце на породичном смештају:

	Роми	Други народи
2013	24	117
2014	25	103
2015	26	105

За 12 корисника ромске националности је током 2015. године примењена мера пријаве пребивалишта на адресу Центра за социјални рад. Пријава пребивалишта на адресу Центра се углавном вршила у случајевима пријаве деце која користе услугу породичног смештаја и налазе се под старатељством Центра.

ПРЕПОРУКА

***Повећати број породица ромске националности које пружају услугу породичног смештаја.

НАЦИОНАЛНА СЛУЖБА ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ ФИЛИЈАЛА СМЕДЕРЕВО

У 2015 години, не постоје посебне активности које се спроводе на локалном нивоу у циљу информисања припадника ромске националности о могућностима запошљавања. Лица ромске националности и осталих националности се о могућностима запошљавања информишу на неки од следећих начина: Кроз индивидуалне разговоре; Упућивањем да прате огласе о слободним пословима на огласним таблама истакнутим у просторијама НСЗ; Упућивањем да прате огласе на сајту НСЗ; Упућивањем да прате и друге сајтове на којима се оглашавају слободни послови (Инфо-студ, Лако до посла...); Тражење слободних послова у публикацији "Послови", који осим у штампаној, могу да се прате и у електронској форми; Кроз похађање Обуке за активно тражење посла, Мотивационо-активационе обуке за лица без квалификација и ниско-квалификоване особе, као и Тренинг самоефикасности; Кроз похађање Клуба за активно тражење посла.

На почетку 2015. године, не постоје засебне активне мере подршке запошљавању Рома на локалном нивоу.

На локалном нивоу 2015. били су расписани јавни позиви за самозапошљавање, јавни позиви послодавцима за доделу субвенције за отварање нових радних места и јавни позиви за спровођење јавних радова. У свим тим јавним позивима Роми су као категорија теже запошљивих лица, имала приоритет у неким од напред наведених програма.

У 2015. години 30 лица ромске националности је укључено у МАПТЗ - Функционално основно образовање одраслих; 2 лица ромске националности је успешно завршило обуку за помоћника куvara и 4 лица ромске националности је успешно завршило Мотивационо-активациону обуку за лица без квалификација и ниско-квалификоване особе.

ПРЕПОРУКА

***Едуковати и подстицати младе ромске националности за самозапошљавање.

***Укључивати младе ромске националности у програм преквалификације и доквалификације.

ШКОЛЕ

У Смедереву има укупно осамнаест основних школа од тога шест градских и дванаест сеоских. Највећи број ученика је у четири основне школе. Иако у ове четири основне школе наставу похађа више од 400 ученика нити у једној није ангажован педагошки асистент. Све анкетирание школе са великим бројем ученика ромске националности сматрају да им је потребан педагошки асистент. О улози педагошког асистента информисани су од стране својих колега из других градова.

Нити у једној школи се не примењују мере у функцији превенције раног напуштања школовања ученика ромске националности.

ПРЕПОРУКЕ

***Информисати школе о улози педагошког асистента.

***Информисати школе о процедури ангажовања педагошких асистената.

МЕДИЈИ

У граду Смедереву има један електронски и два штампана медија. Запослени новинари и уредници, у овим медијима нису имале обуке за спречавање подстицања дискриминације путем медија, у последњих годину дана. Такође немају у програмском садржају емисија на ромском језику.

ПРЕПОРУКА

***Организовати обуке на тему "Спречавање подстицања дискриминације путем медија".

РОМСКЕ НВО

На територији града Смедерева, поред "Асоцијације координатора за ромска питања", регистровано је још две ромске ОЦД. Представници обе ОЦД су веома добро информисани о локалним политикама које се спроводе за побољшање положаја Рома. Један од разлога за добру информисаност је и то што су ове ОЦД укључене у све процесе од планирања и реализације до мониторинга и еволуације ЛАП-а за побољшање положаја Рома у Смедереву.

Што се тиче питања везана за процес приступања Србије у ЕУ обе организације нису имале одговоре на питања.

Као препоруку навели су да држава треба више да учини да би се побољшао положај Рома.

ГРАЂАНИ И ГРАЂАНКЕ РОМСКЕ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

Анкетирано је укупно 10 испитаника (5 мушкараца и 5 жена). Испитаници су становници ромских насеља (Мали Кривак и Убилци). Образовна слика испитаника/ца је различита. 70% испитаника има непотпуну основну школу, преосталих 20% испитаника има завршену основну, а 10% средње образовање.

Два испитаника што је 20% је запослено и остварује приходе. Остали испитаници 80%, су незапослени али се баве сезонским пословима, сакупљањем секундарних сировина и шверцом. Старосно доба испитаника је од 30- 50 година. Испитивање вршено директним разговором са испитаником на терену.

1.Колико сте упознати са условима које Србија треба да испуни за улазак у ЕУ?

Од десет испитаника, девет испитаника што је 90 % није упознато са условима које Србија треба да испуни да би ушла у ЕУ. Такође, незнају ни шта подразумева процес приступања Србије ЕУ.

Један испитаник што је 10% је упознат само на основу информација у медијима и зна да се то односи на реформе у правосуђу.

2. Колико сте упознати са документима о приступања ЕУ?

Да ли знате за постојање политичких критеријума за приступање ЕУ? Које поглавље у оквиру приступних преговора говори о положају Рома/Ромкиња.

Од десет испитаника 100%, нико није упознат са документима о приступању ЕУ.

Један испитаник 10%, сматра да су политички критеријуми односе на добро суседске односе са Косовом.

Осталих девет испитаника 90%, незнају за постојање политичких критеријума за приступање ЕУ.

Од десет испитаника 100%, нико није упознат које поглавље у оквиру приступних преговора говори о положају Рома/Ромкиња.

3. Шта данас угрожава остваривање основних људских права код Рома и Ромкиња?

Образложите.

90% посто анкетираних је као разлог навело сиромаштво а као разлог навели су да када је неко сиромашан не може остварити основна људска права.

4. Да ли знате која стратешка документа постоје на локалу, а која су везана за положај Рома/Ромкиња?

Пет испитаника 50%, знају да у Смедереву постоји Локални акциони план за побољшање положаја Рома.

Осталих пет испитаника 50 % незнају која стратешка документа постоје на локалу, а која су везана за положај Рома/Ромкиња.

5. Ако би наша држава постала чланица ЕУ, да ли би сте напустили земљу и зашто?

Седам испитаника 80%, би напустило земљу да би имали бољи живот и обезбедили деци бољу будућност.

Један испитаник 10% не би напустио земљу, јер је је сада по његовим речима стар за то.

Један испитаник 10%, није се определио.

6. Да ли сте посетили неку ЕУ земљу? Када? Коју? Ваше искуство....

Шест испитаника 60%, је посетило земљу чланицу ЕУ. На првом месту је Немачка. Имају позитивно искуство. Људи боље живе, односно могу да живе од свог рада, нема дискриминације, државе су уређене у сваком погледу.

Четири испитаника 40 %, није посетило ниједну земљу чланицу ЕУ.

7. Шта бисте упутили Влади Републике Србије, шта локалној самоуправи, а шта Европској унији када је у питању приступ Србије Европској унији?

На ово питање 40% испитаника је дало следеће одговоре: Да нема приступања док се не реши проблем Рома тачније ромских насеља. Неће нико Србију у блату; Влади Републике Србије да не жури да добро размисли. Локалној самоуправи да пожурити са реформама. ЕУ да не користи закон јачега.

Влади Републике Србије да не пристаје безусловно на сваки захтев ЕУ, локалној самоуправи ништа, а ЕУ да нас више не условљава.

Влада и локална самоуправа да више брине о нама а Европској унији да не враћа Роме.

20% је одговорило ''ништа им не бих препоручио'', а 40 % им не би препоручило ништа.

ЗАКЉУЧАК

Из свега наведеног може се закључити да је низак степен информисаности како институција, тако и грађана/ки о процесу приступања Србије ЕУ, а нарочито о Поглављу 23.

ПРЕПОРУКА:

Повећати информисаност

БУЈАНОВАЦ

На територији општине Бујановац која је мешовита средина и која према попису из 2011 године има званично 4576 Рома. Роми у Бујановцу концентрисани су у три велика насеља (насеље Морава 76, МН Цале – насеље, и насеље Јациа Ћосица) као и у неколико улица (Ћиљански пут, Моравска и Бањска улица). Све улице и насеља су у самом граду и нема ниједног Рома по руралним подручјима односно по селима. Ситуација са Ромима у општини Бујановац као и у већини општина и градова није повољна, јако мали број људи је упошљено како у јавном тако и у приватном сектору, слободно се може рећи да је ситуација катастрофално алармантна, у локалној самоуправи је упошљено само 3 Рома, у суду немамо упошљене, у полицијској станици имамо само 1-ог Рома који се тако изјашњава међутим он није житељ општине Бујановац већ је из другог места, у свим другим јавним институцијама их и нема сем у дому здравља, где је такође само 1 особа упошљена као медицинска сестра. У основној школи где похађа велики број деце где према списку имамо више од 640 деце немамо упошљену ниједну особу, тако да са сигурношћу можемо рећи да је ситуација алармантно катастрофална. Што се тиче инфраструктуре где живе Роми можемо рећи да је ситуација донекле сређена, међутим и даље постоје насеља и улице које имају велики проблем са канализационом мрежом, али и са водом, често се дешава да насеље које је настањено искључиво Ромима буде поплављено, после обилних киша, а то је насеље Мирослав Нојковић Цале које нема регулисан канализациони систем. Тако да након сваке обилне кише долази до поплављења кућа у том делу, али се такође фекалне воде изливају у самој улици где живе наши људи и константно прети да се деца поразбољевају од заразних болести. Услед оваквог тренутног стања и када се тиче запошљавања, али и остваривања основних права људи Роми одлазе сваког дана у иностранство и бораве више месеци, а некада и година тамо, јер се пријављују као азиланти јер им је овде угрожена егзистенција односно основно људско право. То је право на живот, наравно након повратка тих људи долази и до великих проблема, јер пре свега деца буду ван система образовања, али се јављају додатни проблеми када деца нису уписана у матичне књиге и ту настаје још већи проблем у прибављању документације, наравно представници институција нису сензибилисани за њихове проблеме и настају нови проблеми.

У Бујановцу имамо ромског координатора/ку, двоје педагошких асистената који раде при основној школи "Бранко Радичевић" у којој према званичним списковима има око 740 деце ромске националности који похађају ову основну школу на српском језику, као и 110-оро деце у обавезном прешколском програму. Такође, у Бујановцу су ангажоване 2-е здравствене медијаторке које раде при дому здравља у Бујановцу.

Морамо рећи да и поред тога постоје велики проблем у остваривању основних права скоро у свим институцијама и јавним предузећима, међутим као највећи проблем са којим се суочава ромска заједница је јако изражено сиромаштво које се рефлектује понајвише у миграцијама и одласка у иностранству, где се ствара посебан проблем деце у образовању, јер тренутно имамо ван система односно неоцењене више од 300 деце у основној школи, али број деце која су била у средњој школи је знатно умањен јер смо претходних година достигли добар резултат да имамо више од 100 деце која су похађала средњу стручну школу "Свети Сава" као и неколико студената, наравно резултати су постигнути захваљујући донаторским програмима који су били намењени побољшању образовања ромске деце у овој општини.

АНАЛИЗА УПИТНИКА

Што се тиче самих упитника, у општини Бујановац, дати су следећим институцијама:

ЛОКАЛНА САМОУПРАВА

Одговори које смо добили су јако шури али реални и углавном је одговорено сад да и не, и следе одговори: У ЛС Бујановцу има Савет за међунационалне односе, 1 Рома је у том савету, међутим нису навели ко је та особа како бисмо успоставили контакт са њим; Не постоји посебан програм стажирања за младе ромске националности; Немају никакав стратешки докуменат за Роме; Не постоји извештај о реализацији локалних политика за Роме за претходни период; Планирана су средства за имплементацију стратешких докумената (апсурдно не постоје документа али су планирана средства) и то позиција "Декада Рома" а износ је 300.000,00 РСД (још један апсурд цео буџет л.с. Бујановац је око 930 милиона, а за Роме су издвојили само триста хиљада); Не постоји план мониторинг и евалуације; Нема посебна комисија за објављивање, одобравање и праћење јавних позива за програме и пројекте за Роме, већ постоји комисија која је формирана за све јавне позиве; Није формиран тим на нивоу ЛС који прати позиве и пише пројекте намењене унапређењу

положаја Рома; Што се тиче проблема у примени законских нормативе о упису у матичне књиге рођења и пријаве пребивалишта добили смо одговор који је јако нејасан.

ПРЕПОРУКЕ

- ***Поред савете за међунационалне односе имамо и особу која је у савету за безбедност који је значајнији орган и који може допринети предлогу мера за побољшање безбедности,
- ***Мере којима би се повећала заједничко деловање на доношењу пре свега акционих планова на што већој заступљености ромске заједнице пре свега младих и то програми за стажирање Рома,
- ***Посебни програм који ће бити усмерени на помоћи деци у образовању, смањењу дискриминације, повећање учешћа жена у свим аспектима, програми за запошљавање Рома,
- ***Формирање посебне комисије која би пратила све оно што се буде реализовало а тицало би се Рома, али уз учешће ромских организација које би биле саставни део тих комисија, јер бисмо само на тај начин добили ваљане резултате,
- ***За све ово је неопходно да се у буџет уврсти ставка која ће бити расподељена за реализацију програма за побољшање положаја ромске заједнице.

Националну службу за запошљавање, испостава у Бујановцу

У циљу подизања нивоа информисаности припадника ромске националне заједнице радили су и раде мотивационе састанке, обуке за активно тражење посла за квалификована лица, затим информисани су путем индивидуалних разговора са саветником која је редовна активност саветника за запошљавање; На друго питање одговор је да све мере активне политике запошљавања могу бити укључени Роми и Ромкиње преко сајмова запошљавања, затим преко обука за активно тражење посла, мотивационих обука, саветовање о могућностима развоја каријере, информативни саветодавне услуге у пословном центру, едукативне услуге, функционолно образовање одраслих, субвенција за запошљавање корисника новчане социјалне помоћи, јавни радови, субвенције за самозапошљавање и сл.; Одговор на треће питање је да је у периоду Јануар - Октобар 2015 године укључено 65 Рома у активне мере запошљавања, а планирано је да до краја године (2015) укључе још 10 Рома, односно Ромкиња. Обуку за активно тражење посла за квалификована лица је завршило 11 Рома, а мотивациону обуку за лица без квалификација и нискоквалификована лица завршило је 38 Рома, док је на јавне радове упућено 16 Рома односно Ромкиња; Одговор на треће питање ове институције је био да имају јако добру сарадњу са свим институцијама на локалном нивоу а нарочито се та сарадња огледа са ЦСР И НСЗ на свим нивоима и да је циљ ове сарадње да се помогне незапосленим Ромима да се укључе у мере АПЗ у складу са својим способностима, и наводе да имају добру сарадњу са локалном самоуправом где је формиран и локални савет за запошљавање.

ПРЕПОРУКЕ

- ***Транспаретан начин спровођења јавних конкурса за ромску заједницу, уз обавезно учешће у комисијама представника Рома
- ***Укључивање Рома у све мере које НСЗ спроводи на локалном нивоу

Центар за социјални рад

Да пружају све услуге које су доступне и у другим Центрима на нивоу Републике Србије; Број ромских породица које пружају услуге породичног смештаја, одговор је да нема у Бујановцу али су сва деца без родитељског старања смештена у хранитељским породицама у општини Житорађа; Број деце у породичном смештају је 7; По годинама - у 2013 је било 6, у 2014 - 6, и у 2015 их је било 7; И последњи одговор је да је у 2015 години за 3 лица корисника је примењена мера пријаве пребивалишта на адреси Центра за социјални рад.

ПРЕПОРУКЕ

- ***Да пре свега имају сензибилнији, конструктивнији и разумнији однос за подносиоце МОП-а (материјалног обезбеђења породице) да активније учествују у креирању буџетске линије намењене социјалним услугама,
- ***Да имају разумевања за већи број пријављених особа при ЦСР (на адресу ЦСР), јер је понекад то једина нада за прибављање основне документације лицима који то немају.

Школска Управу у Лесковцу

Нису добијени одговори.

Школе

Упитник за основну школу "Бранко Радићевић" у Бујановцу - је дат на попуњавање самој директорки Гордани Златковић и добијени су следећи одговори на упитник:

Пружање информација наставницима и стручним сарадницима, пружање непосредне помоћи у усвајању градива, интервенција код нередовног похађања наставе; Одговор на друго питање је свакако - Да је потребан педагошки асистент у настави; Очекивања су да се настави процес посете породицама и успостављање контаката са њима, затим сарадња са општинским органима око спровођења планова, за образовање и сарадња са организацијама; Такође одговор на додатно питање које је било намењено школској управи око осипања деце, је - Да свакако постоје мере које успостављају на решавању проблема осипања деце а то је чешћи састанци са родитељима, затим мера чешће посете родитељима од стране педагошких асистената, успостављање блиске сарадње са ромским организацијама ради договора о преузимању одређених мера, такође једна од мера је да уколико дете нередовно похађа школу не издаје се потврда ради остваривања права на дејчи додатак, наравно све ово раде у договору са педагошким асистентима и стручним сарадницима, али наводе усменим путем да је јако тешко остварити резултате јер је период миграција у највећем жеку, велики број деце је ван система образовања. Ова деца не налазе се у општини јер су отишли у иностранство тако да по том питању они не могу ништа да учинити, већ могу само усмерити све своје расположиве капацитете да раде на томе да ова деца која су ту редовно похађају школу како не би додатно дошло до осипања.

ПРЕПОРУКЕ

***Да се ради на спречавању сегрегацији, на већој одговорности наставног особља, али и стручних служби, обука за стручну службу али и наставно особље на смењене разлика и дискриминације,

***Већа ангажованост наставног особља у разговорима са родитељима, посета породицама и већа кооперативност са родитељима и ромским организацијама које се баве образовањем.

Медији

У општини Бујановац (РТВ Бујановац) - Одговоре на питања је дао директор радио телевизије Бујановац: На прво питање је навео да је било доста тих обука које су похађали упослени у телевизији Бујановац, рецимо обука која се може истаћи је била она коју је похађао цели колектив телевизије преко ОСЦЕ-а, а обуку је држао представник ББЦ-а господин Рик Тхомсон; Теме које су обухватале ове обуке су биле усмерене на томе како укључити националне заједнице у свим сегментима информисања друштвеног живота (образовања, запошљавања и др.); На треће питање је дат одговор да је постојала једна емисија на ромском језику "Романо Крло" која се емитовала једном недељно у трајању од пола сата, где се говорило о актуелним питањима важним за ромску заједницу, међутим она се емитовала све до 07.08.2015 године престала је да се емитује, ова емисија због процеса приватизације медија у целој Србији па тако и у општини Бујановац.

ПРЕПОРУКА

***Већа медијска доступност програма на ромском језику, односно свакодневни термин за емисију на ромском језику.

Полицијску Управу Врање - П.С. Бујановац

Од ПТУ добили смо следећи одговор - "обавештавамо Вас да због престанка радног односа, због одласка у пензију, тренутно нема полицијског службеника посебно обученог за рад са друштвено рањивим групама, тако да у последњих годину дана није одржан ниједан састанак са представницима ових група, и да ће се у наредном периоду потрудити да имају једног обученог полицијског службеника за рад са друштвено рањивим групама".

ПРЕПОРУКЕ

***Одржавање редовних састанака пре свега са ромском заједницом чиме ће се приближити ова јако битна институција Ромима

***Упошљавање припадника ромске заједнице у полицији као полицијске службенике, и службенике за рад у управним пословима.

Упитници за РНВО

Од 4 РНВО добијено је одговора од 2 РНВО, а одговори су следећи:

Да општина Бујановац, не спроводи нити пак има неки план или неки докуменат за спровођење јавних политика усмерених према Ромима/Ромкињама; Одговор на друго питање је да се јавне политике не реализују; Да постоји стратешки план развоја општине Бујановац, али да нема посебних мера у том плану намењених Ромима/Ромкињама; Да не знају на који се период реализације односи; Да нису учествовали као организација у изради тих докумената и у потпуности су искључени из тог процеса због неразумевања сврхе постојања НВО сектора у општини Бујановац; Да извештаји о реализованим активностима постоје у локалној самоуправи али да њима нису доступни или наводе да они можда не знају како да их траже или где да их траже; Препорука да треба урадити локални акциони стратешки план за унапређење положаја Рома/Ромкиња али уз учешће самих Рома.

ПРЕПОРУКЕ

***Активније и одговорније учешће РНВО-а,

***Програми који ће допринети приближавању локалне самоуправе и других институција циљевима ромских организација,

***Много већа присутност у медијима,

***Присуство и одговорније понашање у решавању осталих друштвено заједничких проблема или једноставно активно, активно, активно учешће ромских организација.

Упитници за грађане – Роме и Ромкиње

Упитник је попунило 10 особа, који смо попунили заједно са Ромима/Ромкињама који су дали скоро сличне одговоре, већи број испитаника и не зна о Поглављу 23, шта садрже јавне политике нити да ли су усмерени према ромској заједници, стим да особе које су биле да кажемо мало имућније или стручније, они су имали више знања о томе, али они који потичу рецимо из сиромашних слојева, који су корисници социјалне помоћи нису имали знање о томе. Наравно сви се слажу да је степен нетолеранције и дискриминације према Ромима јако велика и да је велики проблем управо незапосленост. То што немају сталне приходе, али би се велика већина млађих категорија ипак определила да напусти земљу због тешког социоекономског положаја.

ПРЕПОРУКА

***Већа доступност информација ромској заједници, одговорност за већу информисаност треба да преузму ромске организације, али и локални медији.

НИШ

Генерални подаци

Ниш је највећи град у југоисточној Србији и седиште нишавског управног округа. У самом граду, према попису из 2011, живи 260.237 становника, па је тако по броју становника Ниш трећи град по величини у Србији, после Београда и Новог Сада. Град чини 5 општина, и то Медијана, Пантелеј, Црвени Крст, Палилула и Нишка Бања. Број Рома на територији града по попису износи 6.996, али се по оцени невладиних организација тај број процењује на око 20.000 лица. Највећи број Рома и Ромкиња живи на територијама општина Палилула и Црвени Крст, којима припада већина постојећих ромских насеља: Црвена звезда, Сточни трг/Черге ма'ла и Београд ма'ла. Већина старих ромских насеља у граду више не постоји, а поред још увек живих насеља ромског становништва има и у Чаир ма'ли која је некада била највеће ромско насеље у Нишу, али су после Другог светског рата на местима на којима су биле куће подигнуте стамбене зграде, а Роми углавном интегрисани са већинским становништвом. Неколико ромских породица живи муљу већинским становништвом и у насељима Шљака и Стамбол капија, као и у још пар делова града, у кућама које су углавном нелегални објекти.

АНАЛИЗА УПИТНИКА

Постојећи локални механизми за унапређивање положаја Рома и Ромкиња

Од тела надлежних за заштиту мањина, при 2008. године је одлуком градоначелника при Градском већу формиран Савет за људска и мањинска права, у који су укључени и Роми. Чланство у овом телу се бира једном годишње, али је у току његовог постојања одржано свега неколико састанака. У првом мандату је на челу овог тела било постаљено лице ромске националности али га је, након 4 године и само 3 одржана састанка за то време, заменио нови председник који је бугарске националности.

У општинама града Ниша нема радних тела надлежних за заштиту националних мањина. У Општини Палилула је предат захтев да се формира Канцеларија за свеобухватну помоћ националним мањинама, по угледу на системско решење града Врања. Овај захтев је предао ромски координатор, који жели да утиче да се ова канцеларија оформи на начин на који једино може, преко општине у којој је запослен, али је крајња намера заговарање да та Канцеларија почне да делује на нивоу града.

У овом тренутку је ангажована једна особа као координатор за рад са ромском заједницом, и то у Општини Палилила. Историја именовања координатора је пројектна и краткорочна: Општина Медијана је током 2008. године ангажовала ромску координаторку, а Општина Палилула током 2014 године. Општина Палилула је, опет, преко пројекта којим руководи Стална конференција градова и општина, 2015. ангажовала ново лице на период од 6 месеци са могућношћу продужетка пројекта на још 6 месеци, тако да у овом тренутку у општини раде два координатора, један волонтерски а други пројектно.

Трећину становништва Општине Црвени крст чине припаднице ромске националне заједнице док остало становништво живи у 23 околних села. Ипак, Општина нема ромског координатора/ку али је недавно за рад са ромском заједницом задужено лице које није ромске националности и који је члан Општинског већа.

Град Ниш је усвојио Акциони план за одрживи развој (2014-2020), Локални акциони план за младе (2015-2020), и Стратегију безбедности, а у изради ових докумената нису учествовали Роми и Ромкиње. Усвојена је и Стратегија социјалне заштите (2015-2020) која има наведене Роме/киње као кориснике, али нема посебних мера намењених њима. Град нема усвојена стратешка документа и акционе планове за унапређивање положаја ромске заједнице. Најновија иницијатива да се такав документ нађе пред градском Скупштином је проистекла од невладиних организација³⁹, која је преко Савета за људска и мањинска права од градоначелника добило и одобрење. Донесена је одлука за израду Локалног акционог плана, али је одлука да се са израдом документа сачека до усвајања Стратегије на националном нивоу.

Градске општине имају и пројектне тимове који пишу пројекте. Ипак, не постоје званичне комисије за објављивање, одобравање и праћење јавних позива за програме и пројекте из планираних буџетских средстава намењених за Роме.

Координатори у Општини Палилула су предали захтеве да општине Палилила и Црвени крст појединачно издвоје средства за спровођење Локалног акционог плана. Одлучено је да свака општина издвоји по 100.000 динара.

Актуелени координатори у Општини Палилула нису уочили проблеме у примени законских норматива о упису у матичне књиге рођених и пријаве пребивалишта. У Општини Палилула делије и систем бесплатне правне помоћи. Препоручују доношење подстицајних материјалних мера за подршку образовања ромских ученика, програме намењене ромској деци узраста од 3-5 година и њиховим родитељима за унапређење раног развоја деце. До сада Општина није издвајала било какве стипендије из локалног буџета за ученике ромске националности. Такође, наводе да у Нишу не постоји програм стажирања за младе ромске националности.

Центар за социјални рад

Рад Центра за социјални рад чини осигурање приступа и коришћења услуга помоћи и подршке породици, односно њеном поједином члану, што подразумева информисање, пријем, процену, планирање, обезбеђење директних услуга и спровођење мера правне заштите корисника у складу са јавним овлашћењима, као и сагледавање ефеката, односно евалуацију предузетих услуга и мера заштите.

Центар прикупља податке корисника и корисница о националној припадности али је у обавези да не инстистира на изјашњавање о овом питању и само располаже подацима о корисницима који су се изјаснили по питању националности.

³⁹ Неке од иницијатива невладиних организација су, Локални акциони план за образовање Рома, иницијатива Ромског едукативног центра 2008; Локални акциони план за унапређење положаја Ромкиња, иницијатива Женског простора 2009; Локални акциони план за унапређење положаја Рома, Romaworld, 2015.

Од почетка до краја 2015. године, Центар пружа услуге за 14.947 корисника, од којих се 430 лица изјашњава да је ромске националности. Услуге Центра за социјални рад су доступне деци, одраслима и старим лицима и одвијају се кроз краткорочну помоћ у ургентном смештају, краткорочну и дугорочну материјалну помоћ, радном ангажовању, помоћ у кући, саветовању за брак и породицу и породичном смештају за малолетна лица. За 90 корисника/ца Центра је примењена мера пријаве пребивалишта на адресу Центра за социјални рад а од тога је 23 лица изјашњено да је ромске националности.

Национална служба за запошљавање

Национална служба за запошљавање у циљу повећања запослености и смањења незапослености реализује програме и мере активне политике запошљавања утврђених Акционим планом за 2015. годину, и то самостално или у сарадњи са другим институцијама. Приоритет у запошљавању и током 2015. године имају следеће категорије теже запошљивих лица: незапослена лица до 30 и лица преко 50 година живота, вишак запослених, незапослени без квалификација и нискоквалификовани, особе са инвалидитетом и Роми.

Као и у случају дугих институција, НСЗ води евиденцију о националној припадности, али својих корисника али не инститира на изјашњавању.

У периоду од 2012. до 2015. године је укупно 12 особа, које су се изјасниле да су ромске националности, користило подстицајна средства по програму "Самозапошљавање незапослених лица", чија је укупна вредност износила 1.920.000,00 динара. Током 2015. године, 7 лица ромске националности је потписало уговор о самозапошљавању, укупне финансијске вредности од 1.120.000,00, при чему је планом Националне службе за запошљавање за Филијалу Ниш, исте године, била предвиђена квота од 6 лица.

У периоду од 2011. до 2015. године мером "Функционално основно образовање одраслих" обухваћено је приближно 450 лица ромске националности.

У 2015. години је, у складу са Јавним позивом за јавне радове, на основу пријаве удружења грађана која окупљају лица ромске националности, ангажовано 8 лица, по уговору привременим и повременим пословима, у трајању од 2 месеца.

Полицијска управа у Нишу

У Полицијској управи у Нишу постоји именовано лице-официр/ка за организацију, превенцију и рад полиције у заједници, које је посебно обучено за рад са друштвено рањивим групама. Полицијска управа у Нишу је саопштила да су и други полицијски службеници обучени за рад са друштвено рањивим групама. У последњих годину дана представници ПУ Ниш су учествовали на укупно 12 састанака, округлих столова, трибина и конференција које се тичу проблема друштвено рањивих група и дискриминације.

На основу активности Полицијске управе у Нишу, у циљу унапређивања превентивног деловања у остваривању безбедносне заштите и заштите људских и мањинских права постигнути су следећи резултати: Унапређена је сарадња са организацијама које се баве унапређењем положаја друштвено рањивих група, кроз праћење активности организација које се тичу проблема друштвено рањивих група и дискриминације; Потписан је локални споразум о сарадњи, који за циљ има унапређење положаја припадника друштвено рањивих група; Полицијски службеници/це су добили едукацију о различитостима и дискриминацији према маргинализованим друштвеним групама; Успостављено је опредељивање полицијских службеника за контакт и сарадњу са мањинским заједницама и групама, кроз именовање особе задужене за рад са мањинским заједницама.

Поред овога, Полицијска управа у Нишу је уључена и пројекат "Инклузијом Ромкиња и Рома у сектор безбедности-ка већој пролазности на основну полицијску обуку", коју спроводи Полицијска асоцијација Европски полицајци ромске националности, као и у кроз презентовање услова уписа на Криминалистичко-полицијској академији за Ромкиње и Роме.

Школска управа

На нивоу Школске управе Ниш примењују се мере са националног нивоа које су у функцији превенције и спречавања осипања ученика и ученица из маргинализованих група. *Правилником о вредновању квалитета рада установа (Сл. Гласник РС бр. 9/2012)* прописан је начин вршења спољашњег вредновања установе који обухвата анализу евиденције и школске документације, непосредно праћење наставе, разговоре/интервјуе са руководством школе, ученицима, родитељима и наставницима и других радњи за које се процени да су неопходне. Два стандарда из *Правилника* се односе директно на подршку ученицима: стандард 4.3.1. *Школа предузима активности за упис у школу ученика из осетљивих група* и 4.3.2. *Школа предузима мере за редовно похађање наставе ученика из осетљивих група*.

Према искуству тимова за екстерно вредновање Школске управе Ниш, превенцији осипања значајно доприносе педагошки асистенти за подршку ученицима ромске припадности у основним школама као и мере афирмативне акције приликом уписа у средње школе.

Законом о основном образовању и васпитању предвиђено је да Развојни план установе садржи, између осталих и мере превенције осипања ученика (члан 26, тачка 4.) Неке од школа на територији Школске управе у Нишу су детаљно разрадиле *План превенције осипања* и уградиле га у свој *Развојни план*, а неке од активности и у свој *Годишњи план рада* (као што су то школе ОШ "Десанка Максимовић", из села Чокот - детаљно разрађен план, ОШ "Вук Караџић", из села Житни Поток, где су предвиђене активности на превенцији осипања ученика ромске националности).

Школска управа Ниш приступила је потписивању "*Протокола о сарадњи државних органа*", органа локалне самоуправе, образовно-васпитних установа, локалних институција, друштвених центара, привредних организација, удружења грађана и других актера у локалној заједници на превенцији прекидања школовања/раног напуштања школа/осипања из образовног система који детаљније регулише превенцију осипања, у организацији групе за децу и младе "Индиго" из Ниша.

Школе

На територији града Ниша, у школама којима углавном гравитирају деца ромске националности, има ангажованих педагошких асистената који су у функцији превенције раног напуштања школовања ромске деце. То су школе: Вук Караџић, Радоје Домановић, Краљ Петар II, Сретен Младеновић Мика, и предшколска установа Пчелица, а поред школа на територији града има ангажованих асистената и у околним општинама које такође припадају Школској управи Ниш.

Педагошки асистенти и асистенткиње остварују значајне резултате у подршци деци у редовном похађању наставе, изради домаћих задатака, подстицању и мотивисању деце за учешће у ваннаставним активностима, помоћ и подстицање ученика и ученица у интеграцији у одељењу, позитивног односа у односу на децу којима је потребна додатна подршка, подстицање уписа у средње школе, успостављање везе између родитеља и школе, сарадња са наставним кадром како би се унапредио рад ученика, као и сарадња са локалним институцијама, домаћим невладиним и међународним организацијама.

У оквиру школа у којима су ангажовани педагошки асистенти и асистенткиње, формирани су и тимови за рад са децом враћеном по споразуму о реадмисији, којима пружају додатну подршку при упису и интеграцији у школски систем. Такође, у оквиру редовних активности по *Годишњем плану рада*, који се тичу подршке у професионалној оријентацији, асистенти/киње разговарају и о раној удаји и напуштању школе.

Оно на чему треба и даље радити, по оцени педагошких асистената/киња и самих школа је јачање мотивисаности родитеља да школују своју децу, али и наглашавају да је важно да постоје основни услови за школовање, као што су храна, одећа, превоз, уџбеници и прибор.

Медији

На територији града Ниша је забележена тенденција гашења медија, што одражава целокупно стање у којима се налазе медији у Србији, као и слободу медија. Власништво над ТВ станицама: Belle amie, Зона +, Банкер и Нишка телевизија је приватно, а програми на ромском језику су пројектног типа.

Са честим прекидима, на ТВ Belle amie емитује вести на ромском језику, Нишка телевизија је спровела неколико пројеката за емитовање емисија на ромском језику, а РТВ Нишава, која је емитовала садржај на ромском језику, више не ради. Слична ситуација је и са радио станицама, где је, поред РТВ Нишава, програма емитовао и Радио Чаир.

У овом тренутку и даље излазе Народне новине, које су у власништву локалног медијског магната, а најављен је и престанак издавања штампаних новина. Ове новине повремено прате активности невладиних организација, између осталих и ромских.

Што се тиче континуираног информисања о Ромима, за Роме и на ромском језику, треба поменути *Produkciju Romaworld*, која свакодневно објављује репортаже на интернету.

Нико од интервјуисаних новинара/ка и уредника/ца наведених медија у последњих годину дана није похађао овуке за спречавање подстицања дискриминације путем медија.

Ромска удружења грађана и грађанки

У Нишу делује десетак удружење грађана и грађанки који су усмерени на ромску заједницу. Овај број је предходних година био много већи али је све мање донаторске подршке утицало да организације престану са радом.

Организације које у својим активностима спроводе неке од акција које се директно односе на приступ Србије Европској унији су "ЈуРом центар", који у оквиру Сталне конференције ромских удружења грађана-Лига Рома врши мониторингање политика и мера за унапређивање положаја Рома, заговара нова системска решења, те прати и процес преговора за придруживање Србије Европској унији, и организација "Женски простор" која, самостално или у оквиру Ромске женске мреже, заговара системска решења за унапређивање положаја Ромкиња на локалном, националном и међународном нивоу, те редовно доставља коментаре Европској комисији о Извештају о напретку Србије ка Европској унији. Поред њих, јавне политике у различитим областима мониторишу и Удружење Ромкиња "Освит", организација "Понос", "Центар за права Ромкиња", "Друштво Ром Саит Балић", итд.

Искуства ових удружења сведоче о честим искључивањима ромске заједнице из креирања локалних јавних политика. Један од примера је и учешће Удружења Ромкиња Освит у изради Плана развоја социјалних услуга на територији града Ниша 2015-2020 али је у наставку пројекта који је предвиђао израду саме Стратегије, а који је реализовао једно од удружења грађана са територије града у коме нема Рома и Ромкиња, уместо Освита ангажована експерткиња из Београда. Чланице Освита су добиле прилику да тек на јавној расправи о Стратегији скрену пажњу да су Роми и Ромиње изостајени, иако су један од најугроженијих група, што је уродило тиме да финални документ Стратегије има наведене Роме/киње као циљну групу али нису предвиђене мере за унапређење њиховог положаја.

Наведене организације су упознате са процесом придруживања Србије Европској унији и сматрају да је процес веома значајан за унапређивање положаја ромске заједнице. Упућују и бројне препоруке локалним властима, као што су увођење ромских координатора/ки у свим општинама и систематизација њихових радних места, израда и имплементација стратешких докумената за Роме и Ромкиње, запошљавање Рома и Ромкиња у јавној управи, унапређење и легализацију ромских насеља.

Удружења наглашавају улогу ромских удружења у спровођењу програма намењених ромској заједници. Оцењују да удружења Рома и Ромкиња имају довољно капацитета да спроводе активности на локалном и националном нивоу, као и да је партиципација Рома и Ромкиња круцијална за напредак читавог друштва.

Грађани и грађанке ромске националности

У анкетирању је учествовало 10 особа, 5 мушкараца и 5 жене, од 21 до 43 године старости, са боравком на територији Општине Талилула, у насељу Црвена звезда, а који су у повременим контакту са јединоцем локалне самоуправе преко ромског координатора којем се обраћају за савет или асистенцију при остваривању неке врсте помоћи. Највиши образловни ниво испитаника и испитаница је завршена основна школа, а 40% није завршило основну школу. Нико од испитаних особа није у сталном радном односу.

У вези познавања услова за улазак Србије у Европску унију, испитаници су дали једногласне одговоре да нису упућени у процес придруживања. Такође, нико од њих није упознат са документима о приступања ЕУ и политичким критеријума за приступање ЕУ. Нису никада чули ни о поглављима у оквиру приступних преговора, као ни да се у тим документима говори о положају Рома и Ромкиња.

Нико од испитаних особа не зна да ли постоје стратешка документа у граду Нишу којим би се унапредио положај Рома и Ромкиња, као ни шта би у тим документима писало.

На питање шта данас угрожава остваривање основних људских права код Рома и Ромкиња, смо добили следеће одговоре: Дискриминација је свуда, код доктора, у социјалном; Све нас угрожава (3 одговора); Све лошије се живи; Мрзе нас (3 одговора), кажу да крадемо и да смрдимо; Дискриминишу нас; Понижавају нас; Овде нема живота; Угрожава нас доста ствари, не радимо и лоше се живи.

Само је једна особа рекла да не би напустила Србију, уколико би држава Србија постала чланица Европске уније, а све остале су рекле да би уколико је то могуће и то одмах. Као разлоге за напуштање су навели бољи живот, због живота деце, због сигурних примања и опште боље ситуације у земљама Европске уније.

Сви анкетирани имају искуства боравка у некој од земаља Европске уније и то у Немачкој (6 особа), Данској, Белгији, Француској и Шведској, у периодима од 2012. до 2015. Разлог одласка је код свих био тражење азила, неки су провели једну а неки две године и искуства су им углавном позитивна. Оцењују да се у земљи у којој су боравили генерално боље живи него у Србији.

Иако имају искуство тешког живота и повратка из земаља Европске уније, грађани и грађанке ромске националности немају шта да упуте ни локалној самоуправи ни Европској унији, када је реч о приступу државе Србије. Само је једна особа казала да препоручује ''Да нас (Роме) боље гледају''.

Закључак:

Питање унапређивања положаја ромске националне мањине у Републици Србији нашој јавности није довољно истакнуто као неопходно за процес придруживања Европској унији, а посебно најугроженијем ромском становништву до кога информације и тешко долазе. Такође, локалне самоуправе нису довољно приближиле локалне јавне политике свим грађанима и грађанкама, а посебно најугроженијима.

Забрињавајућ је осећај угрожености и искуства дискриминације Рома и Ромкиња у граду Нишу. Лоша материјална ситуација ромске мањине, као и генерално лоше економске прилике у граду, доводе до искуства сиромаштва и несигурности, а бројне предрасуде са којима се суочавају утичу да припадници и припаднице ромске националности немају осећај сигурности у Србији, те се због тога и одлучују да бољи живот потраже у земљама Европске уније. Искуство тражења азила код свих испитаних указује на велики проценат миграције код ромског становништва у потрази за бољим животом, али њихов повратак говори да одлазак у друге државе не решава проблеме са којима се сусрећу. Сви испитани имају спремност да раде, неки од њих су у земљама у којима су тражили азил и обаљали послове и сви желели да у тим земљама остану и крену да раде легално. Након повратка нису нашли посао у Србији, суочили су се са недостатком личних докумената, а неки од њих и са недостатком стамбеног решења.

И поред искустава које имају, Роми и Ромкиње се не усуђују да упуте своје препоруке локалној самоуправи, као ни Европској унији. Утисак је да их нико никада није ни питао за препоруке и да су током својих живота били упућени само на то како да реше неки од егзистенцијалних проблема са којима се свакодневно сусрећу.

ПРЕПОРУКЕ

Препоруке локалној самоуправи

- Израдити Локални акцион план за унапређивање положаја Рома и Ромкиња на територији града Ниша, уз препоруку да свака појединачна општина предвиди посебне мере. У креирање ових докумената укључити ромску заједницу преко представника и представница ромских удружења, уз обавезну заступљеност сваке од појединачних области, посебно унапређивање приступа образовању, запошљавању, здравственој заштити, становању, али и поштовању родне равноправности и укидање дискриминације и повећање безбедности;
- Усвојити Локални акциони план и одредити буџет за појединачне мере, тако да свака мера у временском периоду за спровођење ЛАП-а буде покривена одређеним средствима;
- Укључити невладин сектор, а посебно ромске организације у спровођење активности и њихово мониторингање;
- Правовремено извештавати о спровођењу ЛАП-ова и извештаје објављивати на званичним веб страницама општина и Града Ниша, као и преко других јавних гласила;
- Ангажовати координаторе/ке за рад са ромском заједницом у свакој градској општини уз систематизацију радних места да би њихов рад и резултати били одрживи;
- Подржати рад ромских удружења грађана кроз подршку у простору, опреми и финансирање пројеката;
- Подржати рад ромских медија (ромске редакције и програме на ромском језику) кроз директно финансирање програма.

Препоруке Центру за социјални рад

- ***Унапредити пружање услуга у обезбеђивању нужног смештаја за лица која немају основне услове становања;
- ***Унапредити систем радног ангажовања за лица која су у могућности да обављају повремене и привремене послове, тако да њихове основне животне потребе буду задовољене током целе године.

Препоруке Националној служби за запошљавање

- ***Осигурати континуирано пређење ефеката мера самозапошљавања;
- ***Унапређење квалитета мера самозапошљавања у циљу дугорочне одрживости програма самозапошљавања,
- ***Повећање доступности информација о могућностима самозапошљавања уз менторство за покретање властитог посла;
- ***Унапређивање усклађивања потреба за запошљавање, на територији града, са мерама које Национална служба спроводи за самозапошљавање Рома и Ромкиња;
- ***Јачање сарадње са локалном самоуправом у креирању програма јавних радова;
- ***Јачање сарадње са невладиним организацијама и проширивање програма јавних радова.

ВРАЊЕ

Горња Чаршија је ромско насеље са највећим бројем ромског становништва на подручју града Врања. Постоје још три насеља у самом граду: Ођинка-Сарајина, Панађуриште и Цигански Рит као и насеље у селу Павловац, и сада општини Врањски Бања; Сагламци-Бурдиници и Огош-Грамађе.

По статистици од 2011. године у граду Врање 3279 док је у градској општини Врањска Бања 1375 становника декларисано као Роми. Од тога само је у граду 2750 становника без сеоских домаћинства. Упоредјујући статистике од 2002. године и садашње број становника је већи за 1%.

АНАЛИЗА УПИТНИКА

Локална самоуправа

Најпре су питања са карактеристикама контроле наведених активности ЛС у упитнику кратко одговорена и недефинисана и то: 3,4,6,7,8. У пракси, наравно, није увек једноставно проценити да ли су одређене категорије појава истините, што би подразумевало мониторинг истих. Наводи да постоје посебни извештаји о реализацији ЛАП-а које обухватају Роме као посебну групу а које усваја Скупштина града. Изнето је да не постоје ЛАП за Роме већ да су у изради и да ће се усвојити на наредној седници Скупштине. Поставља се питање прве Декаде Рома и преузетих обавеза града Врања, да ли се за ово разликовање може наћи објективно и разумно оправдање. О томе колико је тешко и изазовно одговорити на ова и друга питања и чињенице да је прва Декада почела 2005. године и поступци за усвајање стратешких докумената на локалу покренути још 2006. године.

Национална служба за запошљавање

Питања су одговорена опширно и наизглед многих објективно јер су дате опсежне информације о својим активностима. Недовољне мотивацији припадника ромске националности у програмима активвог тражења посла. О сарадњи ЦЗС и НСЗ ради ефикасне форме социјализације дуггодишњих пасивних корисника новчане социјалне помоћи.

Центра за социјални Рад у Врању

Питање које услуге доступне деци, одраслима и старим ромске националности, одговори су навођени члановима из Закона о социјалној заштити и у складу са вршењем њихових јавних овлашћења.

На питање - Колики број ромских породица пружа услуге породичног смештаја, речено је да су тренутно 8 породица на територији града Врања и да је укупан број деце на породичном смештају од 2013. до 2015. године у просеку по 14-15, а да је тај број код деце српске националности већи и креће се 38-39.

Мере пријаве боравака на адресу Центра за социјални рад користила су 3 особе (два детета и једна одрасла).

Школска управа и Школе

Школска Управа Лесковац - испоставе Министарства Образовања у Врању са одговором да се није посебно бавила проблемом раног напуштања школе ученика ромске националности јер се тиме баве школе.

Од прослеђених упитника образовним институцијама добијени одговори су од: ОШ "Вук Карађић" са знаком да им је потребан педагошки асистент у настави или "ромски асистент", јер се врши боља контрола ученика у похађању наставе и врши бољи подстицај деце у наставку школовања.

РНВО

Одговор невладиних организација РКЦ из Врањске Бање и "Романи Асви" из Врања:

Питања која су уско повезана са информацијама од јавног значаја о активностима везане за ромску заједницу су углавном истоветно одговорена.

Питања 1,3,5,7,8 компаративном методиком са одговорима на питања ЛС- градског већника 3,4,6,7,8 су у суштој контрадикторности јер док једни наводе да не знају други кажу да знају, док се износе тврдње да постоје или се припремају акциони планови други кажу да немају и да нису упознати са тим одлукама.

Грађани Роми/киње

Социодемографска структура испитаника ромске националности - На узорку је вођено рачуна да се од 10 упитника припадницима ромске националности обрати пажња на подједнако заступање мушкараца и жена

испитаника/ца. Највећи број испитаника/ца је у старосној доби од 30-39 година, незапошљени, њих 80%, (8) остали од 40-49 година (2).

Образовна структура испитаника ромске националности - Анкетирано је у директним разговорима 5 особа мушког и 5 особа женског пола. Образовна слика испитаника/ца је веома ниска. Иако је без школе 3% испитаника, што нам говори да је изразита већина била укључена у процес образовања, веома мали број њих је завршио макар елементарно образовање. 53% испитаника је завршило основну и више од основне школе. Оваква образовна структура, уз све друге недаће, тера Роме, да се претежно баве неквалификованим пословима који су у великој мери сезонског типа. Они који су нешто предузимљивији посао налазе у сфери сиве економије и шверца. Обично су такви послови (сезонски) веома лоше плаћени и не омогућавају елементарна средства за свакодневни живот чиме се зачарани круг беде у надглед репродукује.

Наведена образовна структура неумитно производи и веома ниску квалификациону структуру наших испитаника, од којих су многи незапослени 96% и немају сопствене приходе док су само 0.4% запослени и имају сталне приходе.

На питања које попримају психосоцијалну тематику свакодневног живљења обичног грађанина, породице дати су опширни одговори:

Колико сте упознати са условима које Србија треба да испуни за улазак у ЕУ?

Да ли знате шта све подразумева процес приступања Србије у ЕУ?

Жене су одговарале са - Незнам, чула сам за Декаду али ово не, ваљда Косово да се призна. С друге стране испитаници мушког пола се не разликују толико у одговорима те да можемо дати нагласак на подударност са испитаницама женског пола да је одговор око признавања Косова прво што им је пало као услов Србије за улазак у ЕУ. Али, већина од њих је одговорила са: нисам упознат/а.

Шта данас угрожава остваривање основних људских права код Рома и Ромкиња?

Образложите.

Питање је означило одговор са обе стране испитаника да: непоштење, непоштовање закона и међуљудски односи спречавају и угрожавају остваривање основних људских права код Рома и Ромкиња.

Ако би наша држава постала чланица ЕУ, да ли би сте напустили земљу и зашто?

Ово питање је безрезервно располагало једним одговором код испитаника/ца: Не бих размишљао/ла напустио/ла бих земљу ради бољег живота.

Шта бисте упутили Влади Републике Србије, шта локалној самоуправи, а шта Европској унији када је у питању приступ Србије Европској унији?

Иако је питање захтевало тематске одговоре, испитаницима прве асоцијације су очигледно недовољно информисани о активностима приступања Србије у ЕУ, су на: Азил, финансијска средства и Декади Рома.

На питања: 2, 4, одговори су били кратки са: Незнам, нисам упознат, појма немам, Био сам у Немачку, Шведску, и друге западноевропске земље.

Од предвиђених 9 упитника институцијама, на упитник је одговарао 6 и 2 невладине организације што чини 80% успешности анкетног процеса.

Препоруке и закључци

Положај ромске популације, као једне од најзапостављенијих етничких група је изузетно неповољан како на тржишту рада, тако и у друштву.

Ефикаснији систем контроле - мониторинга активности локалне самоуправе, која успоставља систем колективне заштите права, подићи ће ниво заштите социјалних и економских права омогућивши да међународне невладине организације, ромске НВО имају саветодавни и репрезентативни статус.

Круг у коме живе Роми на југу Србије омеђен је ниским животним стандардом, ниским степеном образовањем и следствено томе веома неповољном структуром занимања која им је доступна али опет далека због недовољне воље појединаца у локалној самоуправи у побољшању и интеграцији ромске националне мањине. Један од могућих путева у подизању свести о превенцији дискриминације, уз све тешкоће, што је у овом моменту економске кризе, један је од најостваривијих путева њихове најбоље информисаности о актуелним програмима.

Мада континуирано кроз сва питања, испитаници нагласак стављају, да информисаност првенствено треба покренути од ромске канцеларије која тај посао не ради својствено свом оснивању, те да су им средства информисања (штампани, електронски) веома битна у даљем информисању али немају довољно времена због "опстанка" у овој суморној трци за живот.

Поред државних институција које морају обезбедити услове за несметану и истиниту информисаност, већу посвећеност у раду са ромском заједницом, приметно је да невладине организације могу урадити доста ствари у смеру бољег, директног и квалитетнијег информисања о актуелним дешавањима на пољу унапређења ромске заједнице од стране Владе Републике Србије.

Неке од проблема може да реше невладине ромске организације раним откривањем и праћењем потенцијалних група, зависно од постављених индикатора и предочити законске оквире која обезбеђују у заштити личних и колективних права грађана и мањина.

ПАРАЋИН

Општина Параћин се налази у срцу Србије, 156 километара од Београда, уз саму важну саобраћајницу Европе, Коридор 10. Део је региона Шумадије и Поморавља - припада Поморавском округу. Град Параћин се налази 3,5 км од десне обале Мораве, на траси реке Црнице која протиче кроз центар града.

Параћин лежи на 43.87 северне географске ширине и 21.41 источне географске дужине, на просечној надморској висини од 130м. Од укупне површине обрадиво земљиште захвата 33.511 хектара (око 64%) а под шумом се налази 16.854 хектара (око 36%).

Просечна земљишна површина по једном домаћинству износи 4 хектара. Ово подручје је и раније било веома густо насељено. У прошлом веку вероватно најгушће у Србији. Томе је допринео и Цариградски друм који је овуда пролазио и представљао најважнију саобраћајницу тога времена.

Параћин је раскрсница Европе. Лежи на 156 километру међународног ауто-пута Е-75 ка Нишу и Блиском истоку, на почетку међународног пута Е-761 за Зајечар и Бугарску, на прикључку за саобраћајницу Е-760 ка Крушевцу, за Црну Гору и Хрватску. Удаљеност Параћина од Ниша 80 км а од Јадранског мора 500 км. Параћин се налази у центру Србије, на раскршћу неколико важних путева, према северу је правац за Београд и даље за Мађарску, према истоку је пут за Зајечар и даље према Блиском истоку, на југу је пут према Нишу и даље према Грчкој, а на западу је према Краљеву и даље према Босни и Црној Гори.

Кроз град протиче река Црница која је некада била доста велика и на тој реци је човек по имену Паракин чамцем превозио људе, а касније после Римљана град су назвали Паракин, а током времена то име је прешло у име Параћин.

Кроз град пролази и међународна железничка пруга која је саграђена још око 1880-те године. Од града до Зајачара је постојала и пруга уског колосека по којој је ишао некада популарни воз Ћира. Али, на жалост, у време комунизма тадашњи режим је ту пругу растурио па данас постоји само камени насип претворен у пољски пут, а на око 28 км од града остао је тунел од 1950м и поред некадашње пруге, остале су рушевине тадашњих зграда железничких станица.

Општина Параћин захвата део богатог и плодног Средњег Поморавља, територија општине Параћин се спушта од Кучајских планина на истоку према Великој Морави на западу испресецана токовима река Црнице и Грзе.

Највиши врхови налазе се на Јухору, Велики Ветрен (776м), Мали Ветрен (712м) на западу и Јаворички врх (920м), Јасенова Глава (852м) и Црни Врх (776м).

Параћин је индустријски центар са дугогодишњом традицијом производње стакла, цемента, штофова и кондиторских штофова.

Општина Параћин обухвата град и 33 насеља на површини од 541,7 километара квадратних. Број становника у општини Параћин је по попису из 2002. године био 58.301. Проценат становника испод границе сиромаштва износи 15%, а проценат становништва који користи неку врсту социјалне помоћи је 4, 5% (подаци Стратегије за смањење сиромаштва општине Параћин из 2014. године). Стопа незапослености Рома и Ромкиња је четири пута већа него код осталих, 32,5% ове националне заједнице је без школе или са мање од четири разреда основне школе. Само се 0,3% њих школује на вишим школама и универзитетима. Посебно угрожено становништво у Параћину су грађани ромске националности. У општини Параћин по последњем попису живи 1,7% грађана ромске националности, мада је реалан број много већи. Податак из Дома здравља Параћин је да 7,3% од укупног броја деце школског узраста су деца ромске

националности. Сви проблеми везани за сиромаштво који су до сада наведени код грађана ромске националности су у стварности мултиплицирани.

АНАЛИЗА УПИТНИКА

Локална самоуправа

Локална самоуправа Тараћин, је једна од ретких у Србији која од почетка Декаде Рома, од 2005. године, издваја из буџета општине милион динара за потребе ромске популације на локалном нивоу. Усвајањем ЛАП-а за Роме и Ромкиње 2014. године, унапређена је сарадња између ЛС и удружења Рома и заједничким иницијативама радиће се на решавању горућих проблема Рома.

Одговори на упитник су следећи:

1. Да ли је у Вашој Локалној самоуправи формиран Савет за међунационалне односе и да ли има Рома међу члановима?

- Савет за међународне односе није формиран. Планира се да до краја године буде формиран

2. Постоји ли програм стажирања за младе ромске националности и колико их је до сада ангажовано?

- Постоји програм стажирања, али се Роми нису јављали до сада

3. Која стратешка документа намењена унапређењу положаја Рома постоје у Вашој ЛС и да ли је њихов период имплементације актуелан?

- Стратегија за смањење сиромаштва (2010-2019); Стратегија за социјалну инклузију друштвено осетљивих група (2012-2016); Локални Акциони План за Роме (2014-2017).

4. Да ли постоји извештај о реализацији локалних политика за Роме (ЛАП, Стратешки план, Стратегија, и сл.) за претходни период? (ако постоји где је доступан?)

- Да, постоје извештаји о реализацији свих докумената на локалном нивоу. Они су на крају године јавно доступни на сајту општине Тараћин, а све детаљне информације могу се добити и лично или путем е-маила од општинске КЛЕР или Канцеларије за ромска питања.

5. Да ли су планирана буџетска средства за имплементацију стратешких докумената за Роме и ком укупном износу?

- Да, средства се издвајају још од 2005. године за потребе социјалне, здравствене и образовне инклузије Рома на локалном нивоу. До ове године тај износ је био милион динара, а у следећој години биће издвојено више од два милиона.

6. Постоји ли план мониторинга и евалуације имплементације стратешких докумената за Роме?

- Постоји. Општинска КЛЕР у сарадњи Канцеларијом за ромска питања и удружењем Рома из Тараћина, врши се праћење и процена свих активности које су усмерене ка ромској популацији. Извештај ових канцеларија и удружења доставља се општинском већу, а по потреби и скупштини општине.

7. Постоје ли званичне комисије за објављивање, одобравање и праћење јавних позива за програме и пројекте из планираних буџетских средстава намењених за Роме?

- Постоји комисија која је задужена за расписивање, спровођење и одабир свих предлога пројеката чији је покровитељ општина Тараћин. Ова комисија одлучује и о пројектима који се односе на ромску популацију.

8. Да ли је формиран Тим на нивоу ЛС који прати јавне позиве и пише пројекте намењене унапређењу положаја Рома? Ко чини тај Тим?

- Да, постоји тим за праћење и писање пројеката који се односе на Роме.

Тим чине: КЛЕР; Чланица општинског већа; Канцеларија за ромска питања; Удружење Рома.

9. Који су проблеми у примени законских норматива о упису у матичне књиге рођених и пријаве пребивалишта?

- На територији општине Параћин нема проблема са редовним уписом у МКР. Проблеми могу да се јаве само у случају накнадног уписа у МКР и када се матичној служби упутити захтев на накнадно добијање држављанства за припаднике ромске националности који су рођени на Косову и Метохији. За ове случајеве надлежна је Матична управа у Ниши или у Краљеву у зависности где је лице рођено. Општинска матична служба у сарадњи са Канцеларијом за ромска питања овим лицем помаже у прибављању ових докумената.

10. Да ли постоји систем бесплатне правне помоћи на локалном нивоу и ко то спроводи?

- Систем бесплатне правне помоћи постоји у општини Параћин. Њу спроводи Канцеларија за бесплатну правну помоћ, на чијем је челу општински правобранилац. Ова канцеларија има још 3 запослена лица, која имају задатак да сваком грађанину пружи информације о правима и обавезама сваког појединца, као и да напишу молбе, захтеве, или било које друга предметна документа која се упућују на решавање локалним или државним институцијама.

11. Постоје ли подстицајне материјалне мере за подршку образовања ромских ученика и које су?

- Да. Од 2005. године општина издваја средства која се воде као подстицајне мере за унапређивање образовања деце ромске националности. У питању су стипендије за средњошколце са врло добрим и одличним успехом, обезбеђују се месечне карте за све ученике који путују, плаћају се школске екскурзије за одличне ученике и пружа се помоћ око куповине уџбеника и школског прибора за све ученике од првог разреда основне, до четврте године средње школе.

12. Постоје ли посебни програми намењени ромској деци узраста од 3-5 година и њиховим родитељима за унапређење раног развоја деце?

- Не постоје програми који су намењени овом узрасту.

13. Колики је број ученика ромске националности током школске 2014./2015. године примао стипендију из локалног буџета?

- Укупан број ромских ученика који су били стипендирани из локалног буџет је 17 ученика који су похађали средњу школу.

14. Да ли је у оквиру програма стажирања за младе у институцијама, обухваћена и ромска национална заједница и колико их је у 2015. години ангажовано?

- Ни једна особа ромске националности се није пријавила за стажирање у локалним институцијама.

Препорука за ЛС

Повећати сензибилност већинског становништва (мисли се на представнике локалних институција), која мора бити усмерена ка ромској популацији и смањити стереотипе и дискриминацију. Радити на побољшању у области запошљавања и обезбедити већа материјална средства за све средњошколце и студенте Роме. Ревидирати ЛАП за Роме како би смо успели да обезбедимо средства за ове активности.

Центар за социјални Рад у Параћину

Ова институција има добру сарадњу са Канцеларијом за ромска питања, али она свакако може да се унапреди, посебно у области давања социјалне новчане помоћи и обезбеђивања потребних докумената за остваривања права на МОП.

Које услуге су доступне деци, одраслима и старима ромске националности?

- Услуге сталне и тренутне материјалне помоћи за породице ромске националности, народна кухиња, као и пружање услуга лицима ромске националности из области породичне психолошке подршке, са посебним акцентом на Ромкиње.

Колики је број ромских породица које пружају услугу породичног смештаја?

- Услуге сталне и тренутне материјалне помоћи за породице ромске националности, народна кухиња, као и пружање услуга лицима ромске националности из области породичне психолошке подршке, са посебним акцентом на Ромкиње.

Колики је број деце ромске националности на породичном смештају?

- 19 детета ромске националности.

За колико корисника ромске националности је током 2015. године примењен мера пријаве пребивалишта на адресу Центра за социјални рад?

- Ромске породице нису имале такве захтеве.

Препорука

Смањити дискриминацију према корисницима Ромима и унапредити сарадњу између социјалних радника, удружења Рома и Канцеларије за ромска питања.

Национална службе за запошљавање

Ова институција је веома важна за унапређивање положаја Рома на локалном нивоу. Сарадња између Канцеларије за ромска питања, удружења Рома и ове институције је добра, али она свакако треба бити унапређена.

Које активности се спроводе на локалном нивоу у циљу информисања припадника ромске националности о могућностима запошљавања?

- За информисање Рома о ативним акцијама које се спроводе за запошљавање Рома користимо емисије на ромском и српском језику које се емитују на локалним медијима, као и општински Билтен. Велику улогу у информисању Рома има и Канцеларија за ромска питања која је у свакодневном непосредном контакту са овим лицима.

Које су активне мере подршке запошљавању Рома/Ромкиња на локалном нивоу?

- У свим јавним радовима који се реализују на локалном нивоу укључују се и Роми у зависности од њихове стручне спреме и интересовања.

Препорука

Унапредити сарадњу тако што ће се чешће организовати састанци са Канцеларијом за ромска питања и удружењем Рома и повећати информисаност и доступност информација. Могуће је створити и посебну базу података за пријављене Роме и Ромкиње на заваду за запошљавање.

Школе и школска управа

На територији општине Параћин има укупно 4 основне и три средње школе. У образовни систем је укључено 179 детета, узраста од 7 до 18 година. У основним школама има 119 детета, док у средњим има 60 ученика.

Школа и школска управа су вероватно једне од најважнијих институција за припаднике ромске националне заједнице. Сарадња са овим институцијама је добра и стално се унапређује разним акцијама, пројектним или самоиницијативним које се реализују на иницијативу школе, Канцеларије за ромска питања или удружења Рома.

Да ли у оквиру Ваше Школске управе постоје мере које су у функцији превенције раног напуштања школовања ромске деце?

- ДА

Ако је Ваш одговор ДА: у којим школама се примењују и да ли су саставни део годишњег плана рада школе? (школска 2014./2015.год.)

- Основна школа "Радоје Домановић" из Параћина примењује методе превентивног напуштања и боље укључивање деце у образовни систем. Ове активности су постале део плана рада од 2011. године када се имплементирао ДИЛС пројекат.

Шта су по Вама највећи резултати педагошких асистената у школама?

- Сарадња са родитељима ромских ученика и обилазак ромских породица.; Допунска настава која је учесталија на иницијативу Асистенткиње.

Да ли је Вашој установи потребан педагошки асистент?

- ДА

Ако је Ваш одговор ДА, која су Ваша очекивања?

- Осипање ромске деце од 5-8 разреда је највећи проблем у образовању ове националне мањине. Очекивања су усмерена управо на то, да Асистенткиње раде са родитељима и децом на подизању свести о значају образовања. Асистенткиње ће доста помагати и у самом раду учитеља и наставника због знања ромског језика, с обзиром да имамо ромску децу која се лоше служе српским језиком.

Препорука

Једна од битнијих препорука школама и школској управи је да се направе посебне базе података о ромским ученицима који ће имати за циљ да прате успех ових ученика и да на основу тога, у сарадњи са удружењем Рома и Канцеларије за ромска питања, општини упути захтев за стипендије и већу подршку у образовању ове деце, са посебним акцентом на талентовану децу и ученике који су одлични.

Медији

У општини Параћин постоји једна ТВ и радио станица, Канал "М" и општински Билтен који уређује информативна служба општине Параћин. Удружење Рома има свог предствника у овој служби који има задатак да информише Роме на матерњем језику. Сарадња са свим медијским кућама у Поморављу је одлична и постоје ТВ и радијске емисије на ромском језику. На ТВ Јагодина, једном месечно се емитује полчасовна емисија, док на радију Јагодина, сваке недеље се реализују емисије које говоре о ромској проблематици.

Колико су обука за спречавање подстицања дискриминације путем медија прошли Ваши запослени новинари и уредници, у последњих годину дана?

- Нису присуствовали ни једном оваквом семинару или предавању.

Које су биле теме обука и у чијој организацији?

- /

Да ли у Вашем програмском садржају постоје емисије/програми на ромском језику?

- Да. Од 2008. године свакодневно се емитују вести на ромском језику, а једном недељно (петком у 17. часова) емитује се емисија на ромском и српском језику која има за циљ да информише и забави слушаоце, да одклони стереотипе и предрасуде које су усмерена ка овој националној мањини. Свака емисија има посебан сегмент у ком се говори о средњошколцима и студентима ромске националности.

Препорука

Обезбедити стална материјална средства из локалног буџета за потребе информисања на ромском језику и формирати редакцију за ромски програм на Каналу "М" - Параћин.

Ромске невладине организације из Параћина

У општини Параћин постоји само једна РНВО "Ђурђевдан". Сарадња са ЛС је одлична и стално се ради на унапређивању сарадње.

Које јавне политике ваша општина/град спроводи за унапређење положаја Рома/киња?

- Кроз канцеларију за ромска питања, спровode се разне активности које су повезане са пројектом "Декада инклузије Рома". Највише се води рачуна о образовању, становању и информисаности Рома и Ромкиња на локалном нивоу. Све ове активности се финансирају из локалног буџета, а у спрези су са Локалним акционим планом за побољшање положаја Рома и Ромкиња.

Да ли се те јавне политике реализују и на који начин?

- Заговарања и активно учешће удружења Рома "Ђурђевдан" и Канцеларије за ромска питања на свим састанцима са ревалантним локалним институцијама, је основни вид вођења јавних политика на локалном новоу. Удружење грађана "Ђурђевдан" је учествовао и писању свих планова активности које су уско повезане за ромском националном заједницом на локалном нивоу.

Која стратешка документа постоје у вашој општини/граду (стратегије, акциони планови)? Да ли та документа садрже неке мере намењене Ромима?

- Стратегија за побољшање положаја социјално-угрожених категорија (инвалида, интерно расељених, Рома и ЛГБТ) која је усвојена 2007. године, а ревидирана 2013. године, која важи до децембра 2017. године. Акциони план за запошљавање, усвојен 2009. године, који важи до децембра 2016. године. Стратегија је усвојена 2011. године, која важи до јуна 2016. године за побољшање положаја младих. Локални акциони план за побољшање положаја Рома и Ромкиња, усвојен 2014. године, који важи до маја 2017. године.

На који се период односи реализација тих докумената?

- Од 2007 до 2017. године.

Да ли је ваша организација учествовала у изради тих докумената и на који начин? (ако сте били искључени, који је разлог?)

- Удружење грађана "Ђурђевдан" учествовало је у изради свих горе наведених Локалних Стратегија и Акционих планова, а ЛАП за Роме и Ромкиње је потпуно израдио.

Да ли ваша организација учествује или је учествовала у реализацији тих политика? У чему се огледала ваша улога? (јавни позиви, суфинансирање, итд)

- Удружење редовно учествује у реализацији свих јавних политика које су усмерена на ромску националну заједницу у општини Тараћин. Удружење има задатак да укаже на потребе Рома и Ромкиња, и у заједништву са локалним институцијама, а посебно са ЛС одлучује о даљим активностима које ће бити усмерене на ромску популацију.

Постоје ли доступни извештаји о реализованим активностима јавних политика за унапређивање положаја Рома/киња? И где се могу пронаћи.

- Извештаји постоје и они су доступни у одељењу за Привреду делатности, односно у канцеларију за ЛЕР или у Канцеларију за ромска питања. На крају сваке календарске године, служба за информисање ове извештаје јавно поставља на официјални општински сајт.

Које су препоруке локалној самоуправи за унапређење положаја Рома/киња у вашој општини/граду?

- Ревидирање и буџетирање постојећег ЛАП-а за Роме и Ромкиње у обласитма као што су социјална заштита и становање, су од суштинског значаја за ромску националну заједницу. Удружење ће у сарадњи са Канцеларијом за ромска питања до 30. децембра 2015. године упутити јавни позив свим локалним институцијама и обавестиће их о намерама за ревидирање. Учешће ових институција ће бити од великог значаја за квалитет препоручених практичних политика, односно плана акција које ће бити уврштене у ЛАП за Роме и Ромкиње.

Питања везана за процес приступања Србије у ЕУ:

Да ли сте упознати са процесом приступања Србије у ЕУ?

- ДА

Да ли сте упознати са АП који ће Влада РС треба да спроведе? Да ли сте га прочитали.

- Да. Прочитала сам га.

Које преговарачко поглавље је намењено грађаним и националним мањинама?

- Поголавље 23 и 24.

Да ли у оквиру деловања НВО имају неке програме који су намењени грађанима, тичу се приступања ЕУ и који су то програм? Ако је ваш одговор НЕ да ли планирате да се у будућности бавите овим проблемом? Шта вам је за то потребно?

- За сада наше удружење се није бавило том проблематиком, али сматрам да је то од суштинске важности за републику Србију. С обзиром да смо ми (Роми и Ромкиње) озбиљан део друштва, сматрам да је неопходно покренути активности и у том смеру.

Како би смо могли адекватно да се бавимо овом темом, неопходна је додатна едукација члановима нашег удружења, али и целом грађанству о приступању ЕУ.

Колико је питање приступања битно за будућност свих нас?

- Веома је битно.

Које су препоруке које биате упутили Влади Републике Србије, локалној самоуправи и Европској унији када је процес приступања у питању?

- Поголавља 23 и 24 која директно говоре о заштити права националних мањина, са посебним акцентом на Роме и Ромкиње. Влада републике Србије мора да поглавља 23 и 24 схвати још озбиљније и да се у сам процес придруживања укључе релевантне државне институције, Национални савет Рома и ромске организације цивилног друштва.

Препоруке

Укључити што више и чешће удружење Рома у решавању проблема Рома. Формирати посебан Савет за унапређивање положаја Рома и Ромкиња на локалном нивоу, којим ће председавати удружење у сарадњи са Канцеларијом за ромска питања.

Грађани Роми/Ромкиње

Демографска структура испитаника ромске националности

Узорком је предвиђено да се укупно интервјуише 10 испитаника и испитанице, равноправно заступљено, сви су припадници ромске националне заједнице.

Највећи број испитаника/ца је у старосној доби од 20-40 година, 80% њих је незапослено, а 20 % од укупног броја испитаника су студенти.

Ново село је ромско насеље са највећим бројем ромског становништва на подручју општине Параћин. Постоје још три насеља у самом граду: Данково, Карађорђево брдо, Цар Душан, као и ромска насеља у селима Поповац и Трешњевица.

По статистици из 2011. године у општини Параћин живи 891 лице ромске националности. У градским насељима живи 679, а у селима 212 лица. Међутим, подаци социјалне карте удружења грађана "Ђурђевдан" показује следеће податке: у граду живи 1658, а у селима 243 лица ромске националности.

Образовна структура испитаника ромске националности

Образовна структура испитаника, Рома и Ромкиња, је у незавидном положају. Иако је без иједног дана школе само 10% испитаника (једно лице), даје нам индиције да је већина била укључена у процес образовања, док 70% испитаника завршило је основну или средњу школу. Лоша слика о образовној структури Рома и Ромкиња, поред свих других изразитих проблема, приморава Роме, да се углавном баве неквалификованим пословима који су у великој мери сезонског типа.

Наведена образовна структура неумитно производи и веома ниску квалификациону структуру наших испитаника, од којих су многи незапослени 96% и немају сопствене приходе док су само 0.4% запослени и имају сталне приходе.

На питања која директно испитанике упућују на придруживање Србије ЕУ, питања под редним бројевима један и два, они кажу:

- Одговори и код мушкараца и код жена су били оскудни и углавном су гласили: Не знам! Начули смо за Декаду Рома, али за придруживање Србији ЕУ, нисмо.

На питања која се тичу директног угрожавања људских и мањинских права, односно треће питање из Упитника, одговори су били потпунији:

- Превелика дискриминација и лош материјални статус великог дела ромских породица спречавају и угрожавају остваривање основних људских права код Рома и Ромкиња.

Што се тиче питања које се односи на стратешка и локална документа, одговори су били углавном слични.

- Нисмо довољно упознати са стратедијама и документима.

На пето питање ко се односило на напуштање наше земље уколико Србија уђе у ЕУ, одговори су били једнаки:

- Желимо да напистимо земљу. Зато што су тамо људска права загарантована.

Шесто питање из упитника које говори о путовању Рома и Ромкиња и каква су њихова искуства из иностранства, испитаници кажу:

- Они који су имали прилике да путују у земље ЕУ, опет би отишли и велика већина њих би живело ван граница Србије.

Последње питање у упитнику има за циљ да упути поруку држави, односно локалним самоуправама од стране лица ромске националности:

- Што се тиче Влади Републике Србије, сматрам да би више морали да воде рачуна о Ромима и да афирмативне мере за запошљавање и образовање постану део закона.

Што се тиче Локалне Самоуправе, требало би да се унапреди запошљавање и да се настави рад Канцеларије за ромска питања која је доста тога урадила за ромску популацију.

Што се тиче Европску уније, морају да што више подрже Роме и Ромкиње и да прихвате ромске породице када се пријаве на азил у било коју земљу ЕУ.

Препоруке и закључци

Положај ромске популације, као једне од најзапостављенијих етничких заједница је изузетно неповољан како на тржишту рада, тако и у друштву. Ефикаснији систем контроле – мониторинга активности локалне самоуправе, која успоставља систем колективне заштите права, подићи ће ниво заштите социјалних и економских права омогућивши да међународне невладине организације, ромске НВО, имају саветодавни и репрезентативни статус.

Роми у централној Србије имају изузетно ниски животни стандард, низак степен образовања и веома мали број стално запослених. Један од начина за подизање колективне свести о превенцији дискриминације, је упослити што већи број Рома и Ромкиња у локалне институције, почевши од систематизације радних места Координатора, Асистенткиња и Медијаторки. Један део поглавља 23. упарво говори о томе.

Поред државних институција које морају обезбедити услове за несметану и истиниту информисаност о припадницима ромске популације, већу посвећеност у раду са ромском заједницом, мора више укључити невладине организације цивилног друштва.

Неке од проблема може да реше невладине ромске организације раним откривањем и праћењем потенцијалних група, зависно од постављених индикатора и предочити законске оквире која обезбеђују у заштити личних и колективних права грађана и мањина, са посебним освртом на припаднике ромске националне заједнице.

КРУШЕВАЦ

Град Крушевац се налази у централном делу Србије и простире се на површини од 854 м2. Крушевачка котлина која обухвата композитну долину Западне Мораве простире се између Левча и Темнића на северу, Жупе, Копанника и Јастрепца на југу, краљевачке котлине и ибарске долине на западу. Територију града покрива претежно брдско подручје с мањим низијским простором у долинама река (надморска висина 173 - 1.492 метара). Има 101 насељено место, 54 месне заједнице (13 градских и 41 сеоска) и седиште је Расинског округа кога чине још и општине: Варварин, Александровац, Брус, Трстеник и Ћићевац.

Према попису становништва из 2011. године, на територији града Крушевца има 128.752 становника од чега 62.802 мушког (48,78%) и 65.950 (51,22%) женског пола. Највећи број становника града Крушевца живи у сеоском и приградском подручју (54%), док остали део становништва живи у градском подручју (46%).

У поређењу са претходним пописима становништва, град има 2616 становника мање у односу на 2002. годину, а 9359 становника мање у односу на 1991. годину, што је резултат негативне стопе природног прираштаја који је постао општа појава у Републици Србији.

Други карактеристичан тренд који се уочава је пораст старог становништва на територији града Крушевца (преко 60 година) и све већи проценат удела у укупном становништву и то: од 17,95% (1991), 22,58% (2002) до 25,72% (2011).

Од укупног броја становника, 122.529 лица су српске националности од чега 59.825 (48,82%) мушког и 62.704 (51,18%) женског пола. Најбројнија национална мањина су Роми којих има 2461 (1,91% од укупног броја становника на територији града Крушевца), од чега је 1.248 мушког и 1.213 женског пола. Међутим, многа истраживања указују на то да је број припадника ромске националности у Крушевцу знатно већи, па се процењује да је укупан број Рома између 3.000 и 3.500. Потом су Црногорци - 282, Македонци - 200, Хрвати - 107, док је бројност осталих мањина незнатна.

Ромске заједнице су груписане у ромским насељима и карактерише их низак степен интеграције и размена искустава и знања са окружењем. Роми у Крушевцу као и у другим срединама најчешће живе у нелегалним и неурбанизованим насељима. Чињеница је да су Роми који не живе груписани у ромским насељима отворенији, већином интегрисани у заједницу, деца се школују, иницијативнији су у тражењу и налажењу посла. У појединим сеоским срединама Роми су интегрисани и радно се ангажују на пословима пољопривреде, углавном када су староседеоци. Роми често мењају локацију у потрази за пословима. Немогућност остваривања сталног запослења је добрим делом условљена и ниским образовним нивоом.

Укупан број ромске деце у предшколском програму је 42, од тога 25 дечака и 17 девојчица, од укупно 348 тог узраста. Број ромске деце која похађају припремни предшколски програм је 30, од тога 13 дечака и 17 девојчица. Основношколским образовањем и васпитањем је обухваћено 546 ученика ромске националности. У средњим крушевачким школама тренутно је 97-оро ромске деце.

Према актуелним подацима добијеним од надлежних стручних служби Града, укупан број ромске деце од 0-18 година старости је 875 и то: од 0 до 6 година 348 и то 177 мушког и 171 женског пола; од 7 до 14 година 363 и то 184 мушког и 179 женског пола; од 15 до 18 година 164 и то 86 мушког и 78 женског пола.

АНАЛИЗА УПИТНИКА

Према степену развијености локалних самоуправа, град Крушевац је сврстан у другу групу градова и општина чији је степен развијености у распону од 80% до 100% републичког просека, а сходно Уредби о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе за 2014. годину.

Економски развој града Крушевца карактерише висок ниво незапослености. Према подацима добијеним од Националне службе за запошљавање - филијала Крушевац укупан број лица ромске националности - Рома и Ромкиња од V до VII-1 степена стручне спреме на евиденцији је 524 лица, од чега је 282 лица женског и 242 лица мушког пола у 2014. години.

На евиденцији Националне службе за запошљавање преовлађују жене у старосним групама од 15 до 54, а мушкарци до 30 година. Према степену стручне спреме доминирају лица ромске националности без занимања и стручне спреме 88,7%. Свега 59 (11,3%) лица ромске националности на евиденцији Националне службе за запошљавање има занимање.

Систем социјалне заштите, деценијама је Рома стављао у пасивну позицију – Роми су били само пасивни примаоци помоћи. Из базе података Центра за социјални рад, удео корисника ромске националности у структури корисника НСТП је око 20%. Корисници НСТП чине 63% Рома.

Укупно 39 одраслих носиоца права новчане социјалне помоћи ромске националности су радно неспособни по налазу комисије за процену радне способности, као и старији од 60 година. Остала радно неспособна лица су мајке деце до 7 година старости и деца до 15 година која се школују. Око 300 носиоца права су самохране мајке.

Друштвено-економски положај Рома у Крушевцу као и на националном нивоу може се окарактерисати као неповољан – низак степен економске активности, висока незапосленост и минимално учешће у раду јавних институција.

На подручју Крушевца не води се посебна евиденција о броју запослених Рома у јавним и државним институцијама. Не постоје подаци о броју запослених Рома по привредним гранама. У јавним и државним предузећима готово да их и нема. Службе за запошљавање немају, нити су у обавези да воде евиденцију о запосленим Ромима.

Најчешће радно ангажовање Рома је у зони сиве економије. У већини случајева Роми обављају послове за које су остали грађани мање заинтересовани и баве се сезонским и пољопривредним пословима, сакупљањем отпадног материјала и сл.

Током 2014. године и је преко јавних радова радно ангажовано 27 Рома, док је у 2013. години било радно ангажовано 15 Рома. Учешће Рома у јавним радовима је веће него у било којој другој активної мери запошљавања и једино су ту Роми заступљени у већем броју.

Једна од најугроженијих категорија у оквиру ромске заједнице су жене, затим старе жене које су у 80% случајева неписмене, потом младе мајке, самохране мајке и деца.

На нивоу града су усвојена следећа стратешка документа: Стратегија развоја социјалне политике, Стратегија за унапређење положаја Рома, Стратегија локалног одрживог развоја, Локални план акције за децу и Локални план управљања отпадом. У току је завршетак израде Стратегије развоја социјалне политике града Крушевца за период 2015-2020. Године, као и усвајање Локалног акционог плана за равноправност полова.

Прва Стратегија за унапређење положаја Рома је усвојена 2009. и важила је до 2014. Нова је усвојена за период 2015-2020. године, са планираним буџетом за 2015. у износу од 1.350.000 динара. У локалној самоуправи постоји извештај о реализацији локалних политика за Рома, као и план унутрашњег мониторинга. Екстерни мониторинг и евалуација се не раде.

Локална самоуправа нема формиран Савет за међунационалне односе. Програм стажирања за младе постоји, али није посебно издвојен само за Рома.

Постоје званичне комисије за објављивање, одобравање и праћење јавних позива за програме и пројекте из планираних буџетских средстава намењених за Рома, међутим не постоје и јавни позиви на нивоу Града.

На нивоу ЛС формиран је тим који прати јавне позиве и пише пројекте намењене унапређењу положаја Рома, али нема сталне чланове. Сходно јавном позиву, чине га компетентни стручњаци из конкретне области. Када су у питању проблеми у примени законских норматива о упису у матичне књиге рођених и пријаве пребивалишта, представници ЛС указују на неукост странака и неразумевање процедура, неодазивање на позив суда при чему долази до обуставе поступка утврђивања времена и места рођења.

У Крушевцу постоји систем бесплатне правне помоћи и спроводи га Служба правне помоћи.

Као подстицајне материјалне мере за подршку образовања ромских ученика установљено је право на бесплатан превоз ромских ученика средњих школа који путују из сеоске средине и право на бесплатне ужине у школама у којима су педагошки асистенти.

Посебни програми намењени ромској деци узраста од 3-5 година и њиховим родитељима за унапређење раног развоја деце не постоје, осим у организацији ромских организација цивилног друштва.

Током школске 2014./2015. године 1 студент мушког пола ромске националности докторских студија на Електронском факултету у Нишу је примао стипендију из локалног буџета.

Програм стажирања за младе у институцијама је у 2015. години је прошло једно лице ромске националности, кроз стручну праксу.

Република Србија се стара о раду Центара за социјални рад у делу јавних овлашћења као и о следећим правима и услугама: право на новчану социјалну помоћ, право на додатак за помоћ и негу другог лица и право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица, право на посебну новчану надокнаду, право на помоћ за оспособљавање за рад, услуге породичног смештаја, услуге саветовања и обуке хранитеља и усвојитеља, услуге домског смештаја, услуге становања уз подршку за особе са инвалидитетом осим када је степен

развијености локалне самоуправе изнад републичког просека, услуге смештаја за жртве трговине људима, право на једнократну помоћ у случају угрожености већег броја грађана, други послови у домену јавних овлашћења (заштита интереса и права деце у породичним односима, заштита од насиља у породици, заштита малолетника).

Услуге крушевачког центра већ деценијама користи око 600 ромских породица, али је до повећања броја корисника новчане социјалне помоћи дошло са таласом отпуштања у предузећима. Сиромаштво, незапосленост, економска криза, процес приватизације, питање децентрализације система и социјалних очекивања становништва од друштвених промена су обележја социјалне ситуације на локалном нивоу.

Одлука о правима и услугама у социјалној заштити града Крушевца, донета 2013. године, регулише ниво права и услуга које Град обезбеђује пратећи потребе локалног становништва. Све услуге које су дефинисане Одлуком о правима и услугама грађана града Крушевца а које се пружају доступне су свима: породично едукативног центра, помоћ у кући, неодложне интервенције, прихватилиште за децу и младе, прихватилиште за одрасла и стара лица, социјално становање у заштићеним условима, прихватилиште за жртве насиља у породици, становање уз подршку за младе који излазе из система социјалне заштите, давање у закуп станова социјално угроженим лицима, и услуге Центра за особе са инвалидитетом.

Услугу породичног смештаја у 2015. години добила је 31 породица, од чега је већи број сродничких хранитељских породица. На дан 30.09.2015, укупно је 98/оро деце ромске националности смештених у хранитељске породице.

	Роми	Други народи
2013.	1715	Укупан број корисника - 16.972
2014.	1702	Укупан број корисника - 18.799
2015.	1691	Укупан број корисника - 16058

Центар за социјални рад не води посебну евиденцију о националности када се региструју лица која су решењем Полицијске управе остварила право на упис адресе Центра за социјални рад. Укупно је 16 породица и лица од чега се процењује да је 50% ромске националности.

Активности које се спроводе на локалном нивоу у циљу информисања припадника ромске националности о могућностима запошљавања су нефинансијске мере у које су укључена сва лица која се налазе на евиденцији незапослених, а самим тим и Роми и Ромкиње: активационо-мотивациона обука за НК и лица нижих квалификација, обука за активно тражење посла, клуб за тражење посла, обука за предузетништво, сајмови запошљавања, обуке за тржиште рада, функционално основно образовање.

Финансијске мере су: субвенције за самозапошљавање Рома и Ромкиња, субвенције за отварање нових радних места за Роме и Ромкиње. Стручна пракса и обука за познатог послодавца су мере које подразумевају укључивање свих лица са евиденције, као и Рома и Ромкиња.

Активне мере за запошљавања које су прошли Роми и Ромкиње су субвенције за самозапошљавање Рома и Ромкиња: од 6 поднетих захтева, закључена су 2 уговора.

За субвенција за отварање нових радних места за Роме и Ромкиње није било поднетих захтева.

У школама у надлежности Школске управе Крушевац не постоје посебне мере које су у функцији превенције раног напуштања школовања ромске деце али се са ромском децом, као и са осталом, поступа и ради тако да заволе школу и да желе да уче, играју се и радују.

У Крушевцу 3 школе имају педагошке асистенте - ОШ "Драгомир Марковић", ОШ "Бранко Радичевић" и ОШ "Деспот Стефан Лазаревић". Руководства школа и запослени су задовољни радом асистената и сматрају да је њихово присуство од великог значаја. ОШ "Нада Поповић" и "Доситеј Обрадовић" имају потребу за ангажовањем асистената, али их нису добили. У ОШ "Нада Поповић" је ангажована Ромкиња као персонална асистенкиња, која се финансира из локалног буџета.

Проблем осипања деце имају све школе које похађају деца ромске националности. Проблем је посебно био изражен током 2015. када је доста породица покушало да нађе азил у земљама Западне Европе.

У Граду Крушевцу постоје 3 локалне телевизије: Регионална ТВ РТК, ТВ Јефимија и ТВ Плус, а од писаних медија недељник "Град" и новине "Победа". Нико до поменутих није одговорио на послате упитнике, као ни на позиве. Познато је да недељник "Град" у сваком свом броју има подлистак "Отворен ромски град" на ромском језику. Такође, већ последњих пар година свакодневно се на Регионалној ТВ РТК емитују вести на ромском језику - Невипе. Није познато колико је новинара едуковано за проблематику Рома.

Ромски цивилни сектор у Крушевцу броји 8 удружења. Ни једно од поменутих није одговорило на послати упитник, тако да нема сазнања о њиховом познавању Поглавља 23. Сарадња међу РНВО је спорадична и није на завидном нивоу.

Када су у питању грађани и грађанке ромске националности скоро да нико није упознат са условима које Србија треба да испуни за улазак у ЕУ, као ни са тим шта све подразумева процес приступања. Такође, немају сазнања о потребним документима и политичким критеријумима потребним за приступање Србије ЕУ, а само једна особа је чула за поглавље 23. Већина мисли да су: необразовање, неинформисаност, дискриминација, сиромаштво и непознавање права разлози за угрожавање основних људских права Рома и Ромкиња. Половина анкетираних зна да је на нивоу Града усвојена Стратегија за Роме. Сви би напустили земљу, без обзира да ли је Србија чланица или не ЕУ. Нико нема поверења у државу и мишљења су да се свуда боље живи него код нас. Такође, сви анкетирани су били у некој од земаља ЕУ – углавном у Немачкој и Аустрији. Истичу да су то уређене земље, које воде рачуна о својим грађанима и који брину о сиромашнима. Грађани и грађанке би поручили и локалној самоуправи и Влади Републике Србије да промене свој став према грађанима, на првом месту, а онда да прате упутства која добијају од ЕУ, али да имају и свој лични став. Европској унији би поручили да се не мешају превише и да имају исти однос према свима.

Закључак

Положај грађана и грађанки ромске националности у Крушевцу је на незавидном нивоу. Иако постоје стратешки документи који се односе на побољшање положаја Рома, није дошло до већих помака. Анализе које су претходиле изради Стратегије су прилично површно урађене, са неким нетачним подацима. Не постоји довољан број подстицајних мера за Роме. Недовољан је број младих у средњим школама, док је број студената изузетно мали. Представници локалне самоуправе су веома слабо упознати са мерама за унапређивање положаја Рома (изуев оних који се директно баве тим питањем). Не издвајају се довољна средства за побољшање положаја Рома. Роми су мало информисани.

Препоруке

- Водити тачну евиденцију о броју и положају Рома на свим нивоима и редовно ажурирати податке
- Формирати Савет за међунационалне односе на нивоу Града
- При планирању и реализацији програма за стажирање младих, водити рачуна о заступљености припадника/ца ромске националности
- Планирати и омогућити јавне позиве за реализацију програма за Роме на локалном нивоу
- Формирати званични тим на нивоу Града који прати и пише пројекте за Роме
- Повећати подстицајне материјалне и друге мере за ромске ученике и студенте
- Спроводити превентивне програме за децу и родитеље у циљу спречавања осипања деце из образовног система
- Упослити још педагошких асистената
- Увести програме раног развоја за децу и родитеље
- Створити услове за веће запошљавање Рома и Ромкиња
- Организовати едукацију представника медија о дискриминацији
- Увести екстерни мониторинг за програме намењене Ромима
- Повећати информисаност Рома и Ромкиња

ПІРОТ

Општина Пирот се налази у региону југоисточне Србије. Ово је један од најслабије развијених региона Србије у којем се укршта неколико важних покретача социјалног искључивања: привреда је слабо развијена, са лошом структуром (високо учешће пољопривреде и радно интензивних привредних грана), наглашени су демографски трендови депопулације и старења, а стопе неактивности и незапослености су далеко изнад просека Србије. Ипак, по критеријумима економске развијености, као што су БДП по становнику, висина просечне зараде, стопа незапослености, сама општина се налази у групи средње развијених и представља један од центара потенцијалног развоја у региону. Општина Пирот се суочава са континуираним опадањем броја становника.

Према проценама становништва Републичког завода за статистику, према попису из 2002. године Општина је имала 63.791 становника. Према попису из 2011 укупан број становника је 57.928. Од укупног броја становника, према попису из 2011. године, Роми чине 4.45%, тј. 2576 особе које су се изјасниле да припадају ромској националној мањини. Међутим реалан број становника ромске националности који живе у општини Тирот се креће до 4000.

Роми су настањени на целој територији општине, у скоро сваком насељу се налазе ромске породице, али је највећа концентрација у насељу Расадник где живе око 2000 Рома и Ромкиња. Такође, су настањени и у околним селима. Око 80% ромског становништва живи у стандарним насељима и кућама, док 20% има неадекватне услове за живот.

Образованост Рома и Ромкиња је у последњих година подугнит на већи ниво, али са друге стране се смањило проценат запошљених. Велики број породица су корисници материјалног обезбеђења. Услед лоше економске ситуације и мање могућности запошљавања, велики број породица које чине млади људи и деца, су напустили своје домове и отишли у Западне земље, као тражиоци азила, што је и последица осипања деце из школског система.

Општина Тирот, јавне институције, ромске НВО као и педагошки асистенти и здравствена медијаторка, улажу све напоре да ромској заједници омогуће боље услове живота на свим пољима.

АНАЛИЗА УПИТНИКА

Локална самоуправа

Општина Тирот већ дуги низ година ради на унапређењу положаја Рома у областима које су препознате како на локалном, тако и на националном нивоу. Прва је општина у Србији која је издвојила средства у буџету ЛС за спровођење Декаде Рома. Из општинског буџета су се финансирале разне активности као што су: Развојно Образовни Центар (РОЦ) "Тралипе", активности у редовном предшколском, основношколском и средњешколском образовању, разне неформалнообразовне активности, активности у области медија, културе и традиције, информисања, запошљавања, становања, здравства.

Општина је подржала ангажовање ромског координатора и усвојила ЛАП за Роме и особе са инвалидитетом који је био актуелан до 2010. Са одласком координатора у пензију, локална самоуправа је наставила да ради на унапређивању положаја Рома и Ромкиња у сарадњи са ромским НВО. Општина је подржала ангажовање педагошких асистената и здравствене медијаторке.

С обзиром да на локалном нивоу не постоје прецизни подаци о ромској популацији и њиховој радној активности, Тернипе и Секонс-група за развојну иницијативу су уз подршку Шведске амбасаде и Управе за родну равноправност спровели анкетно истраживање на репрезентативном узорку на територији општине Тирот. Циљ истраживања је био да се утврди какав је економски положај Ромкиња у општини Тирот како би се отворила могућност усмеравања њихових потенцијала.

У Тироту је ова иницијатива наишла на подршку РНВО "Тернипе" и Општинске управе Тирот. Комисија за родну равноправност која је именована од стране локалне самоуправе, покренула је низ округлих столова, потписан је Меморандум о сарадњи и донета је одлука да се у Општини Тирот изради ЛАП за Ромкиње. У међувремену, представници Комисије за РР су припремали и Стратегију за унапређење положаја жена и у Радној групи за израду овог документа била је ангажована представница РНВО "Тернипе", као и жене, Ромкиње, које су биле одборнице у локалном парламенту.

Ромкиње су укључене у рад Комисије за родну равноправност, што им омогућава да заговарају, предлажу и усвоје неке јавне политике, мере и активности, а тичу се унапређивању положаја Ромкиња у Тироту. ЛАП за економско оснаживање Ромкиња је тренутно једини стратешки докуменат, који је актуелан, а односи се на ромску популацију. Није буџетиран, али постоји одлука о учешћу ЛС са 10% суфинансирања приликом одобрених пројеката. ЛАП се имплементира како од стране ромских НВО тако и од стране Националне службе за запошљавање, других невладиних организација. У току је израда Стратегије социјалне заштите, у којој су Роми препознати као посебна циљна група. Општина је именovala особу из ромске заједнице која је одржала фокус групу, урадила истраживање и анализа са предлозима и мерама ће бити део тог стратешког документа. Роми су препознати и у другим стратешким документима и акционим плановима као што је ЛАП за децу, ЛАП за младе, Стратегија локалног економског развоја и њен акциони план у коме је предвиђена имплементација ЛАП за економско оснаживање Ромкиња и изградња спортских терена и игралишта у насељу Расадник.

Општина Пирот нема посебна буџетска средства за Роме, али подржава ромске НВО кроз јавне конкурсе за НВО, конкурс за јавне радове, конкурс за реализацију пиротског културног лета, конкурс са реализацију ЛАП за децу, ЛАП за младе.

У току истраживања представници ЛС су навели да посебних проблема ромска заједница нема. Постоје индивидуални проблеми који се решавају са надлежним институцијама. Постоји, правна помоћ која се спроводи у Општинском јавном правобранилаштву.

На питање да ли постоје подстицајне материјалне мере за подршку образовања ромских ученика и које су ? - добили смо одговор да материјално угрожене породице које су корисници новчане социјалне помоћи код Центра за социјални рад остварују право на бесплатне уџбенике и бесплатну ужину за децу основношколског узраста. Локална самоуправа финансира смештај ученика у домове када су ученици са села које је удаљено и нема обезбеђен превоз до школе или када иду у специјализоване школе. Општина финансира бесплатан боравак деце у вртићу корисницима НСТП код ЦСР, деци са сметњама у развоју, трећем детету у породици и деци без родитељског старања (велики број деце је представника ромске заједнице).

Када су у питању локалне студентске стипендије у 2014/2015 је један студент остварио право коришћења стипендије а код стажирања је у 2015 једна Ромкиња обухваћена тим програмом. Општина обезбеђује средства за смештај за два ромска ученика у школи за музичке таленте у Ћуприји.

Општина Пирот је израдом стратешких докумената које се односе на унапређење положаја жена, а посебно Ромкиња, исказала спремност и мотивисаност да се активно бави проблемима са којима се ова рањива група суочава. Сматрамо да је сарадња која је притом развијена између локалних институција и цивилног сектора, укључујући и ромске невладине организације, на завидном нивоу.

Поред наведене подршке коју је локална самоуправа пружила у развијању локалних акционих планова, позитиван пример јесу и спроведене активности у осталим приоритетним областима, као што су образовање, запошљавање и здравство, кроз активне мере уписа деце у образовни систем, организовање округлих столова, организовање јавних радова, формирање општинског одбора сакупљача секундарних сировина и сл.

Општина је током Декаде имала доста активности, али нажалост не постоје неки званични извештаји. Како наводе представници ЛС, извештаји се достављају по потреби и налогу релевантних Министарства, за потребу истраживања националних и међународних организација, донатора. Забрана о запошљавању у локалној самоуправи онемогућава ангажовање ромског координатора који би радио између осталог и на редовном извештају рада општине и свих релевантних актера када је у питању унапређење положаја ромске заједнице у општини Пирот.

Центар за социјални рад

Центар за социјални рад је институција која пружа услуге социјалне заштите корисницима који су стекли услов за коришћење услуга Центра. Услуге су доступне ромској заједници која заузима највећи проценат корисника услуга (917 корисника социјалне помоћи је стање на дан 23. 09.2015 .) Услуге које пружа Центар за социјални рад доступне деци, одраслима и старима ромске националности су: право на помоћ у кући, саветовалиште за брак и породицу, породични смештај деце без родитељског старања, активно радно ангажовање, процена и планирање, неодложне интервенције, саветодавно усмеравање, услуге социјалног рада. Осам ромских породица пружа услугу породичног смештаја, док је деце ромске националности на породичном смештају у 2013 било 17, у 2014 је било 18 детета, а у 2015 је 13 ромске деце.

Радно ангажовање се показала као добра мера. Пријавио се велики број заинтересованих корисника што показује да је свест о запошљавању у ромској заједници на високм нивоу. Корисници су ангажовани од стране јавних институција и предузећа, а и на јавним радовима од стране НВО. Центар и општина Пирот спровode меру обезбеђивања услова становања деци без родитељског старања који настављају са школовањем, тј студирају. Том мером је била и обухваћена једна млада Ромкиња којој је обезбеђен смештај у стану који је намењен само таквим корисницима. Она је сада на стажирању у децјем вртићу, и то све показује да општина и центар пружају подршку ромској заједници кроз укључивање у спровођењу мера које су донете скупштинским одлукама.

Национална служба за запошљавање

Национална служба за запошљавање има изузетну сарадњу са ромским НВО. Афирмативне мере које се спровode на Националном нивоу при запошљавању су умногоме допринеле да Филијала у Пироту побољша сарадњу са ромском заједницом. ЛАП за економско оснаживање Ромкиња је такође допринело већој сарадњи и укључивању Ромске заједнице у програме НСЗ.

Припадницима ромске националности се информације пласирају приликом редовних јављања, током индивидуалних разговора, на АТП 1, АТП 2 обукама, информисањем преко средстава јавног информисања, организовањем трибина и презентација мера активне политике запошљавања на којима се сва незапослена лица упознају са могућностима за запошљавање и ангажовање уз непосредну активност НСЗ.

Активне мере подршке запошљавању Рома/Ромкиња на локалном нивоу су:

Посредовање у запошљавању лица која траже запослење: Обиласци послодаваца; Посредовање по захтеву послодаваца; Сајмови запошљавања; Мере подршке у активном тражењу посла - Индивидуални разговор; Индивидуални планови запошљавања; Обука за активно тражење посла.

Професионална оријентација и саветовање о планирању каријере: Информисање о могућностима за развој каријере; Саветовање; Селекција и класификација; Тренинг самоефикасности АТП-2; Радионаица за превладавање стреса услед губитка посла.

Субвенције за запошљавање незапослених лица из категорије теже запошљивих: Развој предузетништва; Информативно-саветодавне услуге у пословним центрима; Едукативни програми - обука пут до успешног предузетника; Менторинг програм; Субвенције за самозапошљавање; Програм једнократне исплате новчане накнаде за самозапошљавање; Субвенције послодавцима за отварање нових радних места.

Додатно образовање и обука: Обуке за тржиште рада; Обуке за познатог послодавца; Програм стручна пракса.

Јавни радови

Мере активне политике запошљавања за особе са инвалидитетом: Субвенција за запошљавање незапослених лица из категорије теже запошљивих; Стручна пракса; Обуке за познатог послодавца; Јавни радови; Субвенција зараде за запошљавање ОСИ без радног искуства; Рефундација трошкова ОСИ које се запошљавају под посебним условима; Рефундација трошкова зараде лицу ангажованом на пружању подршке на радном месту - радна асистенција и/или, Рефундација примерених трошкова прилагођавања радног места.

Интеграција корисника новчане социјалне помоћи на тржиште рада

Коришћење пореске олакшице по члану 45. и 45б Закона о доприносима за обавезно социјално осигурање

Број Рома/Ромкиња који је прошло кроз активне мере запошљавања:

2015	Субвенција за самозапошљавање - 2; Субвенција за отварање нових радних места - 2; Јавни радови - 3; Јавни радови Роми (ОСИ) - 9; Стручна пракса - 1; Субвенција за ОСИ без радног искуства - 2; ЛАПТЗ Субвенција за самозапошљавање - 1; ЛАПТЗ Јавни радови - 8; Сајмови запошљавања - 66; Обука за активно тражење посла - 17; Мотивационо активациона обука за лица без квалификација и нискоквалификована лица - 40; Саветовање о могућности за развој каријере - 6; Селекција и класификација - 18; Информативно саветодавне услуге у пословном центру - 30; Едукативне услуге у пословном центру - 18
2014.	Субвенција за самозапошљавање - 1; Субвенција за самозапошљавање Роми (ОСИ) - 1; Јавни радови Роми (ОСИ) - 5; Стручна пракса - 1; Обука за тржиште рада - 1
2013.	Субвенција за самозапошљавање - 1; Субвенција за самозапошљавање Роми (ОСИ) - 2; Јавни радови - 2; Јавни радови Роми (ОСИ) - 1

Медији

Општина Пирот има телевизијске, радијске и штампане медије. У оквиру истраживања су обухваћени ТВ Пирот, Пти канал, Радио Пирот, Плус радио, као и локалне новине Слобода.

Анализом истраживања је утврђено да новинари, водитељи, особље које је запошљено у медијима нису били ни на ниједној едукацији, програму или обуци. У разговору са њима смо утврдили да постоји интересовања за похађањем програма, семинара на којима ће стећи додатна знања и добити смернице за правилно извештавање, без дискриминације. У својим програмима немају посебан програм за Роме, али кроз своје програме, извештаје, емисије, анкете, извештавају о стању ромске заједнице у општини Пирот. Такође, имају добру сарадњу са ромским НВО, педагошким асистентима и здравственом медијаторком. Кад год се укаже потреба и прилика, они у својим емисијама имају госте из ромске заједнице и разговарају са саговорницима на разним темама. Сви локални медији конкуришу код Министарства културе кад су у питању конкурси за информисање на језицима националних мањина. Како је ромска национална мањина најзаступљенија од осталих националних мањина у Пироту, медији углавном конкуришу са пројектима који се односе на ромску заједницу. Тако је Плус радио три годне за редом подржан од стране Министарства за реализацију емисија на ромском (Џангав то тернипе, Аменцар, ...). На пројекту су била ангажоване две младе особе из ромске заједнице. На конкурс 2015, ТВ Пирот је такође добила подршку за реализацију емисија Ромски свет, где такође раде двоје младих један Ром и једна Ромкиња. Пти канал у сарадњи са организацијом "Жене југа" емитује документаре филмове о Ромима из Пирота.

На основу истраживања, може да се констатује да медији у Тироту доста извештавају о положају ромске заједнице као и о свим активностима које се у оквиру тога спроводе. Све информације које медији пласирају су корисни како ромској заједници тако и већинском становништву. Поред медија, Удружење Жене Југа у сарадњи са НВО, у оквиру многих пројеката, је радило на снимању документарних филмова, промотивних спотова, дигиталних прича. Најпрепознатљиви документарни филмови су Чувари традиције, Мале невесте, Ромски свет.

Школе

У општини Тирот има четири основне школе "Вук Караџић", "8 септембар", "Душан Радовић", "Свети Сава", као и једна школа за основно и средње образовање Младост, која је за децу са посебним потребама. У свим наведеним школама су заступљена ромска деца сем у школи "Душан Радовић".

"Вук Караџић", "8 септембар" и "Свети Сава" имају педагошке асистенте. То су школе које имају ученике ромске националности. Све анкетирание школе сматрају да им је потребан педагошки асистент. Највећи резултати педагошких асистената у школама су: старање да деца редовно похађају наставу, помоћ у изради домаћих задатака, подстицање и мотивисање деце о учешћу у другим активностима, помоћ и подстицање ученика да се интегришу у одељењу, подстицање позитивног односа у односу на децу којима је потребна додатна подршка, подстицање уписа у средње школе, успостављање везе између родитеља и школе, сарадња са наставним кадром како би се унапредио рад ученика, сарадња са локалним институцијама, сарадња са НВО, сарадња са Међународним организацијама, учествују у реализацији пројеката. Очекивања школе су: да се наставе све активности и да резултати буду константни и одрживи, постижу резултате, постоји квалитетна сарадња школе и породице, ученици настављају даље школовање, да наставе да сарађују са надлежним установама, организацијама, удружењима и јединицом локалне самоуправе, наставе да учествују у пројектима који промовишу образовање, мултикултуралност и сл.

Школа за основно и средње образовање Младост има велики проценат деце ромске националности. У разговору са директорком школе, можемо утврдити да немају добру комуникацију са родитељима и да им је непоходан педагошки асистент. Сматрају да ће тада деца имати бољи успех и већу подршку.

Што се тиче програма за превенцију раног напуштања школе ромских ученика, ниједна школа није предвидела посебну меру. Планом и програмом су предвиђене активности у којима су укључени ромски ученици. У школама у којима раде педагошки асистенти, може се рећи да се ту издвајају посебно ромски ученици јер том приликом са њима раде педагошки асистенти. Најчешће деца напуштају школу због одласка породица у Западне земље. При повратку постоје процедуре које треба да се испоштују, односно ако је дете тамо похађало школу, онда се уважава период школовања уз преведен докуменат о завршеном разреду и оверен од стране Министарства. Уколико не постоји такво сведочанство, онда се дете уписује у онај разред у коме је био када је напустио школу. Када је проблем напуштања школе због ране удаје, онда се ту укључују педагошки асистенти, психолог, социјални радник, ромске НВО које се бави тим проблемом, и решавају се проблеми који су различити од случаја до случаја.

Ромске невладине организације

У Тироту има више ромских удружења, организација, од којих континуирано раде и реализују различите активности су Удружење грађана Тернипе, Удружење Атцикани, Удружење ПРАЛИПЕ и Удружење Ромкиње са села.

Рад свих удружења се базира на унапређењу положаја ромске заједнице у Тироту али је ипак свако од њих специјализовано за поједине области. Тако да се кроз њихово деловање ради и на пољу образовања, здравља, становања, запошљавања, дискриминације, рад са децом, младима и Ромкињама, сакупљачима секундарних сировина, као посебе циљне групе унутар заједнице.

На овом истраживању су учествовала три ромске НВО: Удружење грађана Тернипе, Удружење Атцикани и Удружење Ромкиње са села. На основу разговора са њиховим представницима, установљено је да имају изузетну сарадњу са локалном самоуправом и јавним институцијама. Препознати су од стране већинског становништва као легитимни представници ромске заједнице у Тироту. Укључени су у изради локалних стратешких документа и акционих планова. Укључени су у локалним, телима, саветима и комисијама.

Подржани су од стране општине Тирот на јавним конкурсима за НВО и јавне радове. Међутим, сматрају да су потребни још неки механизми који треба да се обезбеде у општини Тирот.

Препоруке

***Анагажовање ромског координатора.

***Отварање Канцеларије за Роме за сарадњу са Националним саветом ромске националне мањине.

***Израда ЛАПТ за Роме и Ромкиње.

***Издавање буџета за имплементацију ЛАПТ-а.

***Израда годишњег извештаја о раду Општине Тирот, јавних институција, невладиних организација о активностима које се односе на унапређење положаја Рома и Ромкиња.

***Што се тиче придруживања Републике Србије, Европској Унији, ромске невладине организације су навеле да су упознате са поглављем 23 и акционим планом за националне мањине. Заинтересовани су да раде на јачању капацитета својих организација када је у питању придруживање ЕУ. Потребна су им додатна знања како би могли да у својој заједници примењују све мере које су потребне да се спроводе у циљу придруживања.

Грађани и грађанке

Анкетирано је укупно 10 испитаника (5 мушкараца и 5 жена). Испитивање је вршено директним разговором са испитаником на терену. Испитаници су становници ромских насеља (Расадник, Тијабара, Птрчевац). Образовна слика испитаника/ца је различита тако да су обухваћени испитаници са основним, средњим и високим образовањем. Старосно доба испитаника је од 20 - 60 година.

Већи проценат испитаника што је 80% није упознато са условима које Србија треба да испуни да би ушла у ЕУ, али на основу информација у медијима предпостављају да се то односи на промене закона, функционисање правосудја, борбе против корупције, заштита људских права, прва националних мањина.

На питања Колико сте упознати са документима о приступања ЕУ?, Да ли знате за постојање политичких критеријума за приступање ЕУ?, Које поглавље у оквиру приступних преговора говори о положају Рома/Ромкиња.

- Само 10% испитаника је знало за поглавље 23, док остали део испитаника, нико није упознат са документима о приступању ЕУ.

На питање - Шта данас угрожава остваривање основних људских права код Рома и Ромкиња?

Испитаници су одговорили да постоји дискриминација већинског становништва и саме државе, лоша економска ситуација и много незапослених Рома су сметња у остваривању основних људских права, предрасуди о Ромима, низак ниво образовања, и недовољно и нејединствено политичко ангажовање Рома.

Када су у питању стратешка документа на локалу, 20% испитаника је знало за ЛАПТ за економско оснаживање Ромкиња, 20% је чуло на локалним медијима, али нису упознати са називом документа, док осталих 60% нема никаквих сазнања о томе.

На питање да ли су посетили неку ЕУ земљу, 60% испитаника је одговорило да је било у посети рођацима у Аустрији, Немачкој, Шведској, 20% је посетило ЕУ земље са циљем проналажења посла, али су радили на црно, 10% је била студијска посета, а 10% није посетило ни једну земљу. Сви испитаници су одговорили да су те државе уређеније, људи боље живе, односно могу да живе од свог рада, нема дискриминације, да постоји правила којих се грађани придржавају.

На питање да ли би отишли из Србије ако би постала ЕУ држава, добијали смо различите одговоре. Особе које су старије не виде разлог зашто би отишле из своје земље, као и особе које су запошљене. Док млађе особе су спремне да оду из Србије уколико неби имали запошљења у нашој земљи. Економска egzистенција је на првом месту, иначе нико од свих испитаника неби напустио Србију, јер како кажу овде се некако осећају сигурније и безбедније.

Закључак

На основу анализе истраживања може се закључити да се у општини Тирот ради на унапређењу положаја Рома и Ромкиња, али да је потребно да се покрену још неки механизми како би се успоставила координација између локалних институција, ромског невладиног сектора, педагошких асистената, здравствене медијаторке и ромске заједнице. Поред координације, потребан је мониторинг и извештавање о реализацији јавних политика намењених Ромима и Ромкињама као и свим активностима које се односе на побољшање положаја ромске националне мањине у општини Тирот.

КРАГУЈЕВАЦ

Општи подаци о Крагујевцу

Крагујевац је привредни, културно-просветни и политички центар Шумадије и Поморавља. Налази се у средишту Републике Србије. Први пут се помиње 1476. године, као мало село са 32 куће. Када је кнез Милош Обреновић обновио српску државу, ослободивши је од Турака, прогласио га је 1818. године за престоницу. Већ 1822. године имао је 283 куће и око 2 000 становника. Тоређења ради, у исто време, Београд је имао око 30.000 становника, а цела Србија око 1 000 000.

По многим достигнућима тадашње младе државе, Крагујевац са правом носи епитет "Први у Србији". Читав низ институција, први пут у историји српске државе, се оснива баш у Крагујевцу-прва престоница (1818.), први суд (1820.), прва гимназија (1833.), први театар (1835.), први лицеј (1838.), први изливени топови (1853.), прва електрична централа (1884.).

Пресељењем престонице у Београд, 1841. године почиње период стагнације Крагујевца. И поред тога, град је остао центар политичког живота, тако да су, као и у време кнеза Милоша, у њему наставиле да се одржавају све важније скупштине у Србији, све до 1878. године.

Два фактора су одлучујуће утицала на убрзани економски и културни развој града. Један је био проглашење Крагујевца за престоницу, а други оснивање Тополивнице и касније прерастање у Војнотехнички завод, претечу "Црвене заставе". Ако је проглашење за престоницу иницирало свеколики развој града, онда је и војна индустрија допринела да се Крагујевац уздигне у ред најзначајнијих градова у Србији, пре и после Првог и Другог светског рата и такав значај задржи и до данас, отпочињањем производње путничких возила 1953. године.

У последњем периоду град је изложен често контрадикторним факторима утицаја на његов развој. Индустријски развој, нагло повећање броја становника добрим делом захваљујући и досељавању, отварање Универзитета у граду, али и бројне погубне одлуке изазване планским централистичким социјалистичким концепцијама, довеле су до тога да је на почетку новог века, град у тешком положају доспео на прекретницу.

Мало градова у Србији има тако препознатљиве симболе као Крагујевац. Слободно се може рећи да су то: оружје, аутомобили и споменик стрељаним ђацима - као најпотресније сведочанство у иначе тешкој трагедији која је задесила град 21. октобра 1941. године, када су немачки окупатори стрељали око 7 000 становника.

.: Географски положај града .:

Крагујевац се налази у срцу Шумадије и Србије, јужно од главног града Београда удаљен је 140км аутопутем Е10. Координате града Крагујевца: северна географска ширина 44° 22'; источна географска дужина 20° 56'; надморска висина 180м.

Простире се на површини од 835 квадратних километара. Подигнут је на обалама Лепенице у Крагујевачкој котлини, где се дотичу крајњи огранци шумадијских планина: Рудника, Црног Врха и Гледићких планина. За избор места при оснивању насеља били су од утицаја и бројни водотоци. Наиме, кроз уже градско подручје тече река Лепеница и налазе се ушћа њених притока.

Општи подаци о ромској заједници у Крагујевцу

Демографска структура

У Крагујевцу према последњем Попису Републичког завода за статистику из 2011. године живи 1482 припадника ромске етничке заједнице од тога 751 Ром и 731 Ромкиња. Процентуално Рома је 50,7% а Ромкиње чине 49,3% од укупне ромске популације. Због страха од дискриминације, изузетно неповољног друштвеног положаја, правне невидљивости, етномимикрије, изражене мобилности, социјалне искључености, али и високог процента етнички и национално мешовитих бракова у ромској заједници, забележена је асимилација која даје искривљену слику о стварном броју Рома који живе у Републици Србији. Око 15% ромске заједнице у Крагујевцу чине интерно расељена лица са Косова и Метохије.

Роми живе у 13 насеља, од којих је 8 нелегализованих, у различитим условима и са различитим степеном уређености, лоцираних у градској и приградској средини. Једино се насеље Лицика може сматрати ромским хомогеним насељем у коме живе само домицилни Роми, јер су сва остала насељена са ромским и другим становништвом.

Насеље Јужна заобилазница оформљено је досељавањем ИРП са Косова и Метохије 1999. године. Процењено је да је структуру ИРП чини око 15% Рома.

Ромска насеља у Крагујевцу

РБ	НАЗИВ РОМСКОГ НАСЕЉА	БРОЈ ДОМАЋИНСТВА	БРОЈ СТАНОВНИКА
01.	Лицика Статус: РС;СН;НЛН;УН; Услови: СК;К;СВ;СС;АУ	130	520
02.	Палилуле Статус: МС;СН;ЛН;УН; Услови: СК;К;СВ;СС;АУ	70	280
03.	Колонија и Багремар Статус: МС;СН;ЛН;УН; Услови:СК;К;СВ;СС;АУ	90	360
04.	Бресница 1;2;3; Статус: МС;СН;ЛН;УН; Услови: СК;К;СВ;СС;АУ	60	240
05.	Јужна обилазница Статус:РС;НН;НЛН;УН; Услови:ТК;БК;БВ;БС;БАУ	10	64
06.	Илина Вода- Маршић Статус:МС;СН;ЛН;УН; Услови: СК;К;СВ;СС;АУ	30	180
07.	Сушица- Аеродром Статус:МС;СН;ЛН;УН; Услови: СК;К;СВ;СС;АУ	10	40
08.	Угљешница, Петровац Статус:МС;СН;НЛН;УНСВ;СС; Услови:СК;БК;СВ;СС;АУ	10	40
09.	Ердеч - Пава Статус: МС;СН;НЛН;УН; Услови: СК;К;СВ;СС;АУ	300	1500
10.	Грошница 1;2;3; Статус:МС;СН;НЛН;РН; Услови: СК;БК;СВ;СС;АУ	300	1500
11.	Дреновачки пут Статус:МС;СН;НЛН;РН; Услови: СК;БК;СВ;СС;АУ	200	1000
12.	Корман Статус:МС;СН;НЛН;РН; Услови: СК;БК;СВ;СС;БАУ	30	100
13.	Трмбас Статус:МС;СН;НЛН;РН; Услови: СК;БК;СВ;СС;БАУ	10	50
	Осталих појединачно расутих по граду	250	1000
	УКУПНО	1500	6874
	Процена је да од 13.500 ИРП негде између 10% и 20% Рома (15%)	500	2325
		2000	9199

¹ Статус: Користити скраћеницу: Роми (РС) / Мешано становништво (МС); Ново насеље - од 1999. (НН) / Старо насеље (СН); Легализовано насеље (ЛН) / Нелегализовано насеље (НЛН); Урбано насеље(УН) / Рурално насеље (РН)

¹ Услови: Користити скраћенице: Привремене куће (ТК) Сталне куће (СК); Без канализације (БК) / Са канализацијом (К); Без водовода (БВ) / Са водоводом (СВ); Без струје (БС) / Са струјом (СС); Без асфалтираних улица (БАУ) / Асфалтиране улице (АУ)

Специфичне одлике ромске заједнице

Сиромаштво као главна компонента социо-културног идентитета Рома

Сиромаштво у ромској заједници је вишегенерацијски друштвени феномен који се уједно може сматрати и узроком, али и последицом изразито неповољног положаја ромске заједнице. Због укорененог сиромаштва Роми имају неједнаке услове у свим сферама друштвеног живота. Роми теже остварују основна људска права, наилазе на препреке у обезбеђивању личних докумената што их чини правно невидљивим. Функционална неписменост родитеља ствара понекад непремостиву препреку за образовање деце. Због нерегулисаних правних односа и лоших услова становања, немогућства за запослење неретко се дешава да Роми у потрази за бољим условима живота траже економски азил у неким од земаља Западне Европе. Негативна политика европских земаља с обзиром на растући тренд тражења азила, врло оштро санкционише досељавање ромских

породица. Оне бивају депортоване у Србију без адекватне документације. Услед оваквог следа догађаја, настаје горући проблем осипања деце из образовног система које се због насталог дисконтинуитета у образовном процесу тешко враћају и настављају школовање.

Породице повратника по реадмисији исељавањем губе право на социјалну заштиту и различите облике социјалних давања која су често једини извор прихода ромских породица. Ово је проблем који се на основу искустава мора системски решавати, али се морају и предузимати превентивне мере кроз информисање и упознавање са политиком азила.

Мере које су у протеклом периоду спроведене у области образовања донеле су повољне промене у ромској заједници. Постигнут је велики напредак на свим нивоима образовног процеса. Кроз донаторске програме развили су се позитивни примери и модели раног развоја деце, све је већи степен укључености деце у припремни предшколски програм, деца основно школског узраста добијају подршку кроз опремање уџбеницима и школским прибором, индивидуалну подршку у учењу и побољшавању постигнућа, средњошколцима и студентима обезбеђене су стипендије Министрство просвете научног и технолошког развоја (МТПНТР) и других фондова који подржавају инклузивни приступ образовању. Сет спроведених мера и активности донео је крајње позитивне резултате да је све већи проценат ромске деце обухваћен образовним системом. На академском нивоу, појавила се генерација високо образованих Рома и Ромкиња из различитих области.

На основу ових показатеља може се закључити да напредак у области образовања нужно намеће развијање афирмативне политике запошљавања Рома и Ромкиња на основу знања и компетенција, узимајући у обзир неједнаке услове, неповољну друштвену климу и основна начела стратешких докумената којима је гарантован равноправан положај свим грађанима и грађанкама Републике Србије.

Смањење сиромаштва код Рома препознато је као једно од важнијих питања Стратегије за смањење сиромаштва на националном нивоу. Ово је шири оквир свих проблема и препрека на чијем превазилажењу се мора системски деловати.

Подаци о спроведеним активностима нису родно осетљиви (број корисника/ца није разврстан по полу) и не може се утврдити у коликој мери су активности и мере биле доступне женама и мушкарцима и колико су одговарале на њихов специфични положај. Самим тим нема података о препрекама са којима се Ромкиње суочавају у коришћењу постојећих мера, као и које им мере недостају. Како би ЛАПТ и његово спровођење у једнакој мери били ефикасни за Роме и Ромкиње, али и доприносили решавању специфичних проблема жена у заједници, потребно је да сви индикатори и базе података буду родно осетљиви као и да се предвиде активности усмерене ка унапређењу положаја Ромкиња. Традиција у ромској заједници, али и родни обрасци генерално утичу на доступност услуга и програма као и шансе за Ромкиње.

У Савету за унапређење положаја Рома на територији града Крагујевца укључено је девет жена од укупно шеснаест чланова, међу којима је и 1 Ромкиња. Осим осигуравања партиципације Ромкиња у доношењу одлука потребно је у већој мери укључити Ромкиње у консултативне процесе и учинити њихову перспективу видљивом у локалним политикама и пројектима. База података о спровођењу ЛАПТ мора укључивати податке разврстане по полу и све институције морају водити евиденцију о корисницима/цама разврстану по полу како би креирали и пратили родно осетљиве мере.

СВОТ анализа ромске заједнице у Крагујевцу

	С Н А Г Е	С Л А Б О С Т И
У Н У Т Р А Ш Њ А	Људски ресурси: -15 РНВО; Тим за инклузију у ТППП; ЛТ за образовање Рома; КОЦД за Роме у Тиму потпредседника владе за ССС; Савет за унапређење положаја Рома; Мобилни тим за инклузију Рома; Служба за сарадњу са удружењима и људска и мањинска права; Помоћник градоначелника за сарадњу са удружењима и људска и мањинска права;	- 11 РНВО немају изграђене организације, разрађен тимски рад са изграђеним сазнајним капацитетима и простором за рад. - Сиромаштво и функционална неписменост. - Неизграђени квалитетни међуљудски односи (неповерење, неразумевање јако ривалство, сујета). - Недостатак знања међу одређеним лидерима. -Неизграђени тимови у организацијама недостатак тимског рада.

С Р Е Д И Н А	Ромски координатор; здравствени медијатор; ментор асистент и педагошки асистенти у 4 ОШ, асистент у ПППП (1), укупно (5); асистент у настави у ОШ; - 3 РНВО имају изграђене организације, разрађен тимски рад са изграђеним сазнајним капацитетима и простором за рад. - укљученост ромског координатора и сарадња и по вертикали и хоризонтално (мрежа од 47 ромских координатора) - добра сарадња са институцијама и организацијама на локалу (ГУ Крагујевац, ЦСР, ШУ, ДУ Нада Наумовић, ПТУ, НСЗ, Црвени крст, НВО) Стратешка документа - ЛПА за Роме (база података) - Стратегија за образовање Рома на локалном нивоу. - Редифинисани ЛПА за Роме у области образовања.	-Непосвећеност општем циљу и надјачавање парцијалног интереса. - Неизграђен волонтеризам - Недостатак одговорности у раду. - Изражена велика очекивања у односу на друге нарочито на државу без сагледавања неопходног личног учешћа ради бољитка. - Недовољна међусобна транспарентност. - Недовољан технички и људски капацитет у канцеларији за ромска питања.
	МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
С П О Љ Н А С Р Е Д И Н А	Подршке -Међународне заједнице (ЕАР; ОЕБС; УНХЦР; УНДП; УНИЦЕФ; УНХАБИТАТ и друге). - Национална подршка (Канцеларија за људска и мањинска права; НСРМ; Лига за Декаду, КОЦД и Тим потпредседника владе за ССС; Министарство рада и социјалне политике; Министарство за животну средину и просторно планирање; Министарство за образовање и др). - Локална подршка (ГУ Крагујевац, ЦСР, ШУ, ДУ Нада Наумовић, ПТУ, НСЗ, Црвени крст, НВО) Стратешка документа: - Декада Рома - ЈАП за Роме - Стратегија за смањење сиромаштва	Међународни ниво Превремено повлачење донатора, лоша расподела средстава до крајњег корисника. Национални ниво - Честе промене на водећим државним позицијама које изазивају дисконтинуитет у реформама. - Недостатак знања и недовољна сензибилизација ка проблематици Рома. - Неизграђени међуљудски односи (неповерење, неразумеваше) - Економска криза, недостатак средстава, лоша расподела средстава до крајњег корисника - Корумпираност, субјективност. - Парцијално сагледавање интереса са запостављањем општег интереса у сва 3 сектора (Јавни; Цивилни и Привредни) - Слаба сарадња међу секторима нарочито привредног са остала 2. - Недовољна транспарентност. - Површност и неодговорност у раду. - Тромост у тражењу системских решења

ПРИОРИТЕТНЕ ОБЛАСТИ ДЕЛОВАЊА

Образовање

Динамичан привредни развој у претходном периоду условио је развој образовних институција. Основно образовање је организовано у 22 основне школе, а Крагујевац је центар средњег образовања шумадијског округа. Настава се изводи у 8 средњих школа. Развијена мрежа средњег образовања даје потребну образовну структуру за привреду, ванпривреду и за универзитетско образовање.

	Основне школе	Средње школе	Укупно
Број установа	22	8	30
Број одељења	747	345	1.092
Број ученика	19.145	10.261	29.406
Број наставног особља	1.115	760	1.875

Структура образовних институција у Крагујевцу

У граду постоје и три специјалне школе за основно и средње образовање. Школа за ученике оштећеног слуха са домом ученика са 91 учеником у 12 одељења, 21 наставником и 8 васпитача. Музичка школа "Милоје Милојевић" са 589 ученика у 40 одељења са 91 наставником и Специјална школа "Вукашин Марковић" са 298 ученика.

Универзитет у Крагујевцу је самостална високошколска установа, која у обављању делатности обједињује образовни и научноистраживачки, стручни и уметнички рад, као компоненте јединственог процеса високог образовања. Основан је 21. маја 1976. године и његов оснивач је Република Србија. Корени Универзитета у Крагујевцу сежу до далеке 1838. године када је у Крагујевцу, првој престоници обновљене Србије, основана прва високошколска институција - Лицеј, из које се развио Универзитет у Београду и касније, Универзитет у Крагујевцу. Мрежа високошколских установа у саставу Универзитета у Крагујевцу се постепено ширила, у складу са концепцијом разуђеног универзитета, тако да се данас, у саставу Универзитета налази 11 факултета који су смештени у 5 градова Централне Србије, подручја које насељава око 2 500 000 становника.

У саставу Универзитета у Крагујевцу су: Агрономски факултет у Чачку, Технички факултет у Чачку, Економски факултет у Крагујевцу, Машински факултет у Крагујевцу, Машински факултет у Краљеву, Медицински факултет у Крагујевцу, Правни факултет у Крагујевцу, Природно-математички факултет у Крагујевцу, Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, Педагошки факултет у Јагодини, Учитељски факултет у Ужицу.

На факултетима Универзитета у Крагујевцу студира преко 16.500 студената на програмима који, у складу са **Болоњском декларацијом**, прате ефикасност студирања и где се анализира квалитет наставног процеса, врши иновирање наставних планова, подстицање научног подмлатка и унапређивање научноистраживачког рада.

Образовна структура становништва у Крагујевцу

Становништво са завршеном средњом стручном спремом	38,2 %
Становништво са завршеним основним образовањем	26,8 %
Становништво са завршеним вишим образовањем	4,1 %
Становништво са завршеним Високим образовањем	5,3 %
Неписмено становништво	3,5 % или 6261

У образованој структури становништва има највише особа са завршеном средњом стручном спремом (38,2%) и оних са завршеним основним образовањем 26,8%; са завршеним вишим образовањем је 4,1%, а са високим 5,3% становништва. Неписмених је (6.261) односно 3,5 % од укупног броја становника.

Образовна структура становништва у Крагујевцу старог 15 и више година

Образовна структура становништва старог 15 и више година			
	Свега	Мушко	Женско
Становништво старо 15 и више година	142.362	68.908	73.454
Без школске спреме	9.524	1.873	7.653
Од 1-3 разреда основне школе	3.344	754	2.590
Од 4-7 разреда основне школе	22.892	9.721	13.171
Основно образовање	38.107	18.047	20.060
Средње образовање	54.397	30.404	23.993
Више образовање	5.906	3.448	2.458
Високо образовање	7.540	4.340	3.200
Непознато	650	321	329

Укупно неписмено становништво у Крагујевцу

Година	Укупно неписменог становништва старости преко 15 год.	Мушко	Женско
1971	13.682	2.133	11.549
1991	6.353	907	5.446
2002	3.360	497	2.863

Ако знамо да је за сваког грађанина образовање пут ка бољој социјалној интеграцији, друштвеном положају и економској независности, онда знамо да је најбитнији фактор имати добро и квалитетно образовање. Тешкоће са којима се образовање сусрело, у последњих 15 година су погоршале образовање све деце, а посебно лош образовни статус ромске популације у Крагујевцу. Влада Србије је 2001. године, започела реформу образовног система у намери да омогући квалитетно образовање за све, поготово за образовање националних мањина, а посебно Рома.

Образовање Рома је један од значајних предуслова и путева њихове еманципације и интеграције као равноправних грађана у друштву. Остваривање права на образовање Рома допринеће развоју не само ромске заједнице, већ и друштва као целине, пре свега грађанског друштва и његове демократије. Развој образовања Рома унапредиће општи образовни и културни статус друштва и може повећати његову економску моћ.

Подаци о образовању Рома се битно разликују од података везаних за већинско становништво. Образовни статус ромског становништва је веома низак. Према подацима Републичког завода за статистику 1/5 регистрованих Рома је неписмено, док 1/5 има непотпуну основну школу а нешто мање од 1/3 Рома има завршену основну школу, средњу школу заврши 8% Рома, а вишу 0,2 % Рома. По подацима Канцеларије за ромска питања, у школској 2007/2008 година, у Крагујевцу било је свега 634 ученика ромске националности основношколског узраста, 46 ученика средњошколског узраста и 10 студената. На основу података РНВО број ромских ученика у Крагујевцу је много већи (крећу се од 1.000 - 1.500 ученика). Етномимикрија јесте разлог неслагања између званичних података и података РНВО. Осипање ромских ученика у образовном процесу најчешће се јавља од 5-7 разреда основне школе. Велики број деце ромске националности веома рано (најчешће од 5-8 разреда) остаје ван образовног система. Најчешћи разлози за напуштање школе су: престарелост (више пута понављају разред или касније пођу у школу тако да не заврше осми разред а напусте школу); одлазак у иностранство; због лошег материјалног статуса породице, деца су приморана да се врло рано укључе у радне активности како би потпомогли обезбеђење егзистенције; због веома израженог сиромаштва, а и недовољне информисаности ромски родитељи немају могућност да воде рачуна о потреби образовања своје деце.

Тракса основних школа у Крагујевцу је да у сарадњи са месном заједницом на којој се школа налази евидентира све потенцијалне ученике. Када се ученици упишу у основну школу, законска обавеза је да исту заврше, у противном подноси се кривична пријава против њихових родитеља. Међутим, закон се често не спроводи када су у питању Роми.

Деца која напуштају основно образовање (пре завршеног осмог разреда) су у највећем броју ромска деца, деца са проблемима у развоју и деца из дисфункционалних породица. Преко Центра за социјални рад 1328 корисника МОП-а је примило помоћ за набавку школског прибора. Корисници МОП-а децу шаљу у школу јер је то услов да добијају социјалну помоћ, али школу напуштају због нередовног долажења, или чим напуне 13-15 година. Они најчешће наводе следеће разлоге: лоша материјална ситуација, болест детета, незапосленост итд.

Деца која су потпуно ван образовног система (око 0,1% у односу на укупан број деце у основним школама) су васпитно и хигијенски запуштена и живе у баракама од лима и картона (зову га картонско насеље) у Бресници. Не поседују документа, а и тачан број деце тешко је утврдити (око 7-8) школског узраста не иду у школу већ са родитељима иду по улици и живе од прошње. Говоре искључиво ромски језик и не воле много да контактирају. Заједничко за ове Роме је: њихов тачан број је тешко утврдити (живе у заједницама, долазе и одлазе); низак ниво образовања (ниво свести ових људи је на ниском нивоу и не схватају значај образовања); немају запослење и живе у изузетно тешким материјалним условима; не примају социјалну помоћ јер не поседују потребна документа; говоре искључиво ромски језик; живе у нехигијенским условима, у баракама од картона и лима; деца не иду у школу, користе се за прошњу.

Значајан број ромске деце категорише се и упућује у специјалне школе у којима добијају образовање слабијег квалитета. Многе овакве установе постале су школе, за углавном ромску децу која су ту најчешће због псеудозаосталости и образовне депривације. Не постоје званични подаци о националној припадности деце у овим школама, али постојећи сугеришу да су 50-80% деце у њима Роми. Нажалост, ово поразно стање одговара и специјалним школама, које лакше раде са децом која имају нормалне способности, али и родитељима, јер

су неке школе интернатског типа и обезбеђују помоћ за децу у виду бесплатних obroка, уџбеника, одеће и обуће. У овим срединама ромска деца се често осећају сигурно и безбедно у окружењу које их прихвата и у коме су већина. Међутим, у овим институцијама реализују се краћи и једноставнији образовни програми него у редовним школама, методе рада и ниска очекивања од ученика су непримерени њиховим могућностима. Псеудоаостала ромска деца у оваквом окружењу не могу да развијају своје природне капацитете и обележена су етикетом деце из специјалних школа. Са стеченим дипломама немају проходност за даље школовање, што их усмерава на најједноставније послове који су знатно испод њихових способности, слабо цењени и плаћени. Поред наведених проблема везаних за ромску популацију, њихов већ тежак положај додатно оптерећује дискриминација. Већинско и друго становништво има развијене стереотипе (позитивне и негативне) и предрасуде према Ромима, који настају због опште нетолеранције на различитост, недостатка личних контаката са Ромима, не поседовања знања о њиховој историји, култури и традицији и са порастом национализма последњих година се још више увећавају. Начин живота Рома се најчешће тумачи као последица културолошког и етничког система вредности, а не као резултат сиромаштва и маргинализације.

Запошљавање

Крагујевачка привреда је претежно базирана на металопрерађивачком комплексу, а у оквиру њега на производњи саобраћајних средстава и оружја. Кључни подаци од значаја за процену стања у привреди у Крагујевцу говоре следеће:

Декомпоновањем система "Застава" 2001. године, уз помоћ Владе Србије, број предузећа у Групи "Застава" је са 47 смањен на 20, а број запослених са 30.700 смањен на 8.300; У 2004. години укупан број запослених у Крагујевцу износио је 56.565 лица, а 2008. године 45.265 лица; Процес приватизације друштвених предузећа довео је до отпуштања непродуктивних радника, односно укидања категорије фиктивно запослених лица; Од 54 углавном друштвених предузећа до јуна 2009. године је приватизовано укупно 35 предузећа;

У Граду постоје и три предузећа која запошљавају особе са умањеним радним способностима и особе са инвалидитетом, са укупно 195 запослених ("Застава ИМПРО", "Графопромет", "Шумадија ДЕС"); У Крагујевцу је у 2008. години пословало 1.382 предузећа (17 великих, 68 средњих и 1.297 малих), што у односу на 2004. годину представља повећање броја за 20% (укупно 1.150 предузећа); Број радњи, у 2008. години их је било 4.560, што представља повећање за 7,7 %, у односу на 2004. год. (4.233 радње); У периоду од 2000. године Крагујевац се суочава са највећим проблемом - незапосленост.

Најснажније помаке у економском развоју град Крагујевац је учинио на стварању повољног привредног амбијента. Град је донео Стратегију локалног економског развоја за период 2007-2011. година, која је заснована на савременим стандардима; дефинисао сет стимулативних мера за инвеститоре у производним делатностима и инфраструктурно опремање индустријске зоне. Резултати ових мера је долазак значајних фирми: "Фиат", "ТПВ", "Метро", "Меркатор", "Плаза", "Супернова", "Туш" и других. Стварањем заједничког предузећа "Фиат аутомобили Србија", добијена је прилика да се заједно са домаћом кооперацијом постепено покрене развој Града и читаве Србије.

Град је у периоду 2006-2008. године издвојио из буџета средства у износу од 24.661.459 динара, на име 131 гранта за самозапошљавање. Такође је у сарадњи са организацијом ХЕЛП, од 2003. до септембра 2008. године додељено 290 грантова у вредности око 30.000.000 дин. У периоду од 2005. до 2008. године, Град је поклањао изузетну пажњу развоју пољопривреде, формирајући један од највећих аграрних буџета у Србији. Имајући у виду, његову развојну компоненту укупно је подељено 1.439 новчаних кредита, а кредите у роби добило је 6.189 корисника. У 2007. години Крагујевцу је додељено признање: "Град будућности", а 2008. године је добио сертификат као Град са повољним пословним окружењем, који му је доделила Национална алијанса за локални економски развој (НАЛЕД) и Министарство економије и регионалног развоја.

Упоредни преглед структуре незапослених 2007-2008.године

СТАРОСТ	УКУПНО		До 30 година		31-40 година		41-50 година		Преко 50 година	
	Свега	Жене	Свега	Жене	Свега	Жене	Свега	Жене	Свега	Жене
2007	25020	14406	8137	4658	5664	3692	5283	3256	5936	2800
2008	23711	13658	7305	4658	5265	3424	5264	3296	5877	2744

Извор: Национална служба за запошљавање-филијала Крагујевац

На крају 2008 године у Крагујевцу је евидентирано укупно 23.711 незапослених лица, што је за 5,2% мање него у 2007. години. У Шумадијском округу регистровано је укупно 35.350 незапослених. Од укупног броја незапослених, у Крагујевцу, 13 658 су жене (57,6%). Током 2008. године евидентирана су и 16.775 лица која су се запослила, од којих 5.895 на неодређено време. У односу на 2007. запосленост је повећана за 15%. На евиденцији Националне службе запошљавања-филијале Крагујевац је дат податак за Роме, да је евидентираних 330 припадника ромске националности, од тога 138 Рома и 192 Ромкиње закључно са 31.12.2014. године. Закључно са 30.06.2015. године, стање у бази података НСЗ је да имамо 133 Рома и 193 Ромкиње, изјашњене да траже посао. Закључно са 30.06.2015. године, запослено 30 припадника ромске националности, 24 Рома и 6 Ромкиња. Програми активних мера политике запошљавања; Самозапошљавање - конкурисало 5 лица, 4 Рома и 1 Ромкиња, обуку за предузетништво завршило 5 лица, субвенција је одобрена за 1 Рома.

Социјална заштита

Град Крагујевац у оквиру социјалне политике има дефинисана права која обухватају све категорије становника. Од значаја за развој Града посебно за развој социјалне заштите су и усвојена стратешка документа (ЛПТА за децу, ЛПТА за ИРП и Роме, Стратегија локалног економског развоја, Градска стамбена стратегија ...). Права корисника дефинисана су локалним усвојеним документима и средства за њихову реализацију се обезбеђују у буџету Града. У Граду су заступљени институционални и ванинституционални облици заштите. Сарадња локалне самоуправе, институција социјалне заштите и невладиног сектора развијена је кроз пројектне активности. За одређене области између институција и осталих партнера постоје дефинисане процедуре о поступању и протоколи о сарадњи.

Континуираном сарадњом локалне самоуправе и осталих актера друштвене заједнице успостављен је систем тимског и мултисекторског рада у циљу ефикасније заштите грађана.

Поред постојања права и услуга социјалне заштите постоји проблем територијалне покривености, нарочито на сеоском подручју и недовољног обухвата становника. Поједине услуге социјалне заштите нису развијене, иако за њима постоји потреба. Неразвијеност услуга условљена је недостатком финансијских средстава и непостојањем адекватних просторних капацитета. Информисаност грађана о правима и услугама у области социјалне заштите није довољно развијена. 07.04.2014. године одлуком Градског већа је формиран Мобилни тим за инклузију Рома на територији града Крагујевца, као повремено радно тело већа. Мобилни тим чине ромски координатор из Града Крагујевца, представници Центра за социјални рад и Националне службе за запошљавање, педагошки асистент и здравствена медијаторка. Мобилни тим активно ради пре свега на информисању, и најмање једном месечно улази у ромска насеља, како би што доступнијом учинио услуге локалних институција и интегрисао Роме у све видове друштвених токова, у циљу остварења основних људских права за Роме. Успостављен је механизам институционалне подршке ромској заједници са циљем унапређења положаја Рома из области које покривају чланови тима.

Незапосленост, као дугогодишњи проблем, узрок је великог броја социјалних проблема који се одражавају на различите друштвене групе - младе, одрасле, ОСИ, Роме, избегла и расељена лица.

У 2013. години је било подељено 4.483 једнократних новчаних помоћи, од тога за припаднике ромске националности 1.120, и од тога за Ромкиње 672, а за Роме 448.

У 2014. години је било подељено 3.130 једнократних новчаних помоћи, од тога за припаднике ромске националности 783, и од тога за Ромкиње 522, а за Роме 261.

Здравствена заштита

Сиромаштво Рома се преплиће са ниским образовним нивоом и високом стопом незапослености што узрокује и маргинализацију Рома из друштва. Лоши услови живљења додатно отежавају положај Рома уз врло лошу здравствену слику Рома. На све ово се надовезује и низак ниво свести код већине Рома и по питању здравствене културе. О овоме показују и подаци да је просечна старост Рома 28 година, док је код остатка популације 44 година. Висок степен морталитета, велики број хроничних болесника и то пре свега асматичара. Висок је проценат и неинформисаности Рома.

У ромским насељима су присутне и болести зависности - пушење, алкохолизам и наркоманија. Продукти овога су и изражена патологија међу Ромима у виду деликвенције, проституције, просјачења и деце на улицама. По најновијим истраживањима УНИЦЕФ-а смртност ромских беба у односу на бебе из већинске популације је двоструко већа.

Сви показатељи нас упућују на што већи број активности везаних за подизање свести код Рома о неопходности здравствене културе, нарочито код младих Рома. Неминовно је да се створе пре свега бољи услови за становање.

Повратак по основу споразума о реадмисији и миграције

Последњих година је забележен раст миграција Рома, које су условљене пре свега услед појаве екстремног сиромаштва и недостатка посла, како би Роми могли да опстану са својим породицама. Интензивне миграције су условиле и прекид континуираног рада са ромском заједницом у свим областима које прати Декада Рома, образовање, запошљавање, здравствена заштита и становање. Недостатак посла, односно средстава за живот је кључни разлог настанка ове појаве, а никако традиционалан номадски начин живота Рома, како то неки сматрају. Сада је неопходно да се локална заједница интензивније укључи у могућности прихвата Рома и интензивније укључи у њихову реинтеграцију у оквиру друштва.

Становање

У области становања су урађени одређени помаци пре свега код истраживања ромских насеља, јер су истражене потребе Рома у два ромска насеља у Лицики и Корману. Ова истраживања су обухватила укупно 153 ромских породица, тачније 130 породица из Лицике и 23 породице из Кормана. Истраживање је урадила Екуменска хуманитарна организација из Новог Сада, средства за ова истраживања је обезбедила Европска унија, која је то спровела преко ОЕБС-а. У склопу пројекта "Европска подршка инклузији Рома-Овде смо заједно" у којој је компонента уређења ромских насеља, даље се ишло и са израдом Плана детаљне регулације за насеље Лицика. План је урађен и усвојен одлуком Скупштине Града Крагујевца. Сада се даље ради на идејном решењу инфраструктуре и саобраћајница унутар Лицике, циљ је да се изврши припрема око пројектног аплицирања за средства из фондова ИПА 2013. Проблем легализације ромског насеља Лицика је због велике густине насељености и једним делом нерешених правно-имовинских односа међу становницима насеља.

ЗАКЉУЧАК

Однос шире локалне заједнице према Ромима – подршка у иницијативама за значајнијом интеграцијом Рома у све друштвене токове

Положај Рома у Крагујевцу се не разликује битно од положаја Рома у другим градовима или другим земљама региона. Они су непривилегована друштвена група чији представници живе у неурбаним насељима. Проценат неписменог становништва је највиши међу Ромима, стопа запослености најнижа, не располажу друштвеном нити политичком моћи, док је заступљеност у институцијама безначајна.

У Крагујевцу је још крајем 90-тих година покренуто више иницијатива које су имале за циљ побољшање положаја ромске заједнице. Пошто је већ констатовано да је изузетно мали број особа ромске популације која је обухваћена образовним системом, препознато је да највише треба радити на пољу образовања Рома. То је један од разлога због чега се ромска заједница бави подизањем мотивације ромских ученика за активнијим учешћем у образовном процесу, као и изражавањем и неговањем етничког идентитета.

Покренуто је и реализовано низ образовних програма на различитим нивоима (предшколском, основношколском) а који су имали за циљ побољшање интеграције ромске деце и омладине у оквиру постојећег образовног система у Србији. Сви програми су били осмишљени и реализовани од стране РНВО сектора у сарадњи са образовним институцијама које су препознале значај покретање таквих иницијатива.

Пројекат "Једнаке шансе" (реализатор РИЦ, ЦИПТ, и РЕЦ) - интергација деце ромске националности у систем образовања је један од најважнијих пројеката институционалног образовања који се још 2002 године реализовао у Крагујевцу и Нишу. Овим програмом отпочело се са конкретизацијом националних и међународних иницијатива у циљу шире еманципације и интеграције Рома у све области друштвеног живота са акцентом на образовању, на локалном нивоу. Питање ромског образовања издигло се као приоритет код ромских невладиних организација, (РНВО) који је током овог периода био у почетном стадијуму развоја. Систематичним радом, кампањом кроз образовне установе и медије шира локална јавност се упознала са поменутом проблематиком. То је резултирало да се у реализацији треће фазе програма "Једнаке шансе" током 2004. године, коју је водио РИЦ у Крагујевцу, формира Локални тим који је израдио прву Локалну

стратегију за образовање Рома на подручју Југоисточне Европе. То је био први израђени локални документ који се ослањао на Националну стратегију за образовање Рома. Те године је и званично усвојен од стране Скупштине града, што је касније имплицирало изради Локалног акционог плана за Роме, тачније предодређен је буџет за реализацију активности из ЛПА.

У међувремену, од проглашења Декаде Рома (2005. године) до 2008. године многе иницијативе које су покренуте од стране РНВО сектора биле су подржане од стране Градских власти, у декларативном смислу (без финансија, само морална подршка). У том периоду успостављена је Градска канцеларија за ромска питања, место координатора за ромска питања је систематизовано и тим потезом је показана спремност Локалне самоуправе да заједничким снагама са РНВО ради на решавању нагомиланих проблема у ромској заједници. Поред поменутог програма "Једнаке шансе" који је био покретач шире интеграције и еманципације Рома реализовани су и реализују се и низ других пројеката из области образовања (преко 20 програма).

Поред ових значајних пројеката на пољу образовања, у Крагујевцу су се реализовали и бројни здравствени пројекти (превенција зависности, заштита репродуктивног здравља код жена, младих...). Такође су реализовани пројекти из области побољшања инфраструктуре ромских насеља. У календарској 2007. години Скупштина града је одобрила буџет за имплементацију ЛПА за Роме у износу од 1 000 000 динара, у наредној години тај буџет је увећан за још 500 000 динара, тако да износи 1 500 000 динара. Поред ових средстава које је Локална самоуправа издвојила за имплементацију ЛПА, значајно је напоменути и средства која је допринео приватни сектор у циљу подизања мотивације ромских ученика за активнијим учешћем у образовном процесу. С обзиром на чињеницу да часописи за децу готово да нису доступни деци ромске популације, новинско-издавачко предузеће "Дечја кућа" већ дуже време деци поклања часописе за децу свих узраста. У оквиру манифестације поводом промоције локалног тима за редеофинисање ЛПА за Роме у сегменту образовање, књижара "Мост" је такође дала допринос у реализацији. Наиме књижара је децу ромске националности која су у протеклом периоду имала одличан успех даривала књигом.

Ромска заједница, односно РНВО сектор у Крагујевцу данас организије бројне културне манифестације, књижевне вечери, округле столове на различите теме. Тиме Роми у Крагујевцу мењају слику о себи и активније учествују у свим сферама културног и друштвеног живота града. Капацитети РНВО су увећани, тренутно је у Крагујевцу 15 РНВО, од којих су неке од њих спецификовале своје деловање на оне области које су идентификоване као приоритетне у оквиру међународне иницијативе "Декаде Рома".

Приоритети за 2016 годину су:

Подстицање запошљавања, самозапошљавања и предузетништва, посебно женског предузетништва; Подршка Ромима са села у едукацији и додели грантова за пољопривреду; Додела мини грантова и покретање задруга; Повећање учешћа запошљавања Рома и Ромкиња у јавним институцијама; Стипендирање и афирмативне мере у образовању; Увођење менторства у средњим и високим школама; Активнија укљученост радно способних Рома и Ромкиња, корисника НСТП и њихово запошљавање; Сузбијање просјачења ромске деце; Укључивање Рома/киња волонтера у рад ЦСР-а са циљем смањења етничке дистанце, језичке баријере и боље комуникације; Јачање капацитета система заштите Ромкиња од насиља; Унапређење базе података и ажурирање података о здравственом стању ромске популације; Едукација Ромкиња о значају здравља, здравственој заштити и превентиви рака дојке и грлића материце и организовање редовних гинеколошких прегледа Ромкиња; Организовање информативне здравствене кампање на локалном нивоу; Расписивање и спровођење конкурса за доделу пројеката удружењима грађана; Анализа хигијенско епидемиолошких услова у ромским насељима; Предузимање активности од стране секретаријата за здравство, социјалну политику и друштвену бригу о деци; Решавање проблема личних исправа, других докумената као осталих проблематичних питања повратника на основу споразума о реадмисији разврстаних по полу; Укључивање и праћење образовног статуса ученика/ца из повратничких породица; Повећање ефикасности процеса смештања и стамбеног збрињавања повратника у прихватне центре; Стварање механизма подршке повратника по споразуму о реадмисији у заступању пред институцијама и правној помоћи; Студија случаја о квалитету грађевинских стамбених објеката у ромским насељима; Стварање услова за примену афирмативних мера за програм социјалног становања ромских породица.

АНАЛИЗА УПИТНИКА

Локална самоуправа

У Локалној самоуправи не постоји Савет за међунационалне односе, али постоји Савет за унапређење положаја Рома на територији града Крагујевца и у њему су заступљени чланови ромске националности (3 особе – 2м, 1ж). Програм за стажирање младих Рома и Ромкиња не постоји. Од стратешких докумената намењених за унапређењу положаја Рома постоји ЛПТА за Роме/киње за период 2015. до 2018. године. Овај документ је урађен, сада је у фази усвајања. Не постоји извештај о реализацији локалних политика за Роме (ЛАПТ, Стратешки план, Стратегија, и сл.) за претходни период, јер је претходни ЛАПТ за Роме истекао 2008. године. Постоје извештаји о раду Канцеларије за ромска питања, који су унутар Градске управе за вапривредне делатности (коментар – Није јасно како су они доступни широј јавности). Нису планирана буџетска средства за имплементацију стратешких докумената, али је припадницима ромске националности опредељено укупно 1.863.400 динара, у овој години-2015, до сада. Не постоји план мониторинга и евалуације имплементације стратешких докумената за Роме, у ЛПТА за Роме који је пред усвајањем није јасно дефинисан.

Не постоји званична комисија за објављивање, одобравање и праћење јавних позива за програме и пројекте из планираних буџетских средстава намењених за Роме. Постоји Савет за унапређење положаја Рома на територији града Крагујевца, који нема улогу комисије (коментар – од формирања Савета одржан је само један састанак). Постоји Тим на нивоу ЛС који прати јавне позиве и пише пројекте (коментар – поставља се питање колико пише пројекте намењене унапређењу положаја Рома?). Проблеми у примени законских норматива о упису у матичне књиге рођених и пријаве пребивалишта, су недовољна писменост припадника ромске националности, због чега им је неопходна подршка у решавању наведеног проблема. Постоји ситем бесплатне правне помоћи коју спроводи Град Крагујевац, у Граду Крагујевцу постоји и ради и градски Заштитник грађана. Подстицајне материјалне мере за подршку образовања ромских ученика постоје – подршка ромским ђацима, полазницима припремног предшколског програма и првог разреда основне школе. У овој години Град је издвојио 236.400 динара за опремање ромских ђака наведеног узраста. Посебни програми намењени ромској деци узраста од 3-5 година и њиховим родитељима за унапређење раног развоја деце не постоје на нивоу града и нема буџетских средстава посебно намењених за ове мере укључивања ромске деце. Из градског буџета за школску 2014./15. годину због недостатка средстава нису стипендирани ученици уопште, па самим тим нису ни ромски ученици. У 2015. години није реализован програм стажирања за младе у институцијама.

ПРЕПОРУКЕ

- ***Дефинисати јасне мере, активности и индикаторе за спровођење ЛПТА за период 2016 – 2020
- ***Издвојити буџетска средства у буџету Града, према мерама за спровођење активности
- ***Увести обавезне јавне конкурсе два пута годишње за програме и мере за ромску заједницу
- ***Укључити што већи број РНВО у Савет, одржавати сталне тромесечне састанке Савета
- ***На сајту града омогућити јавну и транспарентну сваку информацију везану за решавање ромске проблематике и доделе грантова
- ***Укључити обавезно стажирање младих Рома/киња
- ***Повећати упошљивост Рома и Ромкиња према Закону да у јавним институцијама имају право на 2% упошљених

Национална служба за запошљавање

У циљу информисања припадника ромске националности о могућностима запошљавања, НСЗ преко саветодавног рада са активним тражиоцима запослења ради следеће са корисницима: Индивидуални разговор; Процену о могућностима запослења; Предвиђање мера активне политике запошљавања које би поспешиле запошљавање; Склапање индивидуалног плана запошљавања; Информисање о слободним пословима директно од саветника, преко бесплатне публикације "Послови", на огласним таблама НСЗ, позивањем кол-центра НСЗ, сајта НСЗ, преко средстава јавног информисања – РТК, Канал 9; Обиласком ромских насеља као чланови Мобилног тима и представљањем мера активне политике запошљавања.

Што се тиче мера активне политике запошљавања су: Сајмови запошљавања, обука у клубу за тражење посла, обука за активно тражење посла за квалификована лица, мотивационо-активациона обука за лица без квалификација и нискоквалификована лица, саветовање о могућностима за развој каријере, тренинг самоефикасности, радионица за превладавање стреса услед губитка посла, информативно-саветодавне услуге

у Пословном центру, едукативне услуге у пословном центру-обука за развој предузетништва, стручна пракса, стицање практичних знања, субвенција за отварање нових радних места, јавни радови, субвенција за самозапошљавање, субвенција за ОСИ без радног искуства.

На евиденцији НСЗ Филијала Крагујевац налази се 209 Рома и 285 Ромкиња. У периоду од 01.01.2015. до 30.09.2015. на територији Шумадијског округа, који покрива филијала Крагујевац, у мере активне политике запошљавање је укључено 49 Рома и 45 Ромкиња:

Сајам запошљавања	13 Рома, 1 Ромкиња
Клуб за тражење посла	1 Ромкиња
Обука за активно тражење посла за квалификована лица	1 Ром, 1 Ромкиња
Мотивационо активациона обука за лица без квалификација и нискоквалификована лица	12 Рома, 36 Ромкиња
Саветовање о могућностима за развој каријере	1 Ром, 1 Ромкиња
Информативно саветодавне услуге у пословном центру	10 Рома, 2 Ромкиње
Обука за развој предузетништва	7 Рома, 1 Ромкиња
Субвенција за отварање нових радних места	1 Ром
Јавни радови	3 Рома и 2 Ромкиње
Субвенција за самозапошљавање	1 Ром

ПРЕПОРУКА

***Повећати ниво информисаности у ромској заједници о мерама које НСЗ спроводи

***Увести обавезно квоту за доделу ромских грантова- Субвенција за отварање нових радних места, на годишњем нивоу - мин 10 гранта. У комисији код одабира доделе субвенције обавезно да мин 1 члан буде из ромске заједнице

***Увести јаван и транспарентан Извештај о раду са ромском заједницом, полугодишњи и годишњи Извештај - на сајту НСЗ Филијале Крагујевац, или на огласној табли да стоји

***Запослити ромског ментора или саветника за ромска питања у НСЗ

***Увести обавезну квоту запошљавања Рома и Ромкиња у раду НСЗ

Центар за социјални рад

Услуге које су доступне деци, одраслима и старима ромске националности су "Одлуком о социјалној заштити Града Крагујевца" утврђује на право на материјалну подршку и пружање услуга социјалне заштите, за чије је остваривање надлежан град Крагујевац. Права на материјалну подршку утврђена овом одлуком су: Право на једнократну новчану помоћ; Право на опрему корисника за смештај у установу или другу породицу; Право на путне трошкове и исхрану пролазника; Право на накнаду трошкова сахране; Право на бесплатан оброк.

Услуге утврђене овом одлуком за децу су: Дневни боравак за децу и младе са сметњама у развоју; Дневни боравак за децу из породица у ризику; Дневни боравак за децу са проблемима у понашању; Предах смештај за децу и младе; Дневни боравак за одрасле особе са сметњама у развоју; Услуге Центра за младе; Услуге Клуба младих са инвалидитетом; Помоћ и нега у кући за одрасле и старије особе; Дневни боравак за старије особе; Услуге Клуба за старије особе; Прихватилиште за децу и младе; Прихватилиште за жртве насиља у породици; Прихватилиште за одрасле и старије особе; Саветовалиште за брак и породицу; Социјално становање у заштићеним условима; Становање уз подршку за младе који се осамостаљују.

Све услуга регулисане Одлуком доступне су деци, одраслима и старима ромске националности.

Што се тиче податка о броју породица које пружају услугу породичног смештаја у 2014. години укупан број на територији града Крагујевца: 63, од тога 6 су хранитељске породице са потврдом о подобности за бављење хранитељством и које су чекале на смештај деце. Слободна процена је да, у укупном броју хранитељских породица има и ромских породица, уз консултацију са Центром за породични смештај и усвојење може се рећи да је то између 8-10% од укупног броја. У 2014 години на породичном смештају било је 110 деце, у укупном броју било је и деце ромске националности, Центар за социјални рад не води посебну евиденцију деце ромске националности, слободна процена је, уз консултацију Центра за породични смештај да је то од 20-25%.

Број деце ромске националности на породичном смештају, незна се.

Година	Роми	Остали
2013		15.039
2014		14.605
2015 (до 31.10.)		14.222

У укупном броју корисника има и корисника ромске националности, али стоји проблем да се не изјашњавају приликом подношења захтева и да Центар не поседује податак о броју корисника ромске националности.

Центар, од 2014. године даје сагласност за пријављивање на адреси ЦСР, до сада је 20 лица пријављено на адресу Центра и донета су решења од ТПУ Крагујевац за пријаву. Центар нема сазнања о националности за ова лица.

ПРЕПОРУКА

***Увести посебну меру за мигранте и азиланте, осмислити специфичне активности за ову циљну групу за рад кроз Центар за социјалну помоћ, такође предвидети буџет

***Запослити једну особу ромске националности у раду Центра, као преводиоца или као саветника/ментора за ромску заједницу

***Увести базу података за специфичне потребе ромске заједнице у сфери социјалне заштите

***Појачати сарадњу са ромским цивилним сектором

Школска управа и школе

У школској управи у Крагујевцу не постоје мере које су у функцији превенције раног напуштања школовања ромске деце.

Школска управа је део Министарства просвете, науке и технолошког развоја, те не доноси посебне мере у области образовне политике. Школска управа је надлежна за вредновање квалитета образовања и васпитања, вршење стручно-педагошког надзора, пружање помоћи и подршке образовним установама и појединцима. Такође, Школска управа на локалном нивоу доприноси имплементацији различитих мера усмерених на унапређивање квалитета образовања и васпитања, а у складу су са политиком Министарства у овој области. У том смислу, Школска управа сарађује са локалним самоуправама, институцијама, предшколским установама, школама, организацијама и појединцима.

Предшколске установе и школе могу, ради достизања квалитета образовања и васпитања, у оквиру развојног плана и предшколског/школског програма да доносе програме и мере усмерене на области које сматрају приоритетним. Образовне установе које идентификују проблем осипања ученика, могу одговарајућим програмом и мерама да делују превентивно. Доношење развојног плана, предшколског/школског програма и годишњег плана рада је део процеса сваке образовне установе и израз њене аутономије. На овакав приступ проблематици осипања ученика, посебно превенцији раног напуштања школовања деце из осетљивих група, упућују стандарди квалитета рада установе.

У Крагујевцу има 22 основне школе, у 15 школа гравитирају ромска деца, у 7 у мањем обиму. Највећи број ромске деце се налази у 8 основних школа. У граду има 5 педагошких асистената, један је задужен за ПППП. Од послатих 10 упитника основним школама, само једна школа је одговорила на упитник (остале смо накнадно звали телефоним и тражили заказивање састанака, али ни једна школа није хтела да учествује у самом процесу истраживања), а одговори те школе су следећи:

Школа има мере које су у функцији превенције раног напуштања школовања ромске деце; Мере које користе у циљу превентиве осипања ученика су - Програм сарадње са породицом; Програм инклузивног образовања; Програм подршке ученицима; Додатна настава из појединих предмета; Разноврсне слободне активности; Организација трибина, предавања и радионица за ученике из различитих наставних предмета; На питање шта су највећи резултати рада педагошког асистента - нису дали одговор (у овој школи ради педагошки асистент); На питање да ли вашој установи треба асистент - одговорили су НЕ.

ПРЕПОРУКА

***Увести обавезан механизам транспарентности рада и постигнутих резултата педагошких асистената и школа

***Школска управа да уведе обавезно праћење осипања деце из основних и средњих школа

***Министарство просвете и Локална самоуправа да предвиде средства из буџета, за посебне мере и активности - спречавања осипања деце из образовних установа; помоћ мигрантима и азилатнима у појачаним подршкама наставног плана и програма

***Обавезно стипендирање средњошколаца и студената, уз менторску подршку професора (увести обавезне квоте и критеријуме за доделе стипендија, уз обавезно учешће у раду комисије ромских представника)

***Предвидети средства за помоћ образовању одраслих у ОШ Драгиша Луковић Шпанац - путни трошкови; материјална помоћ; хигијенски пакети; стипендије и награде; средства за додатне обуке - стручне и неформалне

Полициска управа

Полициској управи је достављен упитник лично на писарници, добијени су одговори поред Крагујевца, и од одељења полиције у Аранђеловцу, Баточини, Лапову, Тополи, Книћу и Рачи.

У две ПТУ постоји лице задужено за рад са рањивим групама, у осталима нема конкретног лица. У једном граду је било 5 састанака у току 2015. године, у осталим градовима није било уопште састанака. Превентивно деловање је слабо унапређено, само у два града ради се на помацима.

ПРЕПОРУКА

***Увести обавезне тромесечне састанке са представницима ромске заједнице и ромског цивилног сектора

***Развити план рада безбедности у ромским насељима - ПТУ + РНВО + представници ромског насеља

Медији

У Крагујевцу постоје две медијске куће - Канал 9 и ТВ Крагујевац, а остали медији су 3 радио станице и преко 10 локалних новина. За наше истраживање радили смо само са ТВ станицама.

Ни једна ТВ, у последње 3 године није имала обуку за спречавање подстицања дискриминације путем медија.

У програмским шемама не постоје емисије/програми на ромском језику.

ПРЕПОРУКА

***Увести обавезне едукације/тренинге за новинаре и уреднике - за спречавање подстицања дискриминације

***Увести обавезне програмске шеме и укључивање Рома и Ромкиња у емисијама

***Увести 10 минутне вести на ромском језику, сваки дан

***Увести 30 минутне емисије о темама важним за ромску заједницу

***Покренути запошљавање Рома и Ромкиња у медијским станицама

***Покренути посебне едукације за ромске новинаре и сниматеље

Ромска удружења

У Крагујевцу има 15 РНВО, одабрано је 5 организација са којима је урађен интервју. Добијени одговори су следећи:

Које јавне политике ваша општина/град спроводи за унапређење положаја Рома/киња?

Један испитаник је одговорио да је делимично упознат, а 4-творо је рекло да није сигурно које су то јавне политике, мисле да ја је то више само на папиру и декларативно.

Да ли се те јавне политике реализују и на који начин?

Свих пет мисли да се не реализују, јер нису видели нигде конкретне резултате, и нису упознати са којим јавним политикама се то баве доносиоци одлука у Крагујевцу.

Која стратешка документа постоје у вашој општини/граду? (стратегије, акциони планови)

Да ли та документа садрже неке мере намењене Ромима?

Само је један испитаник знао да наведе која документа постоје, док остали испитаници нису знали ни за један документ. Документа која постоје су - Стратегија социјане заштите, Локални акциони планови за Роме и Ромкиње.

Стратегија социјалне заштите ''Не садрже мере'' намењене Ромима. Локални акциони план за Роме је директни документ па садржи мере за Роме.

На који се период односи реализација тих докумената?

Локална стратегија за социјалну заштиту истиче ове године; ЛПТА за Роме и Ромкиње је планиран за период од 2015-2018 (коментар - у тренутку писања анализе, овај предлог ЛПТА, није још био усвојен од стране Скупштине града).

Да ли је ваша организација учествовала у изради тих докумената и на који начин? (ако сте били искључени, који је разлог?)

Нико од 4 испитаника није учествовао, нико их није звао да се укључе; само је један учествовао и то у изради ЛПТА за Роме и Ромкиње, позван од стране локалне самоуправе и ромског координатора.

Да ли ваша организација учесује или је учествовала у реализацији тих политика?

У чему се огледала ваша улога? (јавни позиви, суфинансирање, итд)

Нико није учествовао у реализацији.

Постоје ли доступни извештаји о реализованим активностима јавних политика за унапређивање положаја Рома/киња? И где се могу пронаћи.

Сви су одговорили да не постоје доступни извештаји.

Које су препоруке локалној самоуправи за унапређење положаја Рома/киња у вашој општини/граду?

Помоћ деци и младима да се школују кроз стипендије, веће запошљавање припадника ромске популације, финансијска помоћ за самозапошљавање и већа сарадња са удружењима.

Питања везана за процес приступања Србије у ЕУ

Да ли сте упознати са процесом приступања Србије у ЕУ?

Свих пет испитаника је одговорило - Да, делимично.

Да ли сте упознати са АП који ће Влада РС треба да спроведе? Да ли сте га прочитали.

Врло мало су упознати (свих пет). Нико није прочитао документ АП.

Које преговарачко поглавље је намењено грађанима и националним мањинама?

Један је одговорио - Поглавље 23 и 24; остали нису знали ништа о Поглављима.

Да ли у оквиру деловања НВО имају неке програме који су намењени грађанима, тичу се приступања ЕУ и који су то програм? Ако је ваш одговор НЕ да ли планирате да се у будућности бавите овим проблемом? Шта вам је за то потребно?

Ни једна организација нема програме који се тичу приступања ЕУ.

Сви су јако заинтересовани да се баве овим питањем, а потребна им је едукација и финансијска подршка пројектима које би реализовале НВО, према грађанима и стручним службама која раде на поглављима.

Колико је питање приступања битно за будућност свих нас?

Сви су одговорили да је веома битно.

Које су препоруке које бисте упутили Влади Републике Србије, локалној самоуправи и Европској унији када је процес приступања у питању?

Веће укључивање НВО у процесу придруживања, веће укључивање НВО у ИПТА програме; ЕУ би требала више да сарађује са НВО кроз финансијску подршку, израда алтернативних извештаја НВО према процесу придруживања, подршка за мониторинг процеса придруживања и стална мрежа за праћење Поглавља 23.

Грађани Роми и Ромкиње

Од 13 ромских насеља, одабрали смо да интервјуе спроведемо у 10 насеља, из сваког насеља по један испитаник, 10 испитаника укупно (5м, 5ж). Социјална слика испитаника - образовни ниво - 1 професор; 2 студента; 3 радника, 3 са средњом школом, 1 са основном школом; запослење - нико нема посао, 4 прима социјалну помоћ.

Колико сте упознати са условима које Србија треба да испуни за улазак у ЕУ?

Да ли знате шта све подразумева процес приступања Србије у ЕУ?

Делимично сам упознат са условима које РС треба да испуни; Искључиво са одређеним тачкама које се тичу права мањина и тачкама које се тичу борбе против корупције; Незнамо ништа о процесу приступања (5); Само знам да се ради нешто за Косово.

Процес приступања Србије подразумева по мени одређене принципе и процедуре које наша земља треба да испуни током процеса приступања; Незнамо (9).

Колико сте упознати са документима о приступања ЕУ?

Да ли знате за постојање политичких критеријума за приступање? Које поглавље у оквиру приступних преговора говори о положају Рома/Ромкиња.

Делимично (1); Нисмо упознати (9).

О положају Рома и Ромкиња говори поглавље 23 (1); Незнамо (9).

Шта данас угрожава остваривање основних људских права код Рома и Ромкиња?

Образложите.

Системска дискриминација на свим нивоима; у области остваривања права на образовање, права на употребу матерњег језика, права на становање и права на запошљавање; то што неможемо да добијемо своја лична документа; да имамо свој посао, чим нас виде одмах нема посла за Роме; немам од чега да школујем децу, немам социјалну помоћ.

Нема ко да нас штити, немамо своју партију; Нема јасних и остварљивих локалних АП који иако су донешени или усвојени нису применљиви у пракси јер не прате јасне и тзв. "мале" потребе заједнице; Нико нас неволи, кажу да само просимо а нико нас не пита да ли хоћемо да радимо.

Да ли знате која стратешка документа постоје на локалу, а која су везана за положај Рома/Ромкиња?

Да углавном, пратећи сајт Локалне самоуправе. И нема их пуно, јер нема одлука да се усвојени (1); незнамо (9).

Ако би наша држава постала чланица ЕУ, да ли би сте напустили земљу и зашто?

Не (1), јер мислим да могу да добијем посао, завршио сам факултет; Да (9) - због тога што могу да боље живим него овде, тамо могу да имам социјалну помоћ, нико ме неће дирати што сам Ром, мислим да тамо људи боље живе тако причају моји рођаци.

Да ли сте посетили неку ЕУ земљу? Када? Коју? Ваше искуство....

Да, Мађарску, Румунију и Бугарску, углавном пословно и немам позитивна искуства иако су ми очекивања била велика; Не (7); Само Немачку (2).

Шта бисте упутили Влади Републике Србије, шта локалној самоуправи, а шта Европској унији када је у питању приступ Србије Европској унији?

Влади РС - већу транспарентност у медијима и јасније допирање до крајњих корисника; да што пре омогуће посао свим људима; да смање режиске трошкове сиромашним грађанима; да повећају социјална давања; да више мисле о азилантим и не укидају им помоћ.

ЛС - не бих знала коме конкретно да се обратитим и шта да им поручим с обзиром да су сви корупирани; већа средства да издвоје за ромска питања и да повећају запошљавање Рома у институцијама; да повећају социјална давања и више нас укључе у процес информисања о својим правима.

ЕУ - немам јасну поруку; да појачају сарадњу са ромском заједницом и да новац дође код нас корисника; да нам омогуће што пре неки посао; да не враћују Роме који су ван земље.

6. ПРЕПОРУКЕ

"Никада немојте одустати"

Кључна препорука за успех и спровођење било које Стратегија и АП, мора да садржи ове путоказе: План је путоказ без којег не можемо стићи до жељеног циља и стварности.

Форма успеха бП гласи - *"Правилно Предходно Планирање Производи Повећану Продуктивност"*.

Догоричан план за пет година - садржи циљеве, оквирне смернице како постићи циљеве, као и мисију и визију.

Средњорочни план за три године - смернице из дугорочног плана, са јасним и конкретним корацима ка постизању сваког појединачног циља.

Краткорочни план за годину дана - је акциони план у којем детаљно по месецима разрађујемо кораке како доћи до циља којег смо себи зацртали.

Ако немамо постављене одговоре, кроз овакве путоказе, онда морамо да присипитамо и преиначимо одређена документа у овим смерницама.

"Ствари од највеће важности никада не смеју да буду изложене на милост и немилост стварима од мање важности" - *Johann Wolfgang von Goeth.*

За Роме заштита права у Републици Србији не сме да буде изговор било које политике немоћи, већ извор за размишљање политике културног богаћења једног народа који живи на овим просторима преко 200 година.

На националном нивоу треба издвојити следеће приоритете, како би заштита ромских права добила на свом потенцијалу и смањењу дискриминације у друштву:

Брендирати ромску културу, највећи извор за запошљавање (*"Култура није другојачија она је јединствена"*; *"Будите своји, сви остали су већ заузети"* - *Oscar Wilde*)

Операционализовати и ревидирати све планове - дугорочне, средњорочне и једногодишње (дефинисати тачно одговорност институција, одговорност партнера, поставити мерљиве индикаторе, рокове, буџет, праћење и евалуацију као механизам успеха да ли су постигнути жељени ефекти и резултати,...)

Капатил сваке земље су људи, а Ром значи човек (људи), што их пре интегришемо у друштво већу корист, потенцијал и добит имамо од њих самих. Интегрисати капитал - Роме, што пре у свим сферама друштвених токова.

На локалном нивоу треба издвојити следеће приоритете:

ЗАКЉУЧАК

Што више успешних људи будемо имали, бићемо и као друштво успешнији и просперитетнији и свима ће бити много боље у сваком погледу.

До нас је, и само до нас шта ћемо и када направити са нашим животима.

Можда су околности тешке и живот нам баца лимун, али са позитивним ставом ништа није тешко и једноставно ћемо од тог лимуна направити укусну лимунаду и уживати у њој.

''Живот је оно што од њега направимо'' - Eleanor Roosevelt.

7. ДОДАЦИ И ПРИЛОЗИ

Прилог 1: Преговарачка поглавља

1. Слободно кретање робе
2. Слободно кретање радника
3. Право на оснивање предузећа и слобода пружања услуга
4. Слободно кретање капитала
5. Јавне набавке
6. Закон о предузећима
7. Закон о интелектуалном власништву (својини)
8. Политика конкурентности
9. Финансијске услуге
10. Информационо друштво и медији
11. Пољопривреда
12. Безбедност хране, ветеринарска и фитосанитарна политика
13. Рибарство
14. Транспортна политика
15. Енергија
16. Порези
17. Економска и монетарна политика
18. Статистика
19. Социјална политика и запошљавање
20. Предузетништво и индустријска политика
21. Трансевропске мреже
22. Регионална политика и координација структурних инструмената
23. Правосуђе и основна људска права
24. Правда, слобода и сигурност
25. Наука и истраживање
26. Образовање и култура
27. Заштита околине
28. Заштита потрошача и здравља
29. Царинска унија
30. Спољни односи
31. Спољна, безбедносна и одбрамбена политика
32. Финансијска контрола
33. Финансијске и буџетске одредбе
34. Институције
35. Друга питања

Прилог 2: Упитници

ЛОКАЛНА САМОУПРАВА

1. Да ли је у Вашој Локалној самоуправи формиран Савет за међунационалне односе и да ли има Рома међу члановима?	
2. Постоји ли програм стажирања за младе ромске националности и колико их је до сада ангажовано?	
3. Која стратешка документа намењена унапређењу положаја Рома постоје у Вашој ЛС и да ли је њихов период имплементације актуелан?	
4. Да ли постоји извештај о реализацији локалних политика за Роме (ЛАП, Стратешки план, Стратегија, и сл.) за претходни период? (ако постоји где је доступан?)	
5. Да ли су планирана буџетска средства за имплементацију стратешких докумената за Роме и ком укупном износу?	
6. Постоји ли план мониторинга и евалуације имплементације стратешких докумената за Роме?	
7. Постоје ли званичне комисије за објављивање, одобравање и праћење јавних позива за програме и пројекте из планираних буџетских средстава намењених за Роме?	
8. Да ли је формиран Тим на нивоу ЛС који прати јавне позиве и пише пројекте намењене унапређењу положаја Рома? Ко чини тај Тим?	
9. Који су проблеми у примени законских норматива о упису у матичне књиге рођених и пријаве пребивалишта?	
10. Да ли постоји систем бесплатне правне помоћи на локалном нивоу и ко то спроводи?	
11. Постоје ли подстицајне материјалне мере за подршку образовања ромских ученика и које су ?	
12. Постоје ли посебни програми намењени ромској деци узраста од 3-5 година и њиховим родитељима за унапређење раног развоја деце?	

13. Колики је број ученика ромске националности током школске 2014./2015. године примао стипендију из локалног буџета?	
--	--

14. Да ли је у оквиру програма стажирања за младе у институцијама, обухваћена и ромска национална заједница и колико их је у 2015. години ангажовано?	
---	--

ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД

15. Које услуге су доступне деци, одраслима и старима ромске националности?	
---	--

16. Колики је број ромских породица које пружају услугу породичног смештаја?	
--	--

17. Колики је број деце ромске националности на породичном смештају?	
--	--

	Роми	Остали
2013.		
2014.		
2015.		

18. За колико корисника ромске националности је током 2015. године примењен мера пријаве пребивалишта на адресу Центра за социјални рад?	
--	--

НАЦИОНАЛНА СЛУЖБА ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ

19. Које активности се спроводе на локалном нивоу у циљу информисања припадника ромске националности о могућностима запошљавања?	
--	--

20. Које су активне мере подршке запошљавању Рома/Ромкиња на локалном нивоу?	
--	--

21. Колико је Рома/Ромкиња прошло кроз активне мере запошљавања?	
--	--

ШКОЛСКА УПРАВА

22. Да ли у оквиру Ваше Школске управе постоје мере које су у функцији превенције раног напуштања школовања ромске деце?	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="1011 353 1141 427">ДА</td> <td data-bbox="1141 353 1270 427">НЕ</td> </tr> </table>		ДА	НЕ
ДА	НЕ			
23. Ако је Ваш одговор ДА: у којим школама се примењују и да ли су саставни део годишњег плана рада школе? (школска 2014./2015.год.)				

ШКОЛЕ

24. Шта су по Вама највећи резултати педагошких асистената у школама ?			
25. Да ли је Вашој установи потребан педагошки асистент?		ДА	НЕ
26. Ако је Ваш одговор ДА, која су Ваша очекивања ?			

МЕДИЈИ

27. Колико су обука за спречавање подстицања дискриминације путем медија прошли Ваши запослени новинари и уредници, у последњих годину дана?			
28. Које су биле теме обука и у чијој организацији?			
29. Да ли у Вашем програмском садржају постоје емисије/програми на ромском језику?			

ПОЛИЦИЈСКА УПРАВА

30. Да ли у Вашој Полицијској управи постоји именовано лице које је посебно обучено за рад са друштвено рањивим групама?		
31. Колико је састанака организовано са представницима друштвено рањивих група у последњих годину дана ?		
32. На који начин је унапређено превентивно деловање у остваривању безбедоносне заштите и заштите људских и мањинских права?		

ИНТЕРВЈУ са ромским цивилним сектором

Општа питања:

1	Које јавне политике ваша општина/град спроводи за унапређење положаја Рома/киња?	
2	Да ли се те јавне политике реализују и на који начин?	
3	Која стратешка документа постоје у вашој општини/граду? (стратегије, акциони планови) Да ли та документа садрже неке мере намењене Ромима?	
4	На који се период односи реализација тих докумената?	
5	Да ли је ваша организација учествовала у изради тих докумената и на који начин? (ако сте били искључени, који је разлог?)	
6	Да ли ваша организација учествује или је учествовала у реализацији тих политика? У чему се огледала ваша улога? (јавни позиви, суфинансирање, итд)	
7	Постоје ли доступни извештаји о реализованим активностима јавних политика за унапређивање положаја Рома/киња? И где се могу пронаћи.	
8	Које су препоруке локалној самоуправи за унапређење положаја Рома/киња у вашој општини/граду?	

Питања везана за процес приступања Србије у ЕУ:

1	Да ли сте упознати са процесом приступања Србије у ЕУ?	
2	Да ли сте упознати са АП који ће Влада РС треба да спроведе? Да ли сте га прочитали.	
3	Које преговарачко поглавље је намењено грађаним и националним мањинама?	
4	Да ли у оквиру деловања НВО имају неке програме који су намењени грађанима, тичу се приступања ЕУ и који су то програм? Ако је ваш одговор НЕ да ли планирате да се у будућности бавите овим проблемом? Шта вам је за то потребно?	
5	Колико је питање приступања битно за будућност свих нас?	

ИНТЕРВЈУ са грађанима/грађанкама ромске националности

1	Колико сте упознати са условима које Србија треба да испуни за улазак у ЕУ? Да ли знате шта све подразумева процес приступања Србије у ЕУ?	
2	Колико сте упознати са документима о приступања ЕУ? Да ли знате за постојање политичких критеријума за приступање? Које поглавље у оквиру приступних преговора говори о положају Рома/Ромкиња.	
3	Шта данас угрожава остваривање основних људских права код Рома и Ромкиња? Образложите.	

4	Да ли знате која стратешка документа постоје на локалу, а која су везана за положај Рома/Ромкиња?	
5	Ако би наша држава постала чланица ЕУ, да ли би сте напустили земљу и зашто?	
6	Да ли сте посетили неку ЕУ земљу? Када? Коју? Ваше искуство....	
7	Шта бисте упутили Влади Републике Србије, шта локалној самоуправи, а шта Европској унији када је у питању приступ Србије Европској унији?	

Прилог 3: Коментари Агенције за борбу против корупције на трећи Нацрт акционог плана за Поглавље 23, потпоглавље Борба против корупције

Београд, 21. мај 2015. године

Трећи Нацрт акционог плана за Поглавље 23, који је објављен на интернет презентацији Министарства правде, захтева одговарајуће измене у циљу обезбеђивања делотворног и ефикасног надзора над његовим спровођењем.

Основно питање у вези са надзором Агенције над спровођењем овог документа јесте да ли ће се надзор односити искључиво на активности и, у складу с тим, вршити искључиво на основу показатеља резултата, или ће се односити и на препоруке из извештаја о скринингу, чија се испуњеност оцењује на основу формулисаних индикатора утицаја.

Још једно опште питање у вези са надзором који ће вршити Агенција отворено је с обзиром на то да се модел на основу кога је израђен трећи Нацрт акционог плана за Поглавље 23 (називи колоне, формулације, начин на који су дефинисани субјекти и рокови) у приличној мери разликује од модела на основу кога је израђен Акциони план за спровођење Стратегије. Ово је нарочито значајно за реализацију активности 2.2.1.9. која предвиђа ажурирање софтвера за извештавање о спровођењу Националне стратегије за борбу против корупције тако да одговара и потребама праћења релевантних мера из трећег Нацрта акционог плана за Поглавље 23. Наиме, да би ова обавеза могла да буде испуњена, модели оба акциона плана треба да буду компатибилни, што у овом тренутку није случај.

У наставку текста изнети су коментари и предлози начелне природе, поткрепљени одговарајућим примерима.

Активности

Сматрамо да су неке активности или делови активности непотребне у овом документу, с обзиром на то да представљају редовне активности означених органа јавне власти. На пример:

– У оквиру активности 2.1.2.3. која гласи "Републичко јавно тужилаштво разматра извештаје Савета са становишта евентуалне кривичне одговорности и по потреби покреће кривичне поступке", део "по потреби покреће кривичне поступке" је сувишан, с обзиром на то да би то требало да буде редовна активност овог органа уколико наиђе на податке такве природе.

– Исти коментар односи се и на активност 2.2.5.4. која предвиђа "праћење примене Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја" што је редовна активност Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, чији се резултати сваке године објављују у оквиру извештаја Повереника.

– Слично је и са активношћу 2.2.6.3. која предвиђа "спровођење транспарентне конкурсне процедуре за сва места државних службеника на положају у државној управи" која би требало да буде редовна активност министарства надлежног за послове државне управе и локалне самоуправе.

Носиоци активности

Субјекти који ће реализовати обавезе из документа названи су "носиоцима активности". Овакав назив упућује на то да су органи јавне власти наведени у овој колони заиста носиоци, односно иницијатори, координатори и одговорни субјекти за испуњење одређене обавезе. Ипак, то није случај с обзиром на то да је на многим местима у овој колони наведено више органа јавне власти, док се на неким местима помиње и учешће других субјеката, на пример, организација цивилног друштва. Због тога се сви наведени субјекти у поменутој колони не могу сматрати "носиоцима", већ "учесницима" у реализацији активности, иако би свакако било пожељно да буду прецизирани и носиоци, како би било потпуно јасно ко треба да иницира и координира спровођење активности, као и ко треба да о томе поднесе извештај Агенцији и буде сматран одговорним у случају да активност није реализована или није реализована на начин предвиђен Акционим планом.

Навођење више субјеката као одговорних за реализацију одређене активности отежало је и спровођење и надзор у случају обе стратегије за борбу против корупције са којима је Агенција до сада имала искуства. Иако је у неким случајевима очигледно коју улогу ће одређени субјект имати у реализацији активности, у великом броју случајева то није јасно. На пример, за активност 2.3.2.1. која гласи "анализа организационе структуре, капацитета и овлашћења државних органа у борби против организованог криминала и корупције у сврху постизања ефикасности и јачања независности свих релевантних институција" као носиоци активности наведена су министарства надлежна за послове правосуђа и унутрашње послове, Тужилаштво за организовани криминал, Високи савет судства, Државно веће тужилаца и Републичко јавно тужилаштво. Код овакве активности није очигледно ко је носилац активности, односно ко ће координирати израду анализе, а у сарадњи са другим органима. Друго претпостављено решење могло би да буде да ће анализу радити сваки од наведених органа засебно, што опет не би било у складу с ефикасним управљањем ресурсима органа јавне власти. Због тога је неопходно прецизирати улогу сваког од наведених органа, а једном од њих обезбедити водећу, као органу који ће иницирати активност, координирати њену реализацију, обезбедити учешће свих побројаних субјеката, подносити извештај о њој и сматрати се одговорним уколико се она не реализује или се не реализује на начин предвиђен Акционим планом. У супротном, не само да је надзор Агенције отежан, већ се компликује и процес давања мишљења о спровођењу Стратегије, као механизма за покретање питања одговорности, с обзиром на то да није у потпуности јасно поводом ког одговорног субјекта се мишљење даје. Једини случај када је одређена улога једног од носилаца активности као партнерске институције јесте код активности 2.2.5.1. па се поставља питање зашто овакав концепт није доследно спроведен кроз цео документ.

Надзор се нарочито отежава у ситуацијама када се међу носиоцима активности наводе субјекти који у овом моменту нису познати. На пример:

-Одредница "уз учешће организација цивилног друштва" оставља отворено питање о томе на који начин треба обезбедити учешће ових организација, као и које то организације треба да буду и колико њих да би активност била реализована на начин предвиђен Акционим планом.

Велики број одговорних субјеката, нарочито за реализацију само једне активности, такође отежава надзор. Зато би код активности 2.2.9.4. било добро да као носиоци не буду наведена "сва јавна предузећа", него да извештавање о реализацији ове активности буде обавеза Централне јединице за хармонизацију, чији је извештај и иначе наведен у индикатору уз ову активност. На тај начин би се избегла ситуација у којој сва јавна предузећа Агенцији подносе извештај само због једне активности, а с обзиром на то да већ сам индикатор упућује на податке из годишњег извештаја Централне јединице за хармонизацију.

Због доследности документа било би препоручљиво да се Влада и Народна скупштина наведу у оквиру сваке активности која подразумева доношење нових или измене и допуне постојећих закона, с обзиром на то да је такав модел већ усвојен од почетка документа, као и да се министарства не наводе као одговорни субјекти са свим ресорима којима тренутно руководе, као што је на неколико места случај с министарством надлежним за послове државне управе и локалне самоуправе, него с ресорима који обухватају област на коју се активност односи.

Рокови

Рокови су дефинисани у облику одређеног квартала за одређену годину, што оставља недоумицу у погледу тога да ли рок за реализацију обавезе истиче завршетком квартала, у ком случају је нејасно због чега су рокови дефинисани на овај начин, или активност треба да се реализује управо у том кварталу, односно не пре него што наступи наведени период.

Очигледне грешке код рокова за активности 2.2.10.35, 2.2.10.36. и 2.2.10.37. треба исправити с обзиром на то да је као рок за све три одређен исти квартал, иако су у питању активности које треба да следе једна за другом, док је код активности 2.2.1.5. потребно прецизирати рок, где је за измену систематизације,

обезбеђивање потребног буџета и запошљавање новог кадра у Агенцији предвиђен рок "континуирано, почев од II квартала 2016. године", па није јасно када активности треба да буду завршене, нарочито када се узму у обзир индикатори који се односе на измене Правилника о систематизацији и попуњавање радних места у складу с овим правилником.

Индикатори

Индикатори испуњености активности се у документу називају "показатељима резултата" и у највећем броју случајева формулисани су као *output* индикатори, што значи да у себи не носе потенцијал за било какво мерење квалитета активности зато што уз њих не стоје никакви параметри на основу којих би могла да буде донета оцена о начину на који је активност испуњена, већ само омогућавају да се констатује пука реализација активности. То су индикатори попут "усвојене измене и допуне закона", "спроведена анализа", "спроведене обуке", "спроведене конкурсне процедуре" и слично. Уколико се уз овакву природу индикатора, у њиховом саставу појаве и неодређени појмови, као што је случај с индикатором "ојачани капацитети", добијају се индикатори који су потпуно неупотребљиви.

Индикатори су, у појединим случајевима, и:

Недовољно прецизни :

- Код активности 2.2.10.25, индикатор "попуњена радна места (2018. године 80% од систематизованих)", оставља недоумицу у вези са тим да ли 80% систематизованих радних места треба да буде попуњено на почетку, током или на крају 2018. године.

- Код активности 2.3.2.6, с обзиром на то да је као рок наведена одредница "од III квартала 2015. до IV квартала 2018. године", а један од индикатора је "повећан број запослених у Служби за финансијске истраге (тренутно 56 запослених од предвиђених 105)" није јасно у ком периоду је потребно повећати број запослених, на колико и за колико за одређени период, да би била дата оцена да ли је активност испуњена.

- Код активности 2.2.1.3, која се односи на праћење примене новог Закона о Агенцији за борбу против корупције и поступање свих државних органа по новом Закону, тако што ће се идентификовати најбитнији државни органи који сарађују са Агенцијом и бити израђен софтвер којим ће се пратити примена новог Закона, индикатори су "годишњи извештај о раду Агенције за борбу против корупције садржи све обавезне елементе" што је нејасно, јер се не зна на које се обавезне елементе мисли, затим "надлежни одбор Народне скупштине расправља у року", "скупштина доноси закључке о примени новог Закона о Агенцији", "Влада и други органи поступају по закључцима Народне скупштине" и "извештај Европске комисије о напретку Србије", који остављају отворено питање о томе на који начин мере успешност спровођења активности.

Не следе на прави начин садржину активности, непотпуни су, покривају само део активности или су шире формулисани од активности:

- Код активности 2.2.9.1. индикатор "усвојени записници са седница Владе" не прати садржину активности "Влада ставља на дневни ред све извештаје Савета за борбу против корупције, Управе за јавне набавке, Комисије за права понуђача, ДРИ, Агенције за приватизацију, НБС, финансијске инспекције". Овако дефинисан индикатор оставља могућим ситуације у којима се узимају у обзир и представљају као валидан показатељ усвојени записници са седница Владе на којима се уопште није расправљало о извештајима поменутих органа јавне власти.

Немерљиви или тешко мерљиви :

- Код активности 2.1.2.4. формулисан је индикатор "већи степен административне подршке Генералног секретаријата Владе".

- Код активности 2.2.1.11. која предвиђа мултидисциплинарне тренинге и радионице са институцијама које интензивно сарађују са Агенцијом за борбу против корупције индикатор гласи: "одржани тренинзи и радионице које доприносе унапређењу степена знања неопходном за примену новог Закона о Агенцији", па је неопходно одредити на који начин ће се мерити да ли је индикатор заиста и испуњен.

- Да би индикатор "спроведене обуке тако да запослени у служби за сукоб интереса владају свим неопходним вештинама за примену новог Закона о Агенцији" био мерљив треба да укључи и неки вид провере стечених вештина запослених, након одржаних обука. (активност 2.2.3.1.).

Без средстава верификације:

- Код активности 2.1.1.1. индикатор је формулисан на следећи начин: "Координационо тело одржава састанке и решава уочене проблеме и предузима мере за испуњење Акционог плана за поглавље 23, потпоглавље борба против корупције". Индикатор је врло непрецизно формулисан и онемогућава оцењивање испуњености активности, с обзиром на то да није јасно колико састанака Координационо тело треба да одржи, као и на основу

ког средства верификације ће надзорно тело утврђивати да ли Координационо тело решава уочене проблеме и предузима потребне мере, онако како је то наведено у индикатору.

Са грешком :

– Код активности 2.2.8.1. у називу активности праћење, надзор и контрола односе се на саме јавне набавке, док се у индикатору праћење, надзор и контрола примене односе на Закон о јавним набавкама.

– Код активности 2.2.7.1. индикатором је предвиђено да закон и подзаконски акти о заштити узбуњивача буду у складу с међународним стандардима, који заправо не постоје, односно постоји добра или лоша упоредна пракса у овој области.

Непотпуни, нејасни, неусклађени и, уопште, тешко употребљиви индикатори предвиђени су и за оцењивање испуњености препорука из извештаја о скринингу.

За препоруку 2.2.3. која се односи на унапређење законског и административног оквира за спречавање сукоба интереса један од наведених индикатора утицаја је "број спречених конфликта интереса", који је, овако како је формулисан, практично неупотребљив, јер је немогуће израчунати, односно претпоставити колико је случајева сукоба интереса могло да се догоди у реалности, али се због неког разлога није догодило, па се стога могу сматрати спреченим случајевима.

За исту препоруку предвиђен је и индикатор "разумевање овог концепта на свим нивоима администрације" који је нејасан с обзиром на то да се не наводи на који ће се начин оцењивати да ли разумевање концепта постоји или не.

Индикатор "број случајева конфликта интереса као елемента кривичног дела који се адекватно санкционишу" је такође нејасан.

Индикатор који се наводи на овом месту, али и у вези са готово свим осталим препорукама је "позитивна оцена Европске комисије о напретку Србије". Овакав индикатор је такође непрецизан, због тога што извештај Европске комисије о напретку даје дескриптивне коментаре, који се не свде на "позитивну" или "негативну" оцену, па је нејасно ко ће тумачити да ли је оцена онаква каква је предвиђена индикатором утицаја. Такође, за употребљивост оваког индикатора неопходан предуслов је и да се Европска комисија у извештају о напретку осврне управо на овако формулисано питање.

Конечно, у оквиру исте препоруке, индикатор "број покренутих и правоснажно окончаних прекршајних и других поступака" не мора да говори о унапређењу поступања у случају постојања сукоба интереса, јер поступци могу да буду правоснажно окончани, али тако да не доприносе отклањању сукоба интереса. Због тога, поређење ова два броја може да говори о ефикасности поступка, али је то само један, још увек недовољан, елемент за свеобухватно унапређење поступка, што је суштина препоруке из извештаја о скринингу. Слична ситуација је и са једним од индикатора утицаја за препоруку 2.2.7. који гласи "број покренутих и правоснажно окончаних поступака за заштиту узбуњивача". Наиме, овакав индикатор може само да мери ефикасност поступка, али не и делотворност заштите узбуњивача на коју упућује препорука из извештаја о скринингу. Такође, индикатор утицаја за препоруку 2.3.5. који гласи "постепено повећање броја одлука о привременом и трајном одузимању имовине проистекле из криминалне делатности и постепено повећање вредности одузетих добара" не мора нужно да говори о делотворности или ефикасности ових поступака.

Још неки примери прешироко или нејасно формулисаних индикатора утицаја су:

– "број мера у области борбе против корупције које су партнерски спроведене између организација цивилног друштва и државних органа", "број реализованих заједничких пројеката" или "смањење нивоа перцепције корупције у читавом друштву" (препорука 2.2.11.).

– "број службеника у јавној управи који су запослени или унапређени у складу са системом заслуга" (препорука 2.2.6.)

– "смањен број жалби приватног сектора" (препорука 2.3.1.) или

– "подаци о коруптивним елементима у процесу приватизације могу се у сваком тренутку прикупити и обелоданити" (препорука 2.3.3.).

Предлози за унапређење

Предлог који би олакшао квалитативно праћење реализације активности односи се на измене Пословника Владе и Пословника Народне скупштине, у погледу увођења нових обавеза за органе јавне власти приликом припреме образложења нацрта и предлога прописа. Наиме, одређени број активности у Акционом плану предвиђа доношење нових или измене и допуне постојећих прописа у одређеном смеру, који је или одређен самим Акционим планом или треба да буде у складу с препорукама анализе потреба, чију израду предвиђа опет сам Акциони план. Квалитативном праћењу реализације активности могло би помоћи увођење обавезе предлагача да се у образложењу нацрта или предлога прописа позову на препоруке за нова решења садржане у

Акционом плану или у анализи потреба коју, опет, Акциони план налаже. Тако би носиоци обавеза били дужни да дају сопствени осврт на усвајање и образложење за неусвајање препорука Акционог плана, односно препорука анализе потреба, што би омогућило доношење далекосежнијих закључака о спровођењу овог документа. С друге стране, потпуно је природно да се приликом навођења разлога за доношење закона у оквиру образложења предлога наведу и препоруке које су дали документи којима се формулишу јавне политике у некој области, као и осврт на то да ли су препоруке из докумената унете у пропис или не и зашто.

Други предлог односи се на активности које подразумевају праћење примене прописа, а које се на неколико места помињу у овом документу (на пример, активност 2.2.2.2, 2.2.4.2 и 2.3.1.3.). Оне би могле бити унапређене увођењем обавезе усвајања и објављивања методологије праћења примене закона. На тај начин би се отклониле могућности праћења примене прописа без прецизне и унапред познате методологије, читаоци ових извештаја били би упућени у начин на који се примена закона оцењује, а увођењем јединствене методологије било би могуће и поређење квалитета примене у одређеним временским интервалима, односно мерење напретка у примени прописа.

Прилог 4: Предмет - Предлог буџета за спровођење мера за инклузију Рома у Србији за 2016/7. годину

Иницијатива: Стална конференција ромских удружења грађана (СКРУГ) - Лига Рома

Предлог заснивамо на следећим законским документима, препорукама и закључцима: Устав Републике Србије; Закон о заштити права и слобода националних мањина; Декларација о продужетку Декаде Рома 2015-2025; Акциони план за спровођење Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији 2011-2015; Закон о буџетском систему; Препорукама Европске Комисије из октобра 2014. године

Овим предлогом планирају се средства за реализовање мера из области образовања, запошљавања, здравствене заштите и услова становања. Средства се обезбеђују из републичког буџета кроз буџете ресорних министарстава: Министарства финансија, Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Министарства културе и информисања, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Министарства здравља.

За 2016/7. годину СКРУГ - Лига Рома, предлаже да се планирају средства у износу од 31.570.000,00 ЕУР од чега:

1. за унапређивање образовања Рома и Ромкиња **4.800.000 ЕУР**,
2. за унапређивање здравствене заштите Рома и Ромкиња **5.500.000 ЕУР**,
3. за побољшање услова становања и израду планских докумената за легализацију старих ромских насеља **5.310.000 ЕУР**,
4. за подстицање запошљавања Рома и Ромкиња **15.960.000 ЕУР**.

ОБРАЗОВАЊЕ

Раздео: Министарство просвете, науке и технолошког развоја

Основни план активности и висине планираних средстава дате су на основу усвојеног Акционог плана за спровођење Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији, област: *образовање*.

Током 2016. године треба отпочети са остваривањем циљева усвојених планова од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја, а конкретне активности треба усмерити ка видљивим резултатима, као што је укључивање ромске деце у образовни програм и обезбеђивање квалитетног образовања.

Планирана средства треба расподелити према активностима из надлежности ресорног министарства по функцијама утврђеним у буџету уз давање посебног приоритета изградњи предшколских установа које су у протеклом периоду показале недостатак капацитета да обухвате сву пријављену децу ромске националности. Такође посебну пажњу треба посветити раном образовању кроз развој и пилотирање диверсификованих модела раног образовања у заједници.

Предлажемо укупан буџет за 2016. годину за инклузију Рома, област образовање у износу од **4.800.000 ЕУР**

Функција: Предшколско образовање (ПППТ) **1.000.000 ЕУР**
Функција: Увођење обавезног ПППТ **500.000 ЕУР**
Функција: Социјална заштита за образовање деце **200.000 ЕУР**
Функција: Функционално образовање одраслих **300.000 ЕУР**
Функција: Превенција раног напуштања школовања **100.000 ЕУР**
Функција: Додатна образовна, здравствена и социјална подршка **250.000 ЕУР**
Функција: образовање на ромском језику, ромске културе и идентитета **500.000 ЕУР**
Функција: Мере антидискриминације, десагрегације, заштите од насиља и занемаривање **150 000 ЕУР**
Функција: Индивидуализација и индивидуални образовни планови (ИОП) **200.000 ЕУР**
Функција: Педагошки асистенти **900.000 ЕУР**
Функција: Афирмативне мере и упис у средње образовање **300.000 ЕУР**
Функција: Средњешколско образовање **200.000 ЕУР**
Функција: Намена за бесплатне уџбенике и прибор, превоз до школе, излете, екскурзије **200.000 ЕУР**

ЗАПОШЉАВАЊЕ

Раздео: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Националном стратегијом запошљавања до 2020. године посебна пажња је посвећена Ромима и Ромкињама који су у Србији друштвена група коју карактерише изузетно низак степен активности и висока незапосленост. Основни циљеви који треба да доведу до побољшања постојећег стања у овој области односе се на мере стручног оспособљавања, самозапошљавања у области секундарних сировина, активно тражење посла и јавних радова. Посебна пажња треба да буде дата механизмима одобравања бесповратних средстава за сакупљаче секундарних сировина који сакупљају велике количине материјала, а нису регистровани.

Предлажемо укупан буџет за 2016. годину за инклузију Рома, област запошљавања у износу од 15.960.000 ЕУР

Функција: Развој капацитета Националне службе за запошљавање. Државних институција и цивилног друштва **200.000 ЕУР**
Функција: Обука и запошљавање саветника у филијалама у Националној служби за запошљавање (25 особа x 1.000 ЕУР x 12 месеци) **300.000 ЕУР**
Функција: Оснаживање и едукација Рома за проналажење посла (500 Рома x 1.000 ЕУР) **500.000 ЕУР**
Функција: Развој локалних политика запошљавања Рома (50 општина x 3.000 ЕУР) **150.000 ЕУР**
Функција: Израда програма активних мера политике запошљавања Рома **5.000 ЕУР**
Функција: Израда Акционог плана за запошљавање Рома **5.000 ЕУР**
Функција: Подршка активном пружању посла-преквалификација (500 Рома x 1.000 ЕУР) **500.000 ЕУР** **Функција:** Програми креирања нових радних места (самозапошљавање, јавни радови, субвенције, набавке опреме) **200.000 ЕУР**
Функција: Развој програма агроразвоја **200.000 ЕУР**
Функција: Финансијска средства за субвенције за отварање нових радних места послодавцима **200.00 ЕУР**
Функција: Програм функционалног образовања - незапоселни Роми ради стицања додатних знања и вештина **200.000 ЕУР**
Функција: Јавни радови од националног значаја **1.000.000 ЕУР**
Функција: Повећање броја Рома запослених у органима јавне управе (50 Рома x 10.000 ЕУР) **500.000 ЕУР**
Функција: Подстицање локалних самоуправа и субвенционисање индивидуалних сакупљача секундарних сировина (50 општина x 10.000 ЕУР) **500.000 ЕУР**
Функција: Субвенције и обуке вишестручним повратницима са издржавања казни (200 људи x 10.000 ЕУР) **2.000.000 ЕУР**
Функција: Израда програма запошљавања лица из реадмисије (500 људи x 10.000 ЕУР) **5.000.00 ЕУР**

СТАНОВАЊЕ

Раздео: Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре

Акциони план за спровођење Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији, област: услови становања, за циљ поставља увођење афирмативне акције у односу на ромско становништво у категорији сиромашних. У том циљу, и поред предложеног Закона о легализацији ромских одрживих насеља и подзаконских аката који је усклађен са европским законодавством, намеће се као приоритет израда одговарајуће планске урбанистичке документације уз регулисање имовинско-правног статуса стамбених објеката у ромским насељима. Санирање ургентних ситуација и пресељење подразумева расељавање сламова у којима су хигијенско-епидемиолошки услови изузетно лоши и који не могу бити обухваћени процесом унапређивања и обнове.

У оквиру старих ромских насеља потребно је да се унапреди и изгради инфраструктурна мрежа као што су: улице са називима и бројевима, водовод, канализација, електро mreжа до нивоа у коме се налази суседство и укључивање тих ромских насеља у градску и локалну мрежу јавних сервиса.

Предлажемо укупан буџет за 2016. годину за инклузију Рома, област становања у износу од **5.310.000 ЕУР**

Функција: Израда локалних Акционих планова за унапређивање услова становања (90 општина x 2.000 ЕУР) **180.000 ЕУР**

Функција: Израда урбанистичко планске документације за ромска насеља (80 општина x 6.000 ЕУР) **480.000 ЕУР**

Функција: Регулисање имовинско правних статуса парцела на којима се налазе ромска насеља (90 општина x 50.000 ЕУР) **450.000 ЕУР**

Функција: Унапређивање комуналне инфраструктуре (20 ромских насеља x 100.00 ЕУР) **2.000.000 ЕУР**

Функција: Обезбеђивање и унапређивање социјалног становања (500 породица x 40.000 ЕУР) **200.000 ЕУР**

Функција: Утврђивање стандарда за расељавање неодрживих ромских насеља и расељавања
2.00.00 ЕУР

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

Раздео: Министарство здравља

Акционим планом за спровођење Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији, област: здравствена заштита - предвиђено је повећано издвајање средстава за здравствену заштиту, превенцију болести и разраду механизма којима се олакшава регистрација и едукација ромске популације. Побољшање здравственог стања ромске популације подразумева промоцију јавног здравља, рад ромских здравствених медијаторки у здравственим тимовима, израда програма у вези са репродуктивним здрављем и здрављем жена, посебно програм контролисане трудноће и деце рођене под надзором здравствених радника. Такође је неопходно радити на појачаним активностима за спровођење програма имунизације и здравствене заштите код деце.

Животно окружење - ромска насеља, поготово она која су без комуналне инфраструктуре највећи су приоритет у 2016. години. Неопходно је предузети системске мере на побољшању хигијенско-епидемиолошких услова као што су: снабдевеност водом за пиће, канализационе мреже и анализа санитарних услова од стране Завода за заштиту здравља.

Предлажемо укупан буџет за 2016. годину за инклузију Рома, област здравствене заштите у износу од **5.500.000 ЕУР**

Функција: Здравствене медијаторке **3.000.000 ЕУР**

Функција: Побољшање здравствене заштите у нехигијенским насељима **500.000 ЕУР**

Функција: Програм обуке и запошљавања за Роме **2.000.000 ЕУР**

Прилог 5: Начелни оквир Програма реформи политике запошљавања и социјалне политике за државе у процесу приступања Европској унији

Датум: 25.03.2014.

Мере подршке Ромима

Увод

Роми имају маргиналну улогу у друштву, дискриминација је скоро институционализована на свим нивоима власти и проблем њиховог запошљавања не може се посматрати само са аспекта економске одрживости система. С обзиром на то да су Роми хетерогена друштвена група, требало би им приступати на различите начине како би се активније укључили у друштвено-политичке процесе.

Држава, општине и сама НСЗ не спроводи нити практикује мере афирмативне акције у области запошљавања, које су предвиђене чл.21 Устава Републике Србије.

НСЗ и надлежна министарства не спровode члан Закона о државним службеницима по коме би број редовно упошљених Рома у самој НСЗ морао да буде знатно већи.

Како се држава не брине о будућности Рома, долазимо до других друштвено-економских проблема. Роми не виде користи од школовања и сталне дискриминације тако да не виде своју будућност у Србији. Символичан-занемарљив број високообразованих Рома који је финасиран-стипендиран од стране ромских фондација и завршио факултет у последњих десет година, није нашао посао у јавном сектору па ни у самој НСЗ која толико "брине" о запошљавању Рома.

Таквом политиком, повећава се девијантно понашање, а смањује се заинтересованост за образовање јер је број високо образованих па и оних са средњом школом који су незапослени, јасан сигнал власти па и огромне већине грађана Србије, да су Роми непожељни и да представљају "конкуренцију" већинском становништву. Губи се нада и оптимизам који су својствени Ромима, ствара се депресивно друштво необразованих људи подложних идеолошким манипулацијама и склоних да прихвате миграције као једино решење.

Предлог мера

У циљу избегавања злоупотребе афирмативне акције/позитивне дискриминације, треба увести квотни систем за запошљавање националних мањина у јавној администрацији сходно пропорционалном учешћу у становништву. За случајеве непоштовања система квота од стране послодаваца у запошљавању националних мањина требају бити прописане санкције.

Размотрити утемељење специјалног фонда и система пореских олакшица за националне мањине.

Помоћи отварању приватних агенција за спровођење активних мера запошљавања Рома, спровођење акционих планова запошљавања Рома на нивоу локалних самоуправа а уз помоћ општинских савета за запошљавање и савета за локални економски развој. Ово могу да раде и мало боље ромске НВО после обуке у НСЗ. И наравно да буду у потпуности финасиране из буџета НСЗ.

Увести програм стипендија за студенте Роме који би након завршетка студија имали обавезу да раде у јавној администрацији/предузећима у државном власништву. Програм стручне праксе за Роме са ВСС би морао да иде по механизму афирмативних мера.

Обука Рома за развијање свести о предузетништву (поспешити оснивање предузетничких радње од стране Рома, а кад су у питању облик организовања друштва без обзира на правну форму да оснивачи буду Роми са циљем појачања запослености по угледу на примере добре праксе).

Обезбедити средства из буџета за мале грантове за подршку породичном бизнису. Минимум 5.000€ по четворочланој породици.

Увођење у легалне токове делатност уличних продаваца и продаваца на тезгама и вашарима, обезбеђење средстава за куповину потребне опреме и регистрацију предузетничке делатности.

Да се за оснивање сопствене делатности оснивањем предузетничке радње или привредног друштва одвоји део средстава у буџету за менторство у бизнису по коме би се нови привредници оснажили и добијали подршку у раду, помоћ у вођењу бизниса и упознавање са прописима. Увести нови метод менторства у бизнису у циљу увођења у легалне токове свих сакупљача секундарних сировина и Рома који раде на шареним пијацама и вашарима.

Наставити започете активности за регистровање делатности сакупљање секундарних сировина, рециклажа и управљање отпадом како индивидуално тако и на нивоу удружења предузетника у оквиру те гране.

Ту је потребно успоставити социјални дијалог републичког Синдиката сакупљача секундарних сировина и надлежног Министарства. Ради се о маси радника од око 8.000 људи.

Треба наставити са спровођењем програма јавних радова. Оставити на страну, теориску флоскулу да то није трајан начин запошљавања. Јер је стање на терену далеко од академских ставова. Људи буквално, спавају од глади.

Потребно је да се за ромску популацију посебно предвиди програм и наменска средства у буџету, и да се посебно транспарентно искажу, а тек потом трансферишу НСЗ. У том случају би се врло јасно могло сагледати како су средства у буџету за програме Рома и реализована. (Нажалост после онолико пројеката и буџета, Роми заиста траже посебно евидентирање средстава, јер је било неправилности, које су у крајем случају показали бројеви о запошљеним Ромима).

Да се примени члан 79. Закона о буџетском систему у целини (Закон је више пута мењан и допуњаван, број члана закона није тачан). Овде се мисли на употребу средстава из средстава ЕУ која су намењена програмима помоћи Србије, а која морају да се строго наменски користе и да је немогу да та средства пренаменити за друге буџетске трошкове.

Одређене мере активне политике запошљавања НСЗ првенствено усмерава на Роме. Мера која даје добре резултате и релевантна је за запошљавање доброг дела незапослених Рома, буду заступљени у далеко већем обиму и да буду правдене много већим буџетима.

Побољшање положаја Рома на тржишту рада очекује се након реформи које се спроводе у систему образовања, посебно након стварања система сертификације знања стечених неформалним учењем и система акредитације образовних програма и институција.

Потребно је максимално обратити пажњу и донети хитну политичку одлуку у вези са запошљавањем високо образованих Рома. Проценат Рома запослених у јавном сектору је 0,001% и представља кршење и Устава и Закона о државним службеницима. Ромске организација већ годинама апелују на државне органе и носиоце власти да реше овај проблем, али за тако нешто нема политичке спремности.

Потребно је што хитније завршити процедуре усвајања Закона о социјалним задругама - социјалним предузећима како би и локалне самоуправе преузеле свој део одговорности за запошљавање, локални економски развој и остваривање права Рома као мањинске заједнице.

Потребно је покренути нове послове у области ревитализације ромских насеља, рециклаже и пољопривреде који би могли да отворе нова радна места и много ефикасније операционализују активне мере запошљавања намењене Ромима.

ПРЕДЛОЗИ модела пројеката - Активне мере запошљавања

Нови јавни радови за Роме

Мера увођење обуке усмерена је првенствено на оне који су завршили средњу школу и немају запослење а који би могли да затворе проблем предшколског образовања ромске деце. Они ће моћи у предшколској припреми и настави да помажу ромској деци. Оспособљавање ће трајати највише 10 месеци, а држава покрива 100 посто бруто минималне плате. (Разлог је у чињеници да само око 8% ромске деце јесте обухваћено предшколским образовањем и да се тај проценат не мења скоро 20 година)

Мера подршке основању НВО које се баве привредном активностима. Мини-јавним радовима требало би да мајсторима, Ромима из махале и младима омогући да раде послове важне за локалну заједницу. Грађевинском консолидацијом ромских насеља, или попут помагања старима и онемоћалима, очувања животне средине, управљања отпадом и слично. Треба да се суфинансира 100% бруто минималне плате. И то у трајању од три до 12 месеци.

Мере за задржавање младих Рома који су завршили средњу или високу школу.

Рад и након стручног оспособљавања омогућава младима Ромима који су се стручно оспособљавали још годину дана субвенционисаног плаћеног рада у приватном сектору уз суфинансирање 50% годишње бруто плате у следећих годину дана.

Мере за оспособљавање и образовање младих

Поддржавају се млади који се уче за предузетнике у предузетничком окружењу уз новчану помоћ, у висини до око 200 евра, чиме се покривају стварни трошкови превоза и трошкови ментора.

Програм описмењавања младих подразумева укључивање младих који су напустили редовно основношколско образовање у процес завршетка основног образовања као предуслова за даљи рад и учење. Суфинансирање трошкова школовања дели се са надлежним министарством. То да се спроводи у самој махали.

Мера подршке преко других програма усавршавања и образовања младих - "ЕУ и занимања будућности" циља на младе до 29 година с најмање средњом стручном спремом без обзира на стаж, који су 30 дана у евиденцији незапослених, а образовање за послове будућности плаћа се у зависности од трајања одређеног програма.

Програми школовања и оспособљавања незапослених младих Рома за и код познатог послодавца требало би да подстичу младе да усаврше своја знања и вештине у пословном окружењу, и то за конкретног послодавца, по програму који послодавац сматра потребним. Суфинансирају се трошкови оспособљавања послодавцу у висини од 25% до 70% по особи, у зависности од врсте програма и величине послодавца.

Нове ромске НВО у социјалном предузетништву

И ова мера има за циљ јачање ромског цивилног сектора, укључивање младих у програме за заједницу путем социјалног предузетништва. Суфинансира се са 50% до 75% (брuto годишње плате без додатних услова).

Закључак

Мере за подршку запошљавању које примењује Национална служба за запошљавање (НСЗ) веома су сличне онима које се примењују у земљама Европске уније. Очигледно је да највише недостају финансијска средства и посвећени кадрови у НСЗ, посвећени проблему запошљавања Рома.

У целом систему НСЗ скоро да нема Рома који су запошљени у том систему. Морали би представници ромског НВО сектора да буду и у неком саветодавном телу НСЗ. То, да нема запошљених Рома у филијалама НСЗ, је после оволико година писања и причања о проблему запошљавања Рома. Ту би требао свако иоле политички и људски коректан руководиоц службе да се замисли. И то је најјаснија потврда фасадне бригае о запошљавању Рома, коју поткрепљује чињеница да је у 2013 год. реализовано нешто више од 20 случајева самозапошљавања средствима НСЗ. Иначе на евиденцији НСЗ регистровано је нешто више од 20.000 Рома.

Поражавајућа чињеница је да се издвојена пројектна средства за запошљавање Рома, у току године, преусмеравају за друге намене. Зато је потребно формирати наменски, посебан Фонд за социјалну инклузију онако како га је предвидела Канцеларија за смањење сиромаштва и социјалну инклузију Владе Србије.

Сви програми и мере подршке морају бити константно процењивани како би се наставило са мерама које дају резултате. Програми морају бити флексибилни и требало би да одговарају променама на тржишту. Важна је брза реакција и информисање Рома о постојећим мерама као и указивање на предности које оне нуде приликом проналажења посла, обуке или додатног усавршавања. Зато потребно упослити Роме са високом стручном спремом у филијалама НСЗ и Центара за социјални рад у свим већим регионалним центрима.

Од изузетне важности је груписање свих статистичких података на једном месту у складу са европским стандардима како би се омогућило поређење.

8. ЛИТЕРАТУРА

1.Извештај обухвата период од октобра 2014. године до септембра 2015. године Заснован је на прилозима из многих извора, укључујући прилоге Владе Републике Србије, држава чланица ЕУ, извештаје Европског парламента и информације добијене од различитих међународних и невладиних организација. По правилу, законодавство или мере које су у припреми или чекају сагласност скупштине нису узети у обзир.

2.Преглед најновијих препорука се може наћи на веб адреси:

<http://www.ohchr.org/EN/countries/ENACARegion/Pages/RSIndex.aspx>

<http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/yljudska-prava/konvencije/63-upr-univerzalni-periodicni-pregled/89-upr-univerzalni-periodicni-pregled>

<http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/yu/vesti/1063-odluka-o-obrazovanju-saveta-za-pracenje-primene-preporuka-mehanizama-ujedinjenih-nacija-za-ljudska-prava>

3. Закон о ратификацији међународног пакта о економским, социјалним и културним правима

4. Општи коментар 18 *E/C.12/GC/18* право на рад; Општи коментар *E/C.12/2000/4* право на здравље; Општи коментар 13 *E/C.12/1999/10* право на образовање; Општи коментар 4, право на адекватно становање.

5. "Службени лист СФРЈ", бр. 7/71.

"Службени лист СФРЈ – Међународни уговори", бр. 11/81.

"Службени лист СФРЈ – Међународни уговори", бр. 15/90 и "Службени лист СРЈ – Међународни уговори", бр. 4/96 и 2/97).

"Службени гласник РС" 27/09

"Службени лист СФРЈ", бр. 31/67

"Службени гласник РС" број 55/2005, 71/2005-испр. 101/2007, 65/2008, 16/2011, 68/2012 – Одлука УС, 72/2012, 7/2014 – Одлука УС и 44/2014.

"Службени гласник РС", бр. 98/2006.

6. Recommendation CM/Rec(2009)4 of the Committee of Ministers to member states on the education of Roma and Travellers in Europe; Recommendation No. R(2000) 4 of the Committee of Ministers on the education of Roma/Gypsy children in Europe.

Recommendation Rec(2006)10 of the Committee of Ministers on better access to health care for Roma and Travellers in Europe.

Recommendation Rec(2005)4 of the Committee of Ministers on improving the housing conditions of Roma and Travellers in Europe.

Recommendation Rec(2001)17 of the Committee of Ministers on improving the economic and employment situation of Roma/Gypsies and Travellers.

Recommendation CM/Rec(2008)5 of the Committee of Ministers on policies for Roma and/or Travellers in Europe;

Recommendation Rec(2004)14 of the Committee of Ministers on the movement and encampment of Travellers in Europe; Recommendation No. R(83)1 of the Committee of Ministers on stateless nomads and nomads of undetermined nationality; Resolution (75)13 of the Committee of Ministers on the social situation of nomads in Europe.

Recommendation CM/Rec(2012)9 of the Committee of Ministers to member States on mediation as an effective tool for promoting respect for human rights and social inclusion of Roma.

Declaration of the Committee of Ministers on the Rise of Anti-Gypsyism and Racist Violence against Roma in Europe.

ECRI General Policy Recommendation N°13 on combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma; ECRI General Policy Recommendation N°3 on combating racism and intolerance against Roma/Gypsies.

Recommendation 315 (2011) of the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe on the situation of Roma in Europe: a challenge for local and regional authorities; Resolution 333 (2011) of the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe on the situation of Roma in Europe: a challenge for local and regional authorities; Resolution 44 (1997) of the CLRAE on "Towards a Tolerant Europe: the contribution of Roma"; Resolution 16 (1995) of the CLRAE on "Towards a Tolerant Europe: the contribution of the Roma (Gypsies)"; Recommendation 11 (1995) of the CLRAE on "Towards a Tolerant Europe: the contribution of the Roma (Gypsies)"; Resolution 249(1993) of the CLRAE on Gypsies in Europe: the role and responsibility of local and regional authorities; Resolution 125 (1981) of the CLRAE on the role and responsibility of local and regional authorities in regard to the cultural and social problems of populations of nomadic origin.

Resolution 1768 (2010) of the Parliamentary Assembly on Roma asylum seekers in Europe; Recommendation 1941 (2010) of the Parliamentary Assembly on Roma asylum seekers in Europe; Resolution 1740 (2010) of the Parliamentary Assembly on the situation of Roma in Europe and relevant activities of the Council of Europe; Recommendation 1924 (2010) of the Parliamentary Assembly on the situation of Roma in Europe and relevant activities of the Council of Europe; Recommendation 1633 (2003) of the Parliamentary Assembly on Forced Returns of Roma from the former Federal Republic of Yugoslavia, including Kosovo, to Serbia and Montenegro from Council of Europe member States; Recommendation 1557 (2002) of the Parliamentary Assembly on the legal situation of Roma in Europe; Recommendation 1203 (1993) of the Parliamentary Assembly on Gypsies in Europe; Recommendation 563 (1969) of the Consultative Assembly on the situation of Gypsies and other travellers in Europe.

CM(2010)133 финал 20.10.2010.

7.ЕУ циљеви интеграције Рома и Препорука Савета о делотворним мерама интеграције Рома у државама чланицама

8.An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020 - Council Conclusions adopted by EPSCO on 19 May 2011.

9.EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, стр. 18.

10.Светлана Радовановић, Александар Кнежевић, ''Роми у Србији - Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. у Републици Србији'', Републички завод за статистику, Београд, 2015.

11.Горан Башић, Божидар Јакшић, ''Уметност преживљавања - где и како живе Роми у Србији'', ИФДТ, Београд, 2005.

12.Ана Поповић, Јелена Станковић, ''Економски факултет Универзитета у Нишу'', 2013.
(<http://www.eknfak.ni.ac.rs/dl/FINALLY/Nacionalni-izvestaj-Srbija.pdf>)

13.Estimates and official numbers of Roma in Europe, Council of Europe (www.coe.int/en/web/portal/roma)

14.United Nations, Economic and Social Council, *Concluding observations on the second periodic report of Serbia* (E/C.12/SRB/CO/2), 2014.

15.Радовановић, Кнежевић. *Ибид.*, 82
Радовановић, Кнежевић, *Ибид.*, 84

16.Валентина Соколовска, ''Друштвени и културни потенцијал ромске заједнице'', Нови Сад, 2014.

17.''Истраживање вишеструких показатеља жена и деце у Србији 2014'' и ''Истраживање вишеструких показатеља положаја жена и деце у ромским насељима у Србији 2014'', Републички завод за статистику и UNICEF, 2014.

18.Александра Лакићевић Добрић, *Пружање додатне подршке ученицима из осетљивих група у предуниверзитетском образовању, Прилог 2: Преглед политика и мера у сектору социјалне заштите за подршку образовним потребама деце из осетљивих група*, UNICEF, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд, 2013.

19.Оперативни закључци дана 9. септембра 2015. године које потпредседница Владе др Зорана Михајловић упутила надлежним државним органима

20.Нацрт акционог плана из августа 2015. године.

21.Стр.5. ''Полазна студија за израду Стратегије за инклузију Рома у Србији'' усаглашене са ''Стратегијом Европе 2020'', Влада Републике Србије, Канцеларија за људска и мањинска права, 2014. године

Kingdom of the Netherlands

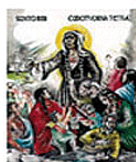
ASOCIJACIJA
KOORDINATORA
ZA ROMSKA PITANJA

Valjevo

N.V.O. Omladinski Forum za Edukaciju Roma
Bujanovac

ŽENSKI PROSTOR

CENTAR ZA PROIZVODNJU ZNANJA I VEŠTINA

MAKING THE MOST OF
EU FUNDS FOR ROMA